

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

"Memleketim Trabzon Mahallem Tekfurçayır..."

Binbaşı Süleyman Bey'in Manzum Anıları

Hazırlayan: Ömer Türkoğlu

Muhasara sonunda tükendi takatımız
Bakin ne hale geldi kılık kıyafetimiz.

Fesimin püskülü yok, ipliği de kopmuştu
Kirden yarıya kadar hep simsiyah olmuştu.

Bir ceketim var idi kırk yerinden yamalı
Hele pantolonumun tarif olunmaz hâli.

Bir bacağını kestim arkasını yamattım
Diğer bacağıyla da ön tarafı kapattım.

Ayaklarıma çektim Girit çizmelerimi
O ince çizmelerle örtmüştüm dizlerimi.

Hele belimde kılıç ipe bağlı kalmıştı
Hâsılı kıyafetim gülünç bir hâl almıştı.

***"Memleketim Trabzon
Mahallem Tekfurçayır..."***

Binbaşı Süleyman Bey'in Manzum Anıları

Hazırlayan: Ömer Türkoğlu

kebîkeç yayınları

kebikeç yayınları - 12
anı kitaplığı - 3

Ön kapak: 1314'de Süleyman Bey (sağda) bir arkadaşıyla

Arka kapak: 1930'larda Boztepe'den Trabzon'a bakış...

Kapak Tasarımı: Hamide Koyukan

Baskı: Yeni Doğu Matbaası/Tel: 417 87 52

© kebikeç yayınları

Ankara Nisan 1997

ISBN 975-7981-11-7

kebikeç yayınları

Karanfil Sokak, Birlik İş Merkezi, No: 5/2

06650 Kızılay/Ankara

Tel-Fax: 312 418 62 03

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
HAZIRLAYANIN SÖZÜ	9
MEMLEKETİM TRABZON MAHALLEM TEKFURÇAYIR	11
Sabâvet Hayatı	11
Mektep Raporu	12
Tatil Eğlenceleri	13
Zevkli Bir Hâtıra	14
Gurbet Hayatı	15
İdadi ve Harbiye’de	18
Girit Hâtırâtı	19
Talim Muallimliği	20
Cebel Hâtırası	21
311 İhtilâli	23
Şâyân-ı hayret Bir Emir	25
Kandiye’nin İhtilali	26
Bölük Muhâsarada	27
Cebel’e Hareket	28
Büyük Tehlike	29
Ricat	31
Bir Rumun İslamiyeti	31
Asayiş Devri	32
312 İhtilâli	33
Liğorya Vak’ası	35
Fedainin Akibeti	36
Pusuda Bir Gece	37
Kıyafetimiz	38
Ricat	39
Manastır Vak’ası	39
Bir Dükkancı	40
Bir Levha-i ibret	41
İstintâk	42
İstiye Faciası	45
Girit’in Akibeti	47

Suriye Hâtırası	49
Beyrut'un Ahvâli	49
Cebel-i Lübnan	50
Sayda Hâtırâtı	54
Bir Define	55
Peçul Beyi	57
Yemen Seferi	61
Beyrutluların İsyanı	63
Hudeyde'de	64
Yemen'in Suları	65
Tihama'da	67
Cebel Yolunda	68
İmam Yahya	69
İmamın Rüyası	70
Yemen Yahudileri	71
Tahsilât	72
Cuma Pazarında	73
Valinin Yeğeni	75
Yemen'in Piresi	76
Tebdil-i havaya Avdet	78
Hudeyde'de Karasinek	79
Yemen'den Avdet	80
Aden Yolunda	83
Aden'de	84
Kadirşinas Bir Zât	86
Mısır Yolunda	87
Port-Sait'de	88
Suriye'ye Avdet	89
Elbistan Hâtırâtı	90
Mühim Hadise	91
İlk İcraat	93
Eşkiya Takibi	94
Eşkiyanın Tenkili	96
Aleyhimde Tahrikât	98
Kaymakam Vekâleti	101

Haçın Seferi	101
Şifre Meselesi	107
Suikast	107
Kozan'da	110
Zeytun Faciası	111
Efsus Nâm-ı diğer Yarpuz	113
Eshâb-ı kehf	114
Eshâb-ı kehf'in İsimleri	115
Halep'te	115
Edirne'de	116
Çorlu'da	118
Eğridere'de	118
Balkan Harbi	119
Esaret Hayatı	121
Plevne'de	121
Eski Zağra Faciası	122
Plevne Vak'ası	123
Romanya Fırkası	125
Esaretten Avdet	127
Vazifeye Tayin	128
Polathane'de	128
Vali Emrinde	130
Trabzon'dan Hududa	131
Hudutta	132
Bir Münakaşa	133
Taarruz	135
Harp Cephesinde	137
Kura'nın Zaptı	137
Murgul'un Zaptı	139
Borçka'nın İşgali	140
Maradit'in Zaptı	141
Acaralılar'ın Müraacatı	142
Felâketin Mebdei	142
Trabzon'a Avdet	144
Trabzon'da	145

Tekrar Cepheye	146
Cephenin Vaziyeti	147
Ricat	148
Hicret	150
Müdafaa	151
Taarruz Fikri	151
Taarruz Emri	153
Taarruz	154
Hezimet	154
Şitanye'nin Avdeti	155
Divan-ı harp'te	158
Karar	160
Mukadderat	161
Suikast	162
Ricat	165
Vatana İhaneti	166
Tekaütlük	168
Resmî Haydutluk	168
Ordu Karargahında	169
Tekaüden İstihdam	170
Sivil Hayatın	170
KAYNAKLAR	172
DİZİN	173

ÖNSÖZ

Annem Melahat Güveli'nin babası Hafız Süleyman Gürcan, ben iki yaşımdayken ölmüş. Ancak gerek anneannemden gerekse annemden hakkında çok şey dinledim. Bu hâtırâtı ceviz sandığın içinde ortaokuldayken buldum. Arada bir annem ya da teyzem bana bazı bölümlerini okurdu. Çileli bir yaşamın anlatımında kimi zaman çocuklara bile hitap edecek kesitler çıkardı. Büyükbabamı merakım ortaokul, lise çağlarındadır. Mahallenin yaşlıları çok iyi dama oynadığını, elinde dama defterleri bulunduğunu söylerlerdi. Kimi zaman başları sıkışınca ona gittiklerini, onun kendilerine yol gösterdiğini anlatırlardı. Hatırlayabildiğim kadarıyla “Hafız Dayı” da derlermiş kendisine.

Askerlikten emekli olduktan sonra bir süre ticarete atılmak istemiş. Açtığı bir dükkancık batmış. Annem batma sebebini şöyle anlatırdı: “Biri gelip kibrit isteyince ‘ben kibrit için ayağa kalkamam...’ derdi, öyle de battı.”

Dedemin ticarî mantığının zayıf olduğu açıktır ki, elinde kalan son paralarını “komünizm nasıl olsa yıkılır ve Çarlık gelir” deyip Rus manatlarına yatırmış. Ceviz sandıktaki bu manatlar benim kovboyculuk oyunumda para diye kullanıldı.

Hafız Süleyman iki erkek, iki kız kardeşe sahipmiş. Erkek kardeşlerinden biri doktor olmuş, Fransa’da okumuş. Doktor Vahap diye biliyorum. Öteki Şükrü ise Enver Paşa’nın Allahuekber dağları harekatında şehit düşmüş. Doktor Vahap’ın eşinin oturduğu ev önceleri Trabzon Kanita’da, sonra Aşıklar parkı karşısında idi. Satıldı gitti tabii. Şükrü’nün eşi ise Hacıkasım yokuşunun başında bir konakta otururdu.

Hafız Süleyman’ın çocukluğu bizim Komera dediğimiz -bugünkü ismi Yalınca - köyde geçmiş. Sonrası hâtırâtında var... Bu hâtırâtı 1946’da yazmaya başlarken o zaman lisede okuyan ve benim baba tarafımdan akrabam olan Fahri Güveli’yle birlikte çalışmışlar. O sırada büyükbabam tamamen kendini emekliliğe terketmişmiş. Biri eşinden ayrılmış, diğeri bekar iki kızı ve karısıyla yaşıyormuş. (Oranca kızı olan annem de babam ve bizimle aynı eve döndü ve çocukluğumu Tekfurçayır sokak 67 numarada geçirdim.) Cevvâl bir yaşam ve umutlar

sönünce çok dayanamamış, 1949'da ülser hastalığından İstanbul'da vefat etmiş. Topkapı mezarlığına gömülmüş. Anneannem, bazen durumuna kızdığı zamanlarda büyükbabamı suçlar ve “Ah! o Topkapı'da yatan, biraz gözünü yumsaydı biz böyle olmazdık!” derdi. Çektiği sıkıntıları anlatır, yıllarca görüşemediklerini söylerdi. Kızlarından Huriye Lazkiye'de, Melahat Haçın'de -bugünkü Saimbeyli-, Sabahat Trabzon'da doğmuş. Tek oğlu Ethem Nuri ise küçükken duvardan düşerek ölmüş.

Hâtırâtı eski Türkçe'den yeni Türkçe'ye ilk kez -kısa bir süre önce kaybettiğimiz- halamın oğlu Coşkun Altınok çevirdi. O sayede bizim gibi eski Türkçe bilmezler de okuma şansı elde ettiler. Resimlerin bir kısmını ise ablam Ece ve eniştem Vecdi Bakkalıcı'dan sağladım.

Şiir türünden bir hâtırât bana bile garip gelmiştir. Ancak basit anlatımı ve olayların ilginçliği, hele insanî yönlere verilen ağırlık, hâtırâtı keyifle okunabilir kılıyor. Bunca yıl sonra hâtırâtın basımını gerçekleştiren Kebîkeç Yayınevi'ne teşekkürü borç bilirim.

Recep Güveli

HAZIRLAYANIN SÖZÜ

İstemeyerek girdiği askerlik mesleğinin Girit'ten Yemen'e, Beyrut'tan Halep'e, Maraş'a, Edirne'ye ve Trabzon'a kadar Osmanlı coğrafyasının bir çok yöresine sürüklediği Binbaşı Süleyman Gürcan'ın anılarında biçimsel olarak göze çarpan farklılık; anıların manzum tarzda, 14'lü hece ölçüsüne göre ve a-a/b-b kâfiye düzeni ile yazılmış olmasıdır. Hecenin tutmadığı ve söylenişi zorladığı bir kaç beyit varsa da, dili çok başarılıdır. Şiir dili hikaye anlatımını bozmamakta, rahat, yalın, akıcı ve yer yer esprili bir üslupla amaç doğrudan aktarılabilmektedir. Bu, anı türünde pek rastlanmayan bir tarz olmasına karşın yazarın söz konusu olan akıcı üslubu, dönemine göre oldukça sade sayılabilecek diliyle birleşerek içeriğindeki bilgilerin yanı sıra anılara edebî metin özelliği de kazandırmıştır.

Bu nedenle anıların diline ve üslûbuna müdahale edilmemiş, ancak okuyucuya kolaylık sağlamak amacıyla anılanları pek fazla bilinmeyen sözcük ve terkiplerin açıklamaları dipnotlarla gösterilmiştir.

Anıları ilk olarak Latin harflerine çeviren Coşkun Altınok'un çevirisi esas alınmış, kimi okuma yanlışları ve sehven geçilen bölümler orijinal metinden okunarak yerlerine eklenmiştir.

Yöresel diyalektle yazılmış olan “yoğidi”, “çoğidi” gibi sözcükler olduğu gibi korunmuş, tespit edilebilen yer adları kontrol edilerek ismi değişenlerin yeni ismi dipnotlarla belirtilmiştir.

Anılarla adı geçen kişiler ile olaylar hakkında edinilebilen bilgiler ise yine dipnotlarda belirtilmiştir.

Yazmak isterdim her an tercüme-i hâlimi
Facialarla dolu meraklı ahvâlimi

Ancak başlayabildim hayatın mebdeinden¹
Açık bir lisan ile talihin menşeinden

Sabâvet² Hayatı

Memleketim Trabzon, mahallem Tekfurçayır
Her tarafı bağ, bahçe; azıcık yolu bayır.

Bu sebeple gayetle güzel havası vardır
Kışla, hastanenin semti de bu civardadır.

İki yüz seksen sekiz'de³ doğmuştum orada
Yetmiş iki yıl geçti şimdi tam bu arada.

Hıfzımı tamamladım onbir yaşında iken
O sene ibtidâî mektebine girdim ben.

Üç yüz bir de kaydoldum askerî rüşdiyeye
Son sınıfta bir sene kalmıştım ben geriye.

Veriyorken imtihan çünkü riyâzîyeden⁴

¹ Başlangıcından.

² Çocukluk.

³ Miladi 1871 yılı.

⁴ Matematik.

Zâviyeye minkale tatbik⁵ edemedim ben.

Hortik⁶ Mustafa Efendi verdi bana sıfırı
O sebeple kalmıştım arkadaşlardan geri.

Hocamı herkes tanır hortik lakabı ile
Bu nâmını işitip kendi gülerdi bile.

O sırada rütbesi mülâzım-ı evveldi
Binbaşıya yükseldi, ilmi pek mükemmeldi.

O'nun erken vefâtı millete bir acıdır
O'nu rahmetle anmak başımızın tâcıdır.

Mektep Raporu

Şehâdetnâme'yi aldım üç yüz beş senesinde
Numaralarım idi a'lâ derecesinde.

Dedim doktor olayım, istedim tıbbiyeyi
Meğer kısmet değilmiş, çektim bunca çileyi.

Bu bâbdaki esbâbı bir nebzecik yazayım
Tuhaf bir tecellidir, kısaca anlatayım.

Giderken İstanbul'a mektebe girmek için
Muayeneye girdim rapor getirmek için.

⁵ Bir açının derecesini ölçmek için iletkei kullanmak.

⁶ Anadolu'da Ermenice kökenden gelen sözcüğün semiz, toplu, şişman, fide, küçük, yerden bitme ve eşek, katır, deve yavrusu anlamlarında kullanıldığını tespit edebildik.

Doktor dedi; “Sağlamsın hangi mektep yazayım?”
Dedim; “Tıbbiye olsun tek yüzbaşı çıkayım.”

Halbuki ağabeyim doktorla görüşmüşmüş
Benden saklı büyükler karar vermişlermiş.

Doktor “Pekiyi” dedi; lâkin öyle yazmadı
Raporda yazdığını yalnız benden sakladı.

Şöyle karar verilmiş büyükler nazarında
Öyle de yazılmıştı raporun kenarında.

Ebeveyni askerî mesleğini istiyor
Tıbbiye mektebine hiç rıza göstermiyor.

Onun için İstanbul’da ağlamalar, niyazlar
Para etmedi bunca yaptığım itirazlar.

Bu bahsimizi tekrar aşağıda alacağım
O sebeple şimdilik burada kalacağım.

Tatil Eğlenceleri

Sabâvet hayatımda mes’ud bir halde idim
Kışın şehirde isem yazın da köyde idim.

Her meramım av idi gezerdim çayırları
Bir avı vurmak için aşardım bayırları.

Bu idman sayesinde vücutça kuvvet buldum
Askerlikte bâ-husûs⁷ pek çok faydalı oldum.

Yaşım yetmiş geçti hâlâ dinç, kuvvânîyim⁸
O sayede hamdolsun her dertten müberrayım.

Şehirde de idmana çok meram etmiş idim
Tatil günlerinde de hep devam etmiş idim.

Hep kayardım kızakla kışın karlı günlerde
Göllerde avlanırdım, avlanırdım her yerde.

Deniz banyosuna da devam ederdim her yaz
Hem idman yapardım, hem öğrenirdim biraz.

Son zamanda epeyce öğrenmiştim yüzmeyi
Bunun için severdim enginlerde gezmeyi.

Zevkli Bir Hâtıra

Dostumuzun yalıda evi açıktı bize
O evin çocuğuyla bir gün girdik denize.

Dedik ikimiz birden gel bir yarış edelim
Açıktaki İtalyan vapuruna gidelim.

Gittik çıktık vapura ıslandı kamaralar

⁷ Özellikle.

⁸ Dinamiğim.

Döveceklerdi bizi kamarotla tayfalar.

Kaçtık tekrar atladık kış üstünden denize
İtalyanca bir şeyler bağırmışlardı bize.

Hatırımda kalmadı o sözlerin hiç biri
Ancak hatırımda kalan “Comarişka” sözleri.

O arkadaşım T. N.⁹ bugün büyük tüccardır
Düşmüşlere her vakit bir çok yardımı vardır.

O’nun duacısiyiz her an bahtiyar olsun
Aile efrâdıyla o daima var olsun.

Gurbet Hayatı

Gelince mektep vakti ayrıldım memleketten
Tıbbiye hevesiyle gayet memnun idim ben.

İstanbul’a varmışım hemen bir kaç gün sonra
Yeddimdeki evrâkı teslim ettim nâzıra.

Gönderdilerdi beni Kuleli mektebine
Ben de doğruldum gittim, Tıbbiye’nin semtine.

Askeriye, Tıbbiye bir yerdeydi o zaman
Tıbbiyeyi sonradan kaldırdılar oradan.

⁹ Yazar burada isim vermek istemediğinden “T.N.” rumuzunu kullanmıştır.

Hergün yoklamalarda isimler okunuyor
Gördüm baktım ki benim, kendi ismim çıkmıyor.

Bir hafta kadar böyle beyhudeye bekledim
Nihayet mecbur oldum gittim, ma'lûmât verdim.

Dedim; "Yoklamalarda okumuyorlar beni"
Zâbit dedi: "Nerdesin biz de arardık seni"

Aldı getirdi beni başmüdürün yanına
"Gel bakalım yanıma" dedi başmüdür bana.

"Sen nerelerdeydin bir haftadan beridir
Seni mücâzât etsem¹⁰ şimdi hemen yeridir".

Allah Allah ! Bu işe sen de olsan şaşarsın
Elden başka ne gelir, dedim; " Niçin sorarsın?"

"Beni ne ararsınız bir haftadır burada?
Raporumda yazılı benim yerim orada."

"Esas Tıbbiye için İstanbul'a gelişim
O hevesle gurbeti hep ihtiyâr edişim."

O ana dek bir şeyden ma'lûmâtım yoğidi
El an bu ana kadar içimde dert o idi.

Dedim; "Hiç asker olmam ben doktor olacağım

¹⁰ Cezalandırısam.

Siz kabul etmezseniz bırakıp kaçacağım.”

O vakitte okudu aşikârı raporu

Dedi; “Yürüyecektir büyüklerin sözleri.”

Hakikatı anladım başladım ağlamaya

Belki acırlar diye, çocukluk aklı bu ya.

Döndü bana dedi ki; “Ver evin adresini

Telgrafla soralım bu işin doğrusunu.”

“Cevap gelinceye dek devam eyle buraya

Nereye cevap gelirse oturursun oraya.”

Beni kandırmak için telgrafi yazdılar

Çünkü ben eminim ki sonra yırtıp attılar.

Gözüm yolda beş on gün evden cevap bekledim

Baktım bir ses çıkmıyor ben de mektup gönderdim.

Mektubun cevabında bana acımışlarmış

Doktorluk güçtür diye beni kayırmışlarmış.

Tükenmedi hiddetim o zaman bir kaç günde

Teneffüşhânelerde yattım tahta üstünde.

Hatta güya darıldım yemek bile yemedim

Arnavut’tan aldığım peynir ekmeği yedim.

Hani meşhur meseldir; dağa darıldı tavşan
Fakat nedense dağın haberi yoktu bundan.

Elhasıl mukaddermiş bugünkü edvârımız¹¹
Böyle yazılı imiş ezelde kaderimiz.

İdadi ve Harbiye’de

İdâdî derslerine emek verdim üç sene
Üç yüz sekiz de geçtim Harbiye Mektebi’ne.

Harbiye’ye geçerken kılıçları kuşandık
Üç sene de Harbiye tahsiliyle yıprandık.

Üç yüz on bir martında diplomalar dağıldı
Sânî mülâzımlıkla ordulara varıldı.

Martin kullanıyordu orduda bütün asker
Henüz yeni gelmişti o sıralarda mavzer.

Ordulara gitmeden mavzerden de ders aldık
O dersten de ayrıca yine diploma aldık.

Bütün ordular için zâbitân kura çekti
Benim de talihime Beşinci ordu çıktı.

Suriye’de Şam şehri ordu merkezimizdi
Girit ceziresi de; O’da bir fırkamızdı.

¹¹ Devrimiz, çağımız.

Girit Hâtırâtı

Burada başlıyorum Girit hâtırasına
Bizzat şahit olduğum elim faciasına.

Beni tayin ettiler Otuz altıncı alaya
Alayın bulunduğu, Girit'te Kandiye'ye.

Vapurumuz mayısta İstanbul'dan kalkmıştı
Tam sekizinci günü Kandiye'ye varmıştı.

Vapurdan çıktım, gördüm, kanun neferlerini
Dedim bir tanesine: “Kışlaya götür beni.”

Asker götürdü beni binbaşımın yanına
O da tanıttı beni tabur zâbitânına.

Binbaşım Osman Ağa yetmişlik bir ihtiyardı
Efe Osman nâmıyla Girit'te nâmı vardı.

Sonra gittim bölüğe gördüm arkadaşları
Kendi yüzbaşımızla iki mülâzımları.

O gün ziyaret ettik mevkî kumandanını
Binbaşım alelhusûs¹² takdim etmişti beni.

Kumandanın vasfını sonra anlatacağım
Onun için şimdilik onu bırakacağım.

¹²Özellikle.

Talim Muallimliğı

Bütün alaylı¹³ idi; alayın zâbitleri
Ben olmuşum adetâ onların kâtipleri.

Gerçi bir kaç efendi içlerinde var idi
Onlar da biraz okur fakat yazamazlardı.

O sırada gelmişti mavzer talimi emri
Kalkmış idi ordudan eski Martini Hanrı.¹⁴

Beni tayin ettiler mavzer talimlerine
Ders verirdim her gece alay zâbitlerine.

Gecenin derslerini gündüz tatbik ederdim
Her talim meydanına ayrı ayrı giderdim.

Bir hocamın sözünü o günler hatırladım
Ne hakikat bir sözdü hep zihnimde sakladım.

Diplomayı alırken bize nutuk etmişti
Verdiği nasihatte şu sözleri demişti.

“ Bu diploma sanmayın mektebin ihtarıdır
Müstakil kütüphane altın anahtarıdır.”

¹³ Eskiden askerî okuldan mezun olmayıp, neferlikten yetişen zâbitler için kullanılan deyim.

¹⁴ İlk yapımcısı olan Friedrich Martini'den (1832-1897) ismini alan bir tür tüfek. Osmanlı İmparatorluğu'nda uzun yıllar kullanıldı.

“Bundan sonra orada her şey öğrenilecek
Mektep dersleri fiilen o vakit görülecek.”

Filhakika o günler ben cidden çalışmışım
Ders vereceğim diye kitaba yapışmışım

Ma'lûmât edinmişim bu sayede epeyce
Hep muvaffak olmuşum tedrisimde her gece.

Cebel¹⁵ Hâtırası

Kandiye muhitinde iki alay var idi
Asayişli günlerde her işe yarar idi.

Alay dört tabur idi daim kadrolarında
Dörder de bölük vardı beher taburlarında.

Bölüklerden ikisi merkezde otururdu
Diğer iki bölük de cebelde bulunurdu.

Üç ay talim görmüştü merkezdeki bölükler
Şimdi de görecekti artık cebeldekiler.

Emir verildi bana cebele gitmek için
Oradakilere de talim göstermek için.

Adanın asayışı hiç de belli olmazdı
O sebepten cebele yalnız çıkılmazdı.

¹⁵ Dağ.

Gideceğim ilk mevkî idi Purgo kazâsı¹⁶
Yedi saattir tamam Kandiye'den arası.

Benim refakatime bir jandarma verdiler
Hıristiyandır ama zararsızdır dediler.

Gerçi asayiş vardı o günlerde adada
Yine eksik olmazdı vukuatlar arada.

Bir sabah vaktiydi jandarma geldi bana
Dedi: “Hazır mısın, bir at getirdim sana.”

O gün atlara binip yolu almıştık ele
Yarı yola varmıştık güzel konuşa güle.

Birdenbire patladı bir kaç silah bir yerden
Kurşunlar vızıldadı kulağımın dibinden.

Jandarma dedi bana “Koştur atı kaçalım
Bunlar eşkiyadırlar selâmete aşalım.”

Hayvanları kaldırdık ikimiz de dört nala
Yerimize varmıştık akşama pek az kala.

İhtilâlsiz bir sene geçmezdi o muhitte
Böyle neler olurdu en asayişli günde.

Eylenmiştim Purgo'da tamam onbeş gün ârâm¹⁷

¹⁶ Dönemin mülki taksimatına göre Kandiye'ye bağlı yetmiş köylü bir kazâ.

¹⁷ Dinlenme.

Çünkü bu kadar idi, yeddimdeki program.

Bu vechile iki ay dört mevkîye de gittim
Nihâyet selâmetle merkeze avdet ettim.

311 İhtilâli¹⁸

O sırada başladı Girit'te bir ihtilal
Henüz görmemiş idim ömrümde böyle bir hal.

Liva Hasan Paşa'nın tedbirli siyaseti¹⁹
Halka sevilme idi onun bütün maksadı.

O sayede kazandı halkın teveccühünü
Hele Urum milleti çok severlerdi onu.

İsyân alevlenmişti adada baştan başa
Kandiye karışmadı, sebebi Hasan Paşa.

Asiler Kandiye'ye haberler gönderdiler
“Daha ne duruyorsunuz, kalksanıza” dediler.

¹⁸ Girit Genel Meclisi'nin çoğunluğunu oluşturan Hristiyan üyelerin “Halepa Anlaşması”nın uygulanmasını ve adaya Hristiyan vali atanmasını istemeleri ve bunun sonucunda Kara Teodori Paşa'nın adaya vali olarak atanmasına İslamların tepki göstermeleriyle başlayan ayaklanma. Kara Teodori Paşa'nın yerine Turhan Paşa'nın atanması olayları tırmandırdı. Sonuçta padişahın 4 Temmuz 1896 tarihli iradesi ile “Halepa Anlaşması”nın uygulanmaya konulmasını emretmesi ve genel af çıkarılmasıyla ayaklanma bir süre için bastırıldı.

¹⁹ Kandiye mutasarrıfı ve kumandanı Hasan Paşa, miralay rütbesiyle ve “Hasan Bey” olarak atandığı Kandiye mutasarrıflığında mirliya rütbesi alarak paşa olmuş ve Kandiye'ye Zühtü Paşa atanıncaya kadar bu görevine devam etmiştir.

Onlar da cevap verdi “Biz bir şey yapamayız”
“Hasan Paşa var iken bir yere kalkamayız.”

Bunları öğrenmiştim bir Rum delikanlıdan
Ben İslam eylemiştim O çocuğu sonradan.

Kandiye’nin cevabı yazılmış Atina’ya
Atina’da bulunan Giritli komiteye.

Onlar da tahrik etti ecnebi sefirleri
Aldılar Bâb-ı âlî’den istenen emirleri.

Paşayı valiye muavin yaptırılar
Kandiye’den kaldırıp Hanya’ya aldırılar.

Güya Hasan Paşa’yı Hanyalılar severmiş
O Hanya’ya gelirse ihtilal de sönermiş.

Kandiye İslamları bu hileyi çıktılar
Kandiye karışmadan kasabaya kaçtılar.

Köylerinde kalsalar onlar da vurulurdu
Zirâ kurtulmaları gayet müşkül olurdu.

Çünkü Hristiyanı halkın yüzde yetmişi
Hemde silahlıydılar hep yediden yetmişi.

Silahı, cephaneyi alırlardı Yunandan
Adalardan eşkiya taşınırdı bir yandan.

Bizim kuvvetlerimiz kâfi gelemiyordu
İhtilali teskine imkân olamıyordu.

Martin silahlarıydı o zaman bizdekiler
Yunan'ın garasıydı²⁰ Hıristiyaninkiler.

Martinlerin menzili bin iki yüz metreydi
Garalannki ise iki binden fazlaydı.

Öyle anlamıştım ki Girit'de bulunmamız
Ancak Müslümanları himaye idi gayemiz.

Şâyân-ı Hayret Bir Emir

Ecnebiden hükümet her vakit çekinirdi
Süferâ²¹ dediğini yerine getirirdi.

Ne emirler gelirdi insan görünce şaşar
Şeytan da görmüş olsa mutlaka ürker kaçar.

Burada zikredeyim şimdi onun birini
Anlayın Avrupa'nın anlaşılmaz sırtını.

“Hep İsevî milleti kurşun atsalar bile”
“Siz atmayacaksınız serasker emri böyle.”

²⁰“Gara”, “Gra”, “Gras” ya da “Yunan Gra Tüfeci” de denilen bir tür tüfek. Osmanlı ordusunun son döneminde ve Milli Mücadele’de Hanri Martin, Muaddel Martin, Dokuzlu Mavzer ve Beşli Muaddel Mavzer gibi tüfeklerle birlikte yaygın olarak kullanılmıştır.

²¹ Elçiler.

Bilmiyorum bu emir deli saçması mıydı?
Yoksa asker silahı çoban sopası mıydı?

Kandiye'nin İhtilali

Nihayet Hasan Paşa ayrıldı Kandiye'den
Bir kıyamettir koptu çok geçmeden aradan.

Girit Müslümanları gayetle cesurdular
Vatanlarını sever, hem de silahşordular.

Her yerden ziyâdeydi Kandiye İslamları
Fakat ekserîsinin yoğidi silahları

Çünkü siyaset hükmü Rumlar aranmazdı
İslamlara gelince silah bırakılmazdı.

Başlamıştı asiler İslam köyü basmaya
Buldukları İslamı hemen kesip asmaya.

Kapıya mihlanırdı kadınların fercleri²²
Kızlara yapılırdı her şeyin iğrençleri.

Hergün şehre gelirdi mecruh²³ delikanlılar
Kulağı, burnu kesik aciz, kan ayaklılar.

Yollardan toplanırdı kadın, kız memeleri

²² Kadın cinsel organı.

²³ Yaralı.

Karınları deşilmiş gebe kadın neleri.

Görülmemiştı böyle rezil millet dünyada
Canavarlar da olsa yapmaz bundan ziyâde.

Bölük Muhâsarada

O sırada bir bölük gelemedi Purgo'dan
İmdat istemişlerdi acele Kandiye'den.

Bütün Hıristiyanlar yolları kesmişlerdi
Buldukları İslamı perişan etmişlerdi.

Çünkü onların fikri İslam neslini yıkmak
Büsbütün imha edip adaya sahip çıkmak.

Bölük gözetliyordu kendi havâlîsini
Himaye maksadiyle İslam ahâlîsini.

Bu sebeple o bölük muhasara olundu
Onları takviyeye derhal lüzum görüldü.

İmdat için oraya kumandan emir vermiş
Bizim taburumuzdan bir bölük gitsin demiş.

Binbaşımız da hemen bizim bölüğe geldi
Yüzbaşımın yanında bana şu emri verdi.

Dedi; “Sen mekteplisin çabuk bölüğü hazırla

Acele çıkacaksın hemen şimdi yola.”

**“Benimle gelecek mi ?” dedim diğer zâbitler
Dedi; “Sen bekarsın, evlat sahibi onlar.”**

**Hatırıma geldikçe hâlâ gülüyorum
Fakat o hatırayı bu gün hoş buluyorum.**

**Zaman olur ki derler hayali cihan değer
Bu vecize bizim de nasipte varmış meğer.**

**Çünkü o vazifeye severekten giderdim
Yaptığım hizmetlerle hep iftihar ederdim.**

Cebel’e Hareket

**Tam iki yüz mevcutla o gün çıkmıştım yola
Acele olduğundan yolda vermedim mola.**

**Bir çok Hıristiyanlar dağları tutmuşlardı
Fakat bilmezdim neden bize göz yummuşlardı.**

**Şu aşağıdaki vaka onu bana bildirdi
Bu bâbdaki şüpheyi yüreğimden sildirdi.**

**Yolumuzun önünde yüksek bir köy var idi
Ricatimiz²⁴ halinde bize çok yarar idi.**

²⁴ Geri çekilmemiz.

Kırk neferle o köyü vardım işgal eyledim
Her levâzımatımı köye ithal eyledim.

Bazı başıbozuğun cephaneleri yoktu
Onun için de bana müracaatlar çoktu.

Mecbur oldum bölüğe cephane için vardım
Yanıma iki nefer bir de mekâre²⁵ aldım.

Yolumuz düz bir ova, bir saat çekiyordu
Vakit de geçmiş idi ikindi geçiyordu.

Tam bir çuval pirinci iki kısma bölmüştüm
Birer sandık cephane içlerine gömmüştüm.

Büyük Tehlike

Mevkîye gitmek için tekrar döndük ovaya
Yarı yola gelmişken rastladık eşkiyaya

Mevcutları var idi dört beş yüzden ziyâde
Bir kısmı sūvariydi ötekiler piyade.

Aramızda mesafe üç dört yüz metre iken
Neferlere şu yolda bir tenbihât yaptım ben.

Dedim; “Bunlar geliyor, herşeyi alacaklar
Zannetmem ki bizi de sağlam bırakacaklar.”

²⁵ Eşya ve yük taşımak için kira ile tutulan beygir, katır, deve vb. hayvanlar.

“Ben gideyim bakayım ne vaziyet alırlar
Ya öldürürler beni, yahut da bırakırlar.”

“Bu fırsatla mekâre yoluna devam eder
Cephane de herhalde selamet köye gider.”

“Şayet ben vurulursam siz şu siperde kalın
Sakın gafil olmayın benim kanımı alın.”

Allah’a tevekkülle efrâddan uzaklaştım
Eşkiyaya dönerek yanlarına yaklaştım.

Onların tarafına doğru ben döndüğümde
Onlar da hemen durdu bulundukları yerde.

Yanlarına gidince vaziyeti hoş gördüm
Bize doğru ne için geldiklerini sordum.

En önde kaptanları Yorgi bulunuyordu
Eşkiya reisine kaptan deniliyordu.

Yorgi bana dedi ki; “Sizi Burma zannettik
Size zararımız yok, biz onlar için geldik.”

Girit İslamlarına Rumlar Burma derlermiş
Meğer onlar olmazsa bize ilişmezlermiş.

İşte gelirken bizi sırf asker görmüşlerdi
O sebepten imiş ki bize göz yummuşlardı.

Kaptan Yorgi ismine sonra da geleceğiz
Garip bir tesadüf o vakit göreceğiz.

Bir teşekkür ederek onlara veda ettim
Neferleri alarak salimen köye geldim.

Ricat

Ertesi gün merkeze avdet emrini aldım
Ahâlîyi alarak ricata mecbur kaldım.

İslamları görünce asiler aramızda
Derhal başlamışlardı ateşe arkamızda.

Bulduğum o köyün çok yardımı olmuştu
Selameti askerler o sayede bulmuştu.

Yollarda bir kaç yerde müsademeler ettik
Nihayet kademeyle çekilip geri geldik.

Bir Rumun İslamiyeti

O sırada tanıştım bir Rum delikanlıyla
Çok güzel görüşmüştüm bütün günler onunla.

Çok müşkül zamanlarda bize hizmet görürdü
Eşkiyanın halinden haberimiz olurdu.

Babası İslam idi, anası Hristiyan

Her an arzu ederdi olmak için Müslüman

Fakat Hıristiyanlar çok taassup eylerdi
O da o korkusundan arzusunu gizlerdi.

Bu fikrini söyledi bir gün gizlice bana
Ben de götürdüm onu müftümüzün yanına.

Hiç unutmam o günü Amentü'yü okuttu
Üçümüz arasında bu işi mahrem tuttu.

Gizli sünnet de ettik, adını da değiştik
Adı Miltiyad iken sonra Ferit demiştik

Ne havadis olursa daim yazardı bana
Ben de bildirir idim Cebel'den kumandana.

O zâtın İslamlara büyük hürmeti vardır
Ona nasıl teşekkür olursa yeri vardır.

Son zamanda bu Ferit polis müdürü olmuş
İşittim ki İzmir'de mühim hizmetler görmüş.

Asayiş Devri

O yıl yine ber-mu'tâd mûsâlaha olundu²⁶
Ecnebînin dediği her hâl kabûl olundu.

²⁶ Adet olduğu üzere barış olundu, silahlar bırakıldı.

Harabeye dönmüştü bütün İslam köyleri
Kâmilen yıkılmıştı askerın kaleleri.

Askerî mevkîleri hâkim tepelerdeydi
O sebeple onlara kale denilmekteydi.

Kale tamirâtına yine lüzum görüldü
Keşf-i evvelleri de bana teklif olundu.

Keşf-i sânilere de yine ben memur oldum
Evvel mübtedî²⁷ iken adeta mimar oldum.

Kulağımnda çınladı hocamın haklı sesi
Diplomalarımızın ittihâz meselesi.²⁸

312 İhtilali²⁹

Bu sulh devri de ancak yedi sekiz ay sürdü
Sonradan komiteler yine fesatlık kurdu.

Adada baştan başa her taraf ateş aldı
Cebelde bütün asker hep muhasara kaldı.

Ben de bulunuyordum Resmo'nun hududunda
Kandiye'nin on saat uzak bir muhitinde.

²⁷ Acemi.

²⁸ Kabul edilme, geçerli olma meselesi.

²⁹ 1895 yılında adaya gönderilen Kara Todorî Paşa ve Turhan Paşa zamanında da devam eden Müslüman-Hıristiyan çatışmalarının devamı. Bu çatışmalar Hanya'dan başlayarak zamanla tüm adaya yayılmıştı. Bkz. dipnot 18.

Liğorya köyünde idi oturduğumuz kale
Mevcudumuz yoğidi iki yüz nefer bile.

Bir gün Hıristiyanlar köye baskın yaptılar
Bütün çoluk çocuğa yaylım ateş açtılar.

Kaleye mesafesi bin metre kadar vardı
İslamların feryadı âsümâna çıkardı.³⁰

Vakayı bastırmaya beni memur ettiler
“Emri biliyorsun ya, ateş etme” dediler.

Öyle saçma emri mümkün müdür dinlemek?
Onu dinlemek demek, insanlığı bilmemek.

Seçme kırk nefer aldım dağ tarafına saptım
Gidiyorken askere şu tenbihâtı yaptım.

“Tüfekleri doldurup şimdi ava çıkınız
Düdük çaldığım anda hemen ateş ediniz.”

“Serasker’in emrini onlar çoktan biliyor
Çünkü onlara haber Atina’dan geliyor.”

“Onlar şimdi zanneder ateş etmeyeceğiz
Vazife olsun için oraya gideceğiz.”

“Köyde şehit, yaralı hep yollarda yatıyor

³⁰ Göğc, semâya çıkardı.

Kimse yok imdat için ancak bize bakıyor.”

Liğorya Vakası

Az mesafe kalınca tertibâta başladık
Derhal düdüğü çaldım, hepisini haşladık.

Onların mevcutları daha fazla idi bizden
Fakat biz avlamıştık onları habersizden.

Orada asilerden mühim telefât oldu
Etrafımız büsbütün sonra eşkiya doldu.

Bu vaka üzerine asiler kura çekmiş
Beni vuracak olan fedaileri seçmiş.

Kura isabet etmiş bir papazın oğluna
O da bakıyor imiş her gün benim yoluma.

Bunu da haber aldım İslam olan Ferit'den
O ma'lûmat verirdi bize her an Girit'ten.

Papazın oğlu hem de nahiyede müdürmüş
Daha evvel de çete reisliği edermiş.

Hükümet böylelere memuriyet bulurdu
Kimisi kaymakam kimi müdür olurdu.

Fedainin Akibeti

Keyfiyeti konuştum benim emirberimle
O giderdi her yere beraberce benimle.

Dedi; “Sen keyfine bak o iş benim işimdir
Benim bulunmaklığım ona büyük hışımdır.”

Benim bu emirberim Amavut Gegasıydı³¹
Yedi harbin katili meşhur dev anasıydı.

Mıntıka etrafına biz karakol yapmıştık
Hariçten bir baskına karşı tedbir almıştık.

Müdür bir gün gelmişti güya izin almaya
Halbuki suikasta bir sebep aramaya.

Karakollar yolundan geçmek bahane etti
Mülâzım karakoldan beni geçirsin dedi.

Binbaşı da vermişti onu refaketime
Ben de emirberimi aldım maiyetime.

Maksadı biliyordum fakat nezaket için
Ona teklif eyledim öne geçmesi için.

O da nezaket etti , ben geçtim ileriye

³¹ Amavutluk'un kuzeyinde yaşayan ve kendilerine özgü lehçe ve gelenekleri olan halk.

Emirber de kalmıştı ikimizden geriye.

Epey gittikten sonra arkadan bir ses aldım
Döndüm arkaya baktım hayretten dona kaldım.

Meğer elini atmış silah için beline
Nefer de derhal çalmış kasaturayı eline.

Müdürün kolu sarkmış gırtlacı sıkılıyor
Sesini çıkaramıyor; boğazı kısıılıyor.

Nefer onu becerdi; çukur bir yere gömdük
Kimseye görünmeden hemen geriye döndük.

Müdür kaybolunca asiler işi sezdi
Sonra hergün eşkiya etrafımızda gezdi.

Taburun bölükleri orada birleşmişti
Ayrıca da bir tabur gelerek yerleşmişti.

İşte bu iki tabur aylarca mahsur kaldık
Son günlerde açlıktan son derece bunaldık.

Pusuda Bir Gece

Eşkiyanın yolunda bir gün bir pusu kurduk
İki takım askerle o gece orada durduk.

Gecenin soğuşundan gayet aciz kalmıştım

Neferin birisinden kaputunu almıştım.

Halbuki susuzluktan çamaşır yıkanmamış
Efradın üstü başı kâmilen bit kaynamış.

Gece ensem kaşındı farkında olmamıştım
Sabah oldu baktım ki bit içinde kalmıştım.

Kaşınmadan vücudum yara yara olmuştu
Bütün çamaşırlarım kehle³² ile dolmuştu.

Öyle hâle geldim ki fanilayı da attım
O soğuk kış gecesi çıplak vücutla yattım.

Kıyafetimiz

Muhasara sonunda tükendi takatımız
Bakın ne hale geldi kılık kıyafetimiz.

Fesimin püskülü yok, ipliği de kopmuştu
Kirden yarıya kadar hep simsiyah olmuştu.

Bir ceketim var idi kırk yerinden yamalı
Hele pantolonumun tarif olunmaz hâli.

Bir bacağını kestim arkasını yamattım
Diğer bacağıyla da ön tarafı kapattım.

³² Bit.

Ayaklarıma çektim Girit çizmelerimi
O ince çizmelerle örtmüştüm dizlerimi.

Hele belimde kılıç ipe bağlı kalmıştı
Hâsılı kıyafetim gülünç bir hâl almıştı.

Ricat

Erzakımız tükendi o gün yemeksiz durduk
Bir matara kapağı suya da muhtaç olduk.

O sebepten oradan ricat zarurî oldu
O gün akşama doğru asker Rafti'ye doldu.

Rafti kalesi iki taburu da almıştı
Kandiye'ye beş saat mesafemiz kalmıştı.

Manastır Vakası

Yolda bir manastırdan bize ateş ettiler
İki neferi mecruh, bir de şehit ettiler.

Akabinde manastır askerle sarđırıldı
Bir müfreze asker de pusuya yatırıldı.

Çalı saman toplayıp, etrafını yaktılar
Manastırın içini hep dumana kattılar.

İçeride eşkiya nihayet bunalmıştı

Birdenbire kapıdan dışarı boşalmıştı.

Pusudaki askerler ateşe başladılar
Otuzbeş eşkiyayı orada hakladılar.

O sayede manastır alan dolan olmuştu
İçinde ne var ise bütün harap olmuştu.

Burasını yazınaya şimdi mecbur bulundum
Çünkü sonra bu yüzden sual cevap olundum.

Bir Dükkancı

Bir dükkancımız vardı geliş gidişimizde
Güzel hizmet ederdi bize her işimizde.

Ricatımız zamanı kalmıştı dükkânında
Askerler geliyorken gizlenmişti bir yanda.

Beni görünce hemen koştu geldi yanıma
Beni kurtarın diye sarılmıştı boynuma.

Neferimle bekledim artık asker kalmadı
O sırada arkamdan bir kaç silah patladı.

Dükkancının çehresi baktım sararıverdi
“Aman durmayın kaçın, bunlar Laplardır” dedi.

Onun bu Lap dediği Mora eşkiyasıymış

Sözde Yunanistan'ın vatan fedaisiymiş.

Dedi; “Siz kurtardınız, ben sizi kurtaramam
Onlar Yunanlıdırlar, sonra laf anlatamam.”

İleriye seslendim bir kaç nefer bekledi
Onlar da siper alıp mukâbele eyledi.

Böyle ateş ederek kademeyle çekildik
Bir çok ahâlî ile hep selamet eyledik.

Bu noktaya gelmişken bir vaadimi yapayım
O garip tesadüfî burada anlatayım.

Bir Levha-i İbret

Asayiş zamanında Kandiye'ye gitmiştim
Muvakkaten jandarma hizmetine girmiştim.

Birkaç kişi gelmişti bir gün beni görmeye
Baktım biri yanaştı ellerimi öpmeye.

Meğer bizim dükkancı, doğrusu memnun kaldım
O gün insaniyetin büyük zevkini aldım.

Dedi bir tanesine; “Dayı hani anlattım
İşte o söylediğim sebab-i selametim.”

O zât teşekkür edip geldi, elimi sıktı

Bir taraftan gülerek gözünü bana dikti.

Hakikat o manzara bir levha-i ibretti
Zirâ hükm-i adalet aynen tecelli etti.

Bakınız ki o dayı dediği zât kim idi
O bana dokunmayan ma'hûd³³ Kaptan Yorgi'ydi.

Dükkancıya dedim; “Sen öp dayının elini
Ben de öyle görmüştüm onun faziletini.”

Beni bırakmadılar beraber götürdüler
Şerefime o gece büyük balo verdiler.

İstintâk³⁴

İslamlar doğranınca kimse kale almazdı
Bir Hıristiyan ölse şikayetsiz kalmazdı.

Bizim o ricat hâli sefirlere yazıldı
Manastırla Liğorya vakaları dahildi.

O sefirler bütün gün Bâb-ı âlî'de kaldı
Muhakememiz için akıbet emir aldı.

Bizi istintak için bir miralay gelmişti
Rafti'de iken bize şu suali vermişti:

³³ Adı geçen.

³⁴ Sorgu.

“Silah atmamak için İsevî Milletine
Size emir var idi niçin attınız yine?”

“Çoluk çocuk demeyip sıradan kesmişsiniz
Bütün manastırlara taarruz etmişsiniz.”

“Hep kitap ve eşyalar telvis³⁵, tahrip olunmuş
Buna cevap veriniz mesele nasıl olmuş?”

Bu suali yazarak binbaşuya vermişti
Binbaşımız da ona şu cevabı demişti:

“Ben Lugât-ı Osmanî okumamış adamım
Yoktur size verecek öyle bir malumatım.”

“Benim ismim Osman Ağa her yerde nâmım vardır
Askerlikte kabahat benim için bir ardır.”

“Beni herkesler biliyor kanunsuz bir iş yapmam
Cevabı kâtip versin ben o işlerden çakmam”

Şifreleri halleder yazıları yazardım
Cebelde bulundukça ben kâtiplik yapardım.

Miralay sonra beni çağırttı odasına
Sualin cevabını havale etti bana.

Kendisi geziniyor hem sigara yakıyor

³⁵ Bozulma, pislenme.

Yarısını içince ötesini atıyor.

Kalenin zemin katı taşlarla yapılırdı
Onun için sigara yerlere atılırdı

Zâbitânın yüzleri cefadan sararmıştı
Hele tütünsüzlükten gözümüz kararmıştı.

Odanın ortasında yarım sigara gördüm
Onu nasıl alayım diye düşündüm durdum.

Miralay bakıyorken dışarı pencereden
Ben de o izmariti eğildim aldım yerden.

O sıra miralaydan su için izin aldım
Onu bahane edip hemen dışarı vardım.

Zâbitân beni gördü hep yanıma doldular
Sigarayı görünce daha memnûn oldular.

Onların her birisi birer nefes çekmişti
Miralay da bu hali pencereden sezmişti.

Tekrar odaya girip miralaya bakınca
Gözlerini görmüştüm birazcık yaşlıca.

Dedi; “Sana vereyim bir kaç sigara bari
Keşke görmeyeydim böyle acıklı hâli.”

Aldım sigaraları onlara taksim yaptım
Tekrar masaya gelip cevabı şöyle yazdım.

“Askerî kanunidir bizim hep rehberimiz
Gerçi emirden vardır bizim de haberimiz.”

“O kanunun hükmünü hiç bir emir bozamaz
Askerler de kanundan hiç harice çıkamaz.”

“O kanunun emridir bil-misil mukâbele
Biz her işi yaparız ona imtisal ile.”³⁶

“Asker dokunmamıştır hiç Hıristiyanlara
Katliamı onlardır yapan Müslümanlara.”

“Yol üstünde yatıyor onun numuneleri
İslam kadınlarının kesilmiş memeleri.”

“Hele kilise davası hep büsbütün yalandır
Her yerdeki malları yağma eden onlardır.”

Bu cevabı alınca miralay avdet etti
Bizim o işte öyle temelli yanıp gitti.

İstiye³⁷ Faciası

İstiye kasabası bir sahile civardı
O tarafa imdada denizden imkan vardı.

³⁶ Onu örnek alarak.

³⁷ Dönemin mülkî taksimatında Lâşid sancağına bağlı altmış üç köylü bir kazâ.

Kuvvet göndermek için vapur geldi Hanya'dan
Askerle başıbozuk binmişti Kandiye'den.

Vapur ancak iki mil limandan açılmıştı
Ansızın top sesleri etrafa saçılmıştı.

Kandiye'nin önünde Tavşan Adası vardır
Orası meskûn değil taşlık ve hem de dardır.

Meğer Yunanlıların Miyavlo kruvazörü³⁸
O adaya gizlenmiş bir gün akşam üzeri.

Bir iki gülle attı doğru bizim vapura
Böyle bir hâl vuku gelmezdi hiç hatıra.

Vapurumuz der-akab³⁹ dönmeye mecbur oldu
İçindeki kuvvet de yardımdan mahrum oldu.

İstiye kazasının yirmi köyü İslamdı
Adanın o semtinde hiç asker bulunmazdı.

Çünkü Hristiyanlar teminat vermişlerdi
Asırlardan beri de kardeş geçinmişlerdi.

Yunanın miralayını o Vasos canavarı⁴⁰
Geline hep doğrattı o masum İslamları.

³⁸ 1897 Osmanlı-Yunan savaşında "Yunan Doğu Filosu"nda görev alan Miaulis gemisi.

³⁹ Hemen sonra, ardından.

⁴⁰ Yunan Kralı'nın yaveri Albay Timoleon Vasos. 1897 yılında iki taburluk bir kuvvetle adaya çıkmış ve "Ada'yı Yunan Kralı adına işgal ettiğini" açıklamıştı.

Yirmi köyün İslamı kâmilten katlolundu
Hem de ne işkenceler ne zulümler olundu.

En güzel kızlarını dağ başına attılar
Onlara vahşetlerin envainı yaptılar.

Gençlerine bayramlık elbise giydirmiş
O güzel kıyafetle kurşuna dizdirmiş.

Erkekleri iplerle direklere bağlatmış
Gözlerinin önünde karısına el atmış.

O mel'unun adeti çok işkence yapmaktı
Ölenler can verirken ondan keyf almaktı.

Bu yapılan vahşeti yapmazdı yamyam bile
Belki de dokunmazlar sabi sübyana hele.

Bunlar çocuklara da işkenceler yaptılar
Ana baba önünde süngülere taktılar.

Bunların o zulmünü hep devletler duymuştu
Hükümet de onlardan muâvenet ummuştu.

Girit'in Akibeti

Gerçi göndermişlerdi bir çok asker adaya
Fakat onlar da geldi Türkleri çıkarmaya.

Kandiye'ye gelmişti İngiliz'le İtalyan
Sonradan da Fransız, Avusturya, Alman.

Her devlet askerine İngilizdi kumandan
Bunların hepsi de emri alırdı ondan.

Bir gün bizimkilere kat'i bir emir verdi
“Falan saate kadar çıkmalısınız” dedi.

Bizimkiler de hemen İstanbul'a yazdılar
Bir emir olmayınca tabii çıkamazdılar.

O mühlet hitam buldu henüz emir gelmedi
Fakat İngilizler de hiç bir laf dinlemedi.

Her devletin askeri kışlaya oturdular
Bizimkileri cebren vapura götürdüler.

Çarşıda zâbitleri yaka paça ettiler
Bir eşya aldırımdan vapura sevk ettiler.

Sonradan o eşyalar bir vapura konuldu
Hep birden Selanik'e ayrıca sevk olundu.

Bizim onlara karşı kudretimiz bitmişti
O sebepten ada da elimizden gitmişti.

Bu tarihi facia hayal oldu bize
Biz de nihayet verdik Girit hatıramıza.

Suriye Hatırası

Üç yüz on üç⁴¹ senesi oldum mülâzım-ı evvel
Gittiğim Sayda şehri orası da mükemmel.

Eylül ayında idi çıkmıştım Kandiye'den
Ecnebi vapuruyla ayrılmıştım limandan.

Bir hafta kadar gezdik Yunan adalarında
O kadar da dolaştık İzmir yakalarında.

Vapur ile İzmir'de iki üç gün durmuştuk
Şehri ziyaret için güzel fırsat bulmuştuk.

Kıbrıs adasına da uğramıştık sonradan
Doğrudan Suriye'ye yollanmıştık oradan.

Vapurumuz girince Suriye sahiline
Dahil olduk Beyrut limanı dahiline.

Hemen durmadım çıktım bir kayıkla karaya
Sayda'ya gitmek için vasıta aramaya.

Beyrut Ahvâli

Beyrut birinci sınıf vilâyet merkeziydi
Beşinci ordumuzun mühim bir mahreçiydi.

⁴¹ Miladi 1895/96 yılları.

Orada tarz-ı hayat oldukça pahalıdır
Bir çarhlı şimendifer Şam şehrine bağlıdır.

Elektrikle işler çifte hat tramvaylar
O muhteşem binalar sanırsın ki saraylar.

Bütün gece açıktır o nefis çayhaneler
Çalgılı gazinolar, tiyatrohaneler.

Memleket tâ-be-sabah⁴² sanki bir seyrancedir
Hânende, sâzendeler ayrı bir eğlencedir.

Çok zarif ve şirindir Beyrut'un manzarası
Hem de gayet latiftir onun âb u havası.

Beyrut'ta bir iki gün istirahatte kaldım
Yolcu arabasıyla sonra Sayda'ya vardım.

Beyrut'tan Sayda'ya Lübnan'dan gidilirdi
Tam dört buçuk saatte Sayda'ya girilirdi.

Sırası gelmişken Lübnan'ı anlatayım
O emniyet yerini herkese tanıtayım.

Cebel-i Lübnan

Fransız devletinin himayesi tahtında
Müstakil bir sancaktır bayrağımız altında.

⁴² Sabaha kadar.

Ahâlîsi her sene Amerika'ya gider
Oralarda kazanıp çok servet peyda eder.

Onun için Cebel'in evleri gayet şıktır
Etrafının manzarası yaz ve kış yeşilliktir.

Köylerinde bile var çalgılı gazinosu
Çok müreffeh yaşıyor oranın ahâlîsi.

Cebel'in asayîşi dille tarif olunmaz
Öyle emniyetli yer bir diyarda bulunmaz.

Yolda bulunan bir şeyi ne de kıymetli olsa
Bulan götürür verir onu mutlak polise.

Polis karakolunda o eşya böyle durur
Aradan yıllar geçse sahibi onu bulur.

Bakın bu emniyetin müsebbibi kim idi
Onu anlatayım ben evvel emirde şimdi.

İlk mutasarrıfıydı Cebelin Rüstem Paşa⁴³
Zamanında adalet hakimdi baştan başa.

Kendinin seysisine bir gün bir emir verdi;
“Şu saatte atımı şuraya getir” dedi.

⁴³ 1840-1860 yılları arasında Osmanlı yönetiminde bulunan Lübnan'ın ilk mutasarrıfı olan Rüstem Paşa (1813-1883).

Aynı saatte Paşa dediği yere vardı
Fakat seyis Paşa'dan beş dakika geç kaldı.

Paşa bir şamar vurdu, dedi; "Geciktin niçin?
Bu sana bir ders olsun birinci vaka için."

Oradan bindi gitti Hükümet konağına
Bilmeden girmişti seyisin günahına.

Çünkü sonradan anladı kendi saati yanlış
Seyis binek taşına tam vaktinde varmıştı.

Hemen haber gönderdi seyisini çağırđı
Kendisine der-akap şu talimatı verdi:

"Yanlışlıkla ben sana haksız bir şamar vurdum
Çünkü hata saatte; seni ben haklı buldum."

"Git bir arzuhal yazdır; şikayet eyle beni
Şayet bunu yapmazsan sonra kovarım seni."

Seyisi hemen şaşırdı başladı ağlamaya
"Ben onu helâl ettim" diyerek yalvarmaya.

Paşanın ısrarıyla nihayet varıp gitti
Arzuhalı yazdırıp hâkime takdim etti.

Ne vakit ki hâkimler arzuhalı gördüler
Seyisin bu haline hayret edip güldüler.

Eski âdet vechile yapmışlardı o hâli
Hasır altı ettiler o anda arzuhalı.

Paşa bir hafta kadar meseleyi kolladı
Baktı bir ses çıkmıyor keyfiyeti anladı.

Mahsus teftişe çıktı her daireyi bir gün
Mahkemede bulmuştu o arzuhalı o gün.

Tarihini gösterdi hâkimlere orada
Sordu: “Evrak bir hafta niçin durdu burada.”

Hâkimler bu suale karşı şaşakaldılar
Paşaya verilecek cevap bulamadılar.

Rüstem Paşa azletti onların hepisini
Başka bir heyet bulup getirdi yenisini.

Dedi ki: “Behemehâl⁴⁴ evrak icraya konsun
Adaletin bu hükmü mutlak yerini bulsun.”

Hâkimler karar verdi hüküm kanun ne ise
Beş altın tazminatla yirmi dört saat hapse.

Rüstem Paşa seyise verdi beş altınını
Bir nöbetçi celbedip hapsettirdi kendini.

İşte bu adalet halka numune oldu

⁴⁴ Mutlaka.

O sırada ahâlî bugünkü hali buldu.

Sayda Hâtırâtı

Sayda tarihi yerdir Suriye sahilinde
Bir kaza merkeziydi Beyrut'un dahilinde.

Fenike kıtasıydı vaktiyle oraları
Çok inkilâp geçirdi , değışti sonraları.

İstanbul müzesinden her yıl memur gelirdi
Yerleri kazdırarak çok antika alırdı.

Ahâlî bütün sabah bahçelere dağılır
Hesapsız ağaçlardan limon çiçeği alır.

Limonla portakaldır Sayda'nın ihracatı
Pek cüzidir oranın ecnebi ithalâtı.

Suriye kumaşları orada pek makbuldür
Çünkü bir çok cinsleri hep ipekten mâmüldür.

Oralarda kış olmaz , yazı da lâtif olur
Havası , suyu güzel, bahçeler zarif olur.

Hep Şafii'dirler İslâmın yerlileri
Fakat Mütavalî'dir⁴⁵ kâmilen köylüleri.

⁴⁵ Büyük bir çoğunluğu Kisrevan ve Hermil kasabaları civarında yaşayan ve daha çok tarımla uğraşan Lübnanlı Şii topluluk.

Bu Mütavalî'ler de Alevî bir mezhebdir
Dürzi'ler , Nusayri'ler hep aynı o mezhebdir.

Bu Dürzi'ler Havran'la , Dürzi Cebelindedir
Nusayri milleti de Lâzkiye semtindedir.

Bir Define

Hıristiyanın biri birgün gelmişti bana
Dedi: “Bir mahrem şey var, açacağım ben sana.”

“Bir Adlün köyü vardır ya Sayda Sur arasında
Hani senin ikinci bölük dairesinde.”

“Bir mağaracık vardır köyün yakın yerinde
Orada bir cevher var milyonlar değerinde.”

“O köyde vazifen var sen oraya gidersin
Muhtara da büyücek bir para vaad edersin.”

“İkimiz arasında bu iş mahrem kalmalı
Ancak bir gece vakti orasını kazmalı.”

“Mağaranın içinde sivrice bir taş vardır
Taşın üzerinde de bir arslan başı vardır.”

“İşte o işarettir orası kazılacak
Üç metre derinlikten o cevher alınacak.”

Vazife sebebiyle bir gün o köye gittim
Meseleyi muhtara etrafıyla naklettim.

Gecenin geç vaktinde bir kazma kürek aldık
Kimseye görünmeden o mağaraya vardık.

Girdik içerisine bulduk arslan resmini
Maalesef eşilmiş gördük biz o kısmını.

O vakit muhtar dedi: “Eyvah hatırlıyorum
Kaçırdığım fırsatı şimdi yazıklıyorum.”

“Geçen sene burada üç siyah çadır kurdu
İki erkek bir kadın iki gece oturdu.”

“Nasibim olsa idi yanlarına giderdim
Nasıl olsa onlardan istifade ederdim.”

“Bir çok ecneblerde antika kitabı var
Onun delâletiyle gezer, define arar.”

“Nerede kıymetli şey var ise biliyorlar
Her fırsatta onları arayıp buluyorlar.”

Bu tatlı hülya ile biz de ümide konduk
Sonradan da böylece rüya görmüşe döndük.

Peçul Beyi

Bir kaç köy var idi bölük dairemizde
Üç saat çekiyordu mesafe aramızda.

O köylerin hepsi tek bir beye aitti
Bey oranın adetâ bir derebeyi idi.

Valiyi ziyarete onun geldiği günü
Bir müfreze jandarma selâmlıyordu onu.

O da jandarmalara birer altın verirdi
Onların zâbitine bir maaş gönderirdi.

İttihat ve Terakki yükseltmişti namını
Vermiştiler O'na Paşalık unvanını.

Bu beyin köylerinden asker alınamazdı
Çünkü asker çağında kimse bulunamazdı.

Şayet bir delikanlı yirmi yaşına girse
Başına fevt çekilir nüfusu nerede ise.⁴⁶

Yeniden bir tevellüd kaydolur künyesine
O kırk yaşına girse yaş yine ikisinde.

Askeriye nasılsa bir yıl üç asker almış
Onlar da hiç gitmeyip hep bakayada kalmış.

⁴⁶ Nüfus kütüğündeki hanesinc ölü olarak yazmak.

Ordu bu bakayaya sonra çok kıymet verdi
Fırkaya bu hususta sıkı emirler geldi.

Bir kaç defa jandarma gitmişti alamadı
Nizamiye de gitti, muvaffak olamadı.

İcab etti bir zâbit sonra göndermek ona
Bu işi de binbaşı havale etti bana.

O devletlinin nâmı Kâmil Bey-es-Sait'ti
Köylerin zapt ü raptı bütün ona aitti.

Hiç davacı gelmezdi hükümete oradan
Kendi dava görürdü kimse haber almadan.

Bir jandarma alarak gittim beyin köyüne
Götürmüşlerdi beni doğru onun evine.

Az bir müddet oturdum selâmlık odasında
O bey de çıkageldi bir çok halk arkasında.

Sanki de bir hükümdar, kıyama mecbur oldum
O da nazik davrandı iltifatını gördün.

Dedi, “Sefa geldiniz, bir emriniz mi vardır?”
Ben dedim, “Ordunun bize bir emri vardır.”

“Köyünüzde üç nefer görünüyor bakaya
İşte ben de onları geldim bugün almaya.”

Derhal bir emir verdi: “Söyleyin muhtar gelsin
Çabuk o neferleri getirsin, teslim etsin.”

Beyin sadakatini doğrusu takdir ettim
Hatta kendi kendime “Ne iyi adam” dedim.

Hem de o vakit daldım bir çok tatlı hülyaya
Sevincimden adeta sığmıyordum Dünyaya.

Dedim; “Bunları alsam iftihar edeceğim
Kimbilir ordudan da ne lûtuf göreceğim.”

O sıra muhtar geldi sordu benden ismini
Ben de ona söyledim ilkönce birisini.

Pencereyi gösterdi, dedi; “Bakın dışarı
Dünkü gün vefat etti işte yeni mezarı.”

Birdenbire şaşırdım, dedim; “Bu nasıl işti?
Bizim tatlı hülyalar acep suya mı düştü?”

Baktım tekrar deftere okudum ikinciye
Bu defa ki cevabı bastırdı birinciye.

Dediler ki; “Yerini biz de bulamıyoruz
Geçen sene sevkettik , haber alamıyoruz.”

“Ne olurdu yerini siz arayıp bulsanız

Bî-kes⁴⁷ ailesini meraktan kurtarsanız.”

Ah! dedim şu herifî تنها bir yerde bulsam
Alsam ayak altına sakallarını yolsam.

Çünkü bu şeytan herif büsbütün yalanı diyor
Hem gayet soğukkanlı, sanki alay ediyor.

Ne vakit ki okudum üçüncünün ismini
Dedi; “O hazırdır alıp geleyim onu.”

Aldı bir iki kişi çıktı gitti odadan
Dedim acep bunları niçin aldı buradan.

Ben zaten ümitsizdim katiyyen inanmadım
Mutlaka bu işte de bir şeytanlık var dedim.

Hem de öyle de oldu ben hiddetimden soldum
Oraya geldiğime bin kere pişman oldum.

Baktım sedye üstünde bir adam getirdiler
Odanın ortasına bırakıp çekildiler.

İki ayağı kesik kolları da hiç yoktu
Öyle kötürüm şey ki hem de pek fena koktu.

Hemen işaret ettim, kaldırıp götürdüler
Defteri imza için geldiler, oturdular.

⁴⁷ Kimsesiz.

O sırada adeta mahcubiyetten bittim
Fakat nezaket için yine ben veda ettim.

Sayda'ya avdetimde pek mahcup oluyordum
Hem de bu tuhaf işe, kendim de gülüyordum.

Yemen Seferi

Üç yüz on dört senesi⁴⁸ Nisan ibtidâsında
Yemen'de zuhur etti ihtilal; esnasında.

Asker toplamak için bize emir verildi
Taburumuz beş günde silah altı edildi.

Bir ay kadar Sayda'da talimle meşgul olduk
Yemene gitmek için vapur bekledik durduk.

Bir gün artık gelmişti Hudeyde⁴⁹ vapurumuz
Beyrut taburu ile binmişti taburumuz.

Doğrudan varmıştı Port-Sait limanına
Girmek için bekledik Süveyş kanalına.

Çünkü kanal parası vermeden girilemez
Para verilmedikçe kanala girilemez.

Beher nüfus başına yarım altın verildi
Ancak bir kaç gün sonra o kanala girildi.

⁴⁸ Miladi 1897 yılı.

⁴⁹ Yemen'in Kızıldeniz sahilinde bulunan bir yerleşim birimi.

O gün kanaldan geçip Bahr-i Ahmer'e⁵⁰ geldik
O denizde sıcaktan bir nefer kurban verdik.

Vapurumuz Süveyş'ten bir kılavuz almıştı
Şapın tehlikesinden emniyette kalmıştı.

Çünkü Bahr-i Ahmer'de şap adaları çoktur
Kılavuz alınırsa ancak tehlike yoktur.

Hani meşhur bir sözdür “şapa oturdu” derler
İşte o kinayeyi bu sebepten ederler.

Kanatlı balıkları o denizde görmüştüm
Sürü ile uçarken ben de hayran olmuştum.

Gündüzleri vapurda don gömlekle kalırdık
O sayede sıcaktan biraz nefes alırdık.

Öyle zaman geldiki nefes alamaz olduk
Havasızlık yüzünden aman bulamaz olduk.

Beni kurtarmış idi kaptanın manevrası
Vapuru döndürerek taze hava alması.

Bahr-i Ahmer'de vapur gayet yavaş geçmişti
Bir haftada güç halle Hudeyde'ye girmişti.

⁵⁰ Kızıldeniz.

Beyrutluların İsyanı

Nöbetle su verirdik vapurda hayvanlara
Öğle de dağıtırdık yemekleri onlara.

Su sırası gelmişti Saydalılara bir gün
Sıra bozmak istedi Beyrut taburu o gün.

Beyrutlu iki nefer su başına gelmişti
Sıraları geçmişken su almak istemişti.

Bu sebepten nöbetçi zâbitle takıştılar
Anbara atmak için beline yapıştılar.

Ben o hali görünce neferlere darıldım
Zâbiti kurtarmak için bacağına sarıldım.

Baktık zorla olmuyor başladık rica ile
Zâbiti elden aldık akibet güç hal ile.

Bütün Beyrut taburu kavgaya katışmıştı
Bir çok rica ve minnet pek zorla yatışmıştı.

Hudeyde'ye varınca telgraflar verildi
Taburun ihtilali müşire bildirildi.

Ordudan cevap geldi “İlişmeyin gelsinler”
“İhtilalin ne demek olduğunu görsünler.”

Hakikaten o tabur sonra süründü durdu
Çünkü müşir onları uzak yerlere sürdü.

Onlar yine yollarda emir dinlemediler
Yürüyüş kollarına girmek istemediler.

Hani kurt kapar derler sürüden ayrılanı
Yemenliler de öyle yaptı geri kalanı.

Hudeyde'de

Hudeyde'ye çıkmıştık gayet sıcak bir günde
Çok sıkıntı çekmiştik vapurda yedi günde.

Kasaba haricinde kumluk bir yerde durduk
Çadırları getirip hemen oraya kurduk.

Çarşıdan gidiyorken arkadaşım bayıldı
Sıcaklığın şiddetinden güç hâl ile ayıldı.

O gün görmek istedik sorduk hamamlarını
Gösterdiler çarşıda bazı dükkanlarını.

Orada bir dükkanın girdik içerisine
Hamamı görmek için vardık ilerisine.

Baktık açık bir yerde bir su küpü duruyor
Yanında da teneke, maşrapa bulunuyor.

Bir de tahta iskemle ona oturmak için
Üstünde bir peştemal, o da sarılmak için.

Çamaşır asmak için taşlığa ip gerilmiş
Elbise giyinmek için bir de hasır serilmiş.

İşte gördüğüm hamam tamam bu ahvâldedir
Sair bütün hamamlar hep aynı eşkâldedir.

Yemenliler esasen hamama rağbet etmez
Onlar çok kirli gezer, temizliği çok bilmez.

Hep elleriyle yerler bütün yemeklerini
Başlarına sürerler, yıkamazlar elini.

Sıcaktan yağlar erir yakalarına damlar
Yakaları bir parmak kirden bir leke kaplar.

Yemenliler için de makbul olanı budur
Temiz yaka giymezler, onlarda adet odur.

Yemen'in Suları

Hudeyde'nin suları bidâyette⁵¹ içilmez
Alıştıktan sonra da ona kıymet biçilmez.

Gerçi o sular şûrdur⁵², lakin menfaatlidir
Çok tatlı sular var ki onlar mazaratlıdır.

⁵¹ Başlangıçtan beri.

⁵² Tuzludur.

O su İngiliz tuzu lezzetini veriyor
Bir kaç gün içilince insana hoş geliyor.

Sinan Paşa⁵³ Yemen’de bir çok göller açtırdı
Her üç saatlik yerde birer tane yaptırdı.

İşte bu göllerdir ki yağmur suyunu saklar
Mürûr-ı zaman ile üstleri yosun bağlar.

O yosun sayesinde su muhafaza olur
Şayet yosun olmazsa içen mazarat görür.

Zira açık durursa suya zehir yürürmüş
Üstü yosun oldukça gayet temiz dururmuş.

Elimizle açardık biz o yosunları
İçiyorduk altından o simsiyah suları.

Çok defalar göllere maymundan giremezdik
Onlar su içmedikçe biz asla içemezdik.

Zira Yemen’de maymun sürü halinde gider
Şayet kızarsa eğer insana hücum eder.

Bir de kahve kabuğu; ona kışır diyorlar
Herkes o kışır ları kaynatıp içiyorlar.

⁵³ Yemen Fatihî ya da Koca Sinan Paşa olarak bilinen Sadrazam Sinan Paşa (ölm.1596).

Onu şekerle içen çay lezzeti buluyor
Şekersiz içilirse su içilmiş oluyor.

İşte biz o kışirlarla canımızı korurduk
Yemen suyuna kalsak, bütün helâk olurduk.

Tihama'da⁵⁴

Yemenin sahil kısmı çok sıcak bir ovadır
O'na Tihama derler dümdüz kumluk yuvadır.

Cebel iklimi ise mutedil ve dağlıktır
Hele San'a ciheti gayet güzel bağlıktır.

Tekmili Şafii'dir Tihama ahâlîsi
Fakat Cebeldekiler Alevi'dir hepsi.

Yemen Alevileri Zeydî cinsindendirler
Dört mezhepten dışarı ayrı kısımdandırlar.

Tihama'da gündüzün hareket edilemez
Sıcakın şiddetinden katiyyen gidilemez.

Üç gece Tihama'da tâ-be-sabah yürüdük
Gündüzleri çadırda uykumuzu uyuduk.

Asker gece yollarda emniyetle yürürdü
Yollarda yürüyorken bir taraftan uyurdu.

⁵⁴ Arabistan yarımadasının Kızıldeniz'e birleşik güncybatı sahil şeridini oluşturan bölge.

İşte bu garip hâle orada vâkîf oldum
Böyle nice hallere o vakit şahit oldum.

Cebel Yolunda

San'a'ya gitmek için ordudan emir aldık
Hudeyde'deki üç gün istirahatle kaldık.

Tihama'nın sonunda bir gün rahatta durduk
Ertesi gün erkenden Cebel yoluna vurduk.

Tihama sıcağından girdik soğuk vadiye
Bu yüzden bir çok asker koyulduk tedaviye.

Benim de vücudumda kızıl lekeler oldu
Doktor ilaçlar ile sonradan şifa buldu.

İplik çıbanı⁵⁵ derler Yemen'de yara olur
Yaranın içinde de adeta iplik olur.

Eğer iplik koparsa insan boyu olmadan
İnsan kurtulamıyor o zehirli yaradan.

Bendeki yaraları iptidâ o zannettim
Meğer kan harareti, onu sonra anladım.

Gittiğimiz o vadi Sanfur'un deresiydi
Yüksek ve gayetle sarp iki dağ arasındı.

⁵⁵ Karaciğer ve gırtlakta meydana gelen bir çeşit hastalık, Yemen çıbanı.

O semtin ahâlîsi daim isyan edermiş
O sebeple oradan ordu bizi göndermiş.

Tamam on gün yollarda çok sıkıntıya kaldık
Nihayet selametle gittik, San'a'ya vardık.

İmam Yahya⁵⁶

Yemenin işlerini hep İmam Yahya görür
Ondan biraz bahsetmek hemen yerinde olur.

İmam Yahya vaktiyle San'a'nın kadısıydı
Yemen memurlarının en iktidarlısıydı.

Bir haksızlık yüzünden bir gün istifa etti
San'a'dan çekilerek kendi mülküne gitti.

Bir kaç köye Yemen'de üzle tabir olunur
Birer Şeyh-ül-meşâyah⁵⁷ her üzlede bulunur.

Birer de şeyh vardır köylerin herbirinde
Onlar da bulunurlar köy hizmetlerinde.

⁵⁶İmam Yahya (Mahmud el-Mütevekkil) (d.1867 - ö. 17 Ocak 1948) Yemen'in Zeydî İmamı. Babasının ölümünden sonra 1904 yılında imam oldu. Güçlü bir orduyla Osmanlı yönetimine başkaldırmasının ardından 1911'de geniş bir özerklik elde etti. Zeydî kabilesinin etkisiyle uzun yıllar Yemen'i yönetti. 1948 yılında bir suikast sonucu öldürüldü.

⁵⁷Arabistan'da bir kaç köyün, kabilenin veya cemaatin oluşturduğu üzlenin en büyük şeyhi.

İmamın Rüyası

**İmam Yahya'nın sadık bir muavini vardı
İmamın hizmetine hep o şeyh bakardı.**

**Bu muavin bir gün şeyhleri toplattı
Onlara şu uydurma bir rüyayı anlattı.**

**Dedi ki; "Ben bu gece garip bir rüya gördüm
İmam ile karanlık cami içinde oldum."**

**"Baktık ki birdenbire ortalık aydınlandı
Caminin içerisi gündüz gibi nurlandı."**

**"Gördüm Peygamberimiz içeriye girmişler
Ali, Hasan, Hüseyin'i birlikte getirmişler."**

**"Dedi bizim İmama, 'Geç namaz kıldır bize'
'Cemaat olacağız hepimiz birden size'."**

**"Dedi; 'Aman efendim nasıl imam olurum?'
'Ahir zaman Peygamber önünde ben dururum'."**

**"Peygamber buyurdu 'sen zamanın imamısın'
'Onun için bize sen imamlık yapmalısın'."**

**"İmam geçti mihraba namaz kıldırdı bize
Rüyanın tabirini bırakıyorum size."**

**O vakit şeyhlerin bütün yüzleri soldu
Dediler ki; “İmama uymak bize farz oldu”.**

**Bu rüya sebep oldu, halk imama uymuştur
İmam da istiklalin lezzetini duymuştur.**

**Hiç eksik olmuyordu Yemen’in ihtilali
İşte şimdi de oldu o kıtanın kralı.**

Yemen Yahudileri

**Yemen’de Yahudiler saçından fark olunur
Kulak hizalarında lüle saçlar bulunur.**

**Eğri hançerler olur Yemen Araplarında
Ona cenbiye derler yine lisanlarında.**

**Araplar cenbiyesiz hiç dışarı çıkmazlar
Yahudi’ye gelince silâh taşıyamazlar.**

**Çünkü hiçbir Yahudi silâhlı gezemezdi
Hatta Arap yanında hayvana binemezdi.**

**Şayet hayvanda iken bir Arap görmüş olsa
Hemen hayvandan iner Dünya yerinden kopsa.**

**Silâhsız neferlere Arap birşey yapamazdı
Fakat silâhlı bulsa silâhı bırakmazdı.**

Tenhada bulmuş olsa zâbiti öldürürdü
Güya askeri zorla zâbitler götürürdü.

Tahsilât

Taburumuz San'a'nın yakınlarında kaldı
Tahsilât işlerini görmek emrini aldı.

Bir kaza erkânıyla tahsilâta çıkmıştık
San'a'dan üç gün uzak mesafeye gitmiştik.

Jandarma yüzbaşısı işgal etti bir köyü
Birkaç jandarma ile topluyordu vergiyi.

Bütün köy ahâlîsi silâha sarıldılar
Köyün etrafındaki sırtlara dağıldılar.

Jandarmalar o vakit muhasara kalmıştı
Bir neccabla merkeze derhal haber salmıştı.

Neccab derler köylerde bazı adamlar olur
Para mukabilinde posta hizmeti görür.

Onlara imdat için beni tayin ettiler
Kendime de pek büyük selâhiyet verdiler.

Aldım kırk elli nefer gittim , köye yanaştım
Köy halkını dağlarda silâhlı gördüm , şaştım.

**Mahsus haber gönderdim köyün büyüklerine
Onlara veche verdim serbest gelmelerine.**

**Veche itimad için bir yemin yerindedir
Arnavut besası aynı bu zemindedir.**

**Geldi birçok şeyhler vesika gösterdiler
Biz köyün vergisini kat kat verdik dediler.**

**Gerçi o vesikalar kâmilten sahte idi
Fakat bu sahtelikten onlar vareste idi.**

**Haklı olduklarına hemen teminat verdim
Bir de vesika verip onları tatmin ettim.**

**Bu sayede jandarma oradan kurtarıldı
Biraz sonra merkeze vukuatsız varıldı.**

Cuma Pazarında

**Birgün tek mil bölükle tahsilâta çıkmıştım
Sukulcuma denilen bir pazara girmiştim.**

**O yerde üç yüz dükkân, iki de ev var idi
Ev sahipleri de derde deva arardı.**

**Şeyhin biri dedi ki: “Buradan su almayın
Havası da fenadır ve hem de çok kalmayın.”**

Suyumuzu dört saat mesafeden almıştık
O mevkide de ancak beş altı gün kalmıştık.

Geldi nöbetçi çavuş; “Beş hastamız var” dedi
O hastalar o günü merkeze nakledildi.

Ertesi gün tekrar tam haberi verdiler
Bu sefer de “Yirmi beş hastamız var” dediler.

O vakit borazanı silâh başı çaldırdım
Askerleri o murdar yerden hemen kaldırdım.

Ne çare ki havadan bütün zehir almıştık
Yüz yirmi beş mevcuttan kırk neferle kalmıştık.

Merkeze gittiğimde ben de pek fena oldum
Şükür olsun ki bir şişe ilâçtan şifa buldum.

İlâcı içer içmez gaseyân⁵⁸ etmiş idim
Sanı , yeşil suları dökmesem bitmiş idim.

Benim o hastalıktan betim benzim solmuştu
Karnımda da bir büyük dalak peyda olmuştu.

Tedavi için kendimi derhal San’a’ya attım
Birçok zaman San’a’da hastahanede yattım.

⁵⁸ Kusma

Valinin Yeğeni

Kolağamızın yanında bir emirberi vardı
Memleketteyken bize o berberlik yapardı.

Abdüsselâm El-Kur'a namıyla anılırdı
Suriye'de çok yerde o namla tanılırdı.

Gayet paskal⁵⁹ birşeydi herkesi güldürürdü
Fakat kendi gülmezdi , gayet ciddi dururdu.

Gayet yakışıklıydı , hem de pek şık gezerdi
Hatta çok şakacıydı , herkes onu severdi.

San'a'ya gidiyorken yanıma almış idim
Kendisiyle bir gece Şibam'da⁶⁰ kalmış idim.

Şibam San'a'dan tamam dokuz saat ıraktır
Hem nahîye merkezi , hem de mühim duraktır.

Vali , müşir kim gelse; mutlak orada kalır
İçme suyunu herkes gelip oradan alır.

Karyolalı bir oda daim hazır dururdu
Odanın hizmetini bir jandarma görürdü.

⁵⁹ Üstü başı pis, dağınık ve bakımsız kimse.

⁶⁰ San'a'nın kuzeydoğusunda, San'a - Seylen arasında bir yerleşim birimi.

Yemen'in Piresi

**Yemen'de pire çoktur torbasız yatamazdık
Şayet torba olmazsa rahat uyuyamazdık.**

**Yemen'de her zâbitin birer torbası v; rdı
O büyük torbalarda çırılçıplak yatardı.**

**Dedim Abdüsselâm'a; "Biz hiç torba almadık
Bu hanlarda yatmayı hiç hesaba katmadık."**

**"Şimdi biz buralarda kimden torba buluruz
Eğer torba bulmazsak nasıl uyku uyuruz?"**

**O vakit dedi bana; "Gel bir tedbir yapalım
O sayede bu gece karyolada yatalım."**

**"Ben olurum Valinin bir hemşirezâdesi
Bu gece bizim olur odanın karyolası."**

**"Sen de bu akşam bana emirberlik yaparsın
Gülüp falso yapmadan her emrimi tutarsın."**

**Dedim; "Pekâlâ olur muvaffakat ederim
Falso yapmamak için ben de gayret ederim."**

**"O halde git haber ver benim geleceğimi
Ötesine karışma seyret edeceğimi."**

Gittim Müdüre dedim; “Vali yeğeni geldi”
Müdür yerinden kalktı; “Hemen buyursun” dedi.

Çok itibar ettiler girdik biz o odaya
Abdüsselâm oturdu teklifsiz karyolaya.

Ben de bahane bulup bir resmi tazim yaptım
Onu büyütmek için bir de temenna attım.

Nahiye merkezinde tek bir jandarma vardı
Nahiyenin işine hep o nefer bakardı.

Abdüsselâm çağırdı jandarmayı yanına
Künyesini alarak kaydetti cüzdanına.

Sözde vali yeğeni dayısına diyecek
Jandarma da onbaşı formasını giyecek.

Nefer etrafımızda pervane gibi döndü
Hem de müdürle kadı çok hürmette bulundu.

Bunların ikisi de San’a’nın yerlisiydi
Zaten memurun çoğu Yemen ahâlîsiydi.

Abdüsselâm müdürden bir de yatak istedi
“Emirberin odamda yatması lazım” dedi.

Temiz bir yatak geldi odamıza serildi
Sonra herkes dağıldı hep el ayak çekildi.

Hemen Abdüsselâm'ı ben o yatağa aldım
Atladım karyolaya tatlı uykuya daldım.

Bundan iki ay sonra tabur Şibam'a gitmiş
Abdüsselâm'ın işi bütün ayaza çıkmış.

Hani yalancı mumu yatsıya kadar yanar
Bu bir ata sözüdür herkes de buna kanar.

Bizim Abdüsselâm'da ayniyle böyle oldu
Yapılan dalavera sonradan belli oldu.

Müdür kolağasını ziyarete gitmişti
Abdüsselâm'ı derhal orada tanımıştı.

Bu vakayı kolağası müdürden haber aldı
O sırada gülmekten kimlerde can kaldı?

Tebdil-i Havaya Avdet

Yemen'de bir seneden ziyadece kalmıştım
Sonradan memlekete tebdil-i hava atmıştım.

Tezkeremi alarak veda ettim tabura
Hudeyde'ye inmiştim tamam bir hafta sonra.

Oranın sıcağına henüz alışıyordum
Her gün çamaşırımı sık sık değişiyordum.

Çamaşır değışmesi günde beşı bulurdu
Çünkü içilen sular o anda ter olurdu.

Geceleri yatardım açık rüzgarlı yerde
Sıcaktan yatılmazdı olur olmaz her yerde.

Hudeyde'de Karasinek

Orada da karasinek milyonlar kadar çoktur
Onları defetmenin asla imkanı yoktur.

Aşçılar tavanlara kilim, hasır asarlar
Onları kenarından uzun iple kasarlar.

O asılan eşyayı garson durmadan sallar
Onların rüzgârıyla sinekleri kovalar.

Lokantanın birinde bir gün çorba içerdim
Bir yandan da içinden sinekleri seçerdim.

Yanımda bir müşteri baktı bana da güldü
Dedi; "Bir kaç sinekle yemeğe ne zarar oldu?"

"Beş on sinek yemeden yemek kararı bulmaz
Sinek murdar değil, onun zararı olmaz."

Vakıa her yemekte insan sinek buluyor
Fakat zaman geçtikçe onu görmez oluyor.

Yemen'den Avdet

**Hudeyde'ye ayda bir bizim vapur gelirdi
Gelseler de yollarda uzun müddet kalırdı.**

**Ancak bir hafta kadar Hudeyde'de kalmıştım
Baktım vapur gelmiyor şöyle tedbir almıştım.**

**Dedim; "Fazla beklesem tebdil-i havam bitecek
Çektiğim meşakkatler beyhudeye gidecek."**

**"Kahveci vapuruyla ben Aden'e inerim
Oradan da ecnebi vapuruna binerim."**

**Hem de o gün bir vapur Aden'e gidiyordu
Hudeyde'den Aden'e kahve naklediyordu.**

**Bir ikindi vaktinde girmiştim o vapura
Bir Mekkeli şeyh de gelmişti biraz sonra.**

**Onun beraberinde bir kaç mürid geldiler
Etrafında bir müddet ayakta zikr ettiler.**

**Ne vakit bir büyük zat memleketten gidermiş
Onu yolcu edenler mutlaka zikr edermiş.**

**O şeyhin kıyafeti gayet kelli fellydi
Büyük bir zat olduğu görünüşten belliydi.**

Artık yolcu olmayan vapuru terk ediyor
O şeyh de yanımda kendine yer ediyor.

Kahveci vapurları öyle büyük olmazdı
Onun için onlarda kamara bulunmazdı.

Yiyecek nevalemi açmıştım güverteye
Peynirle sardalyamı çıkarmıştım ortaya.

Bir kutu sardalyaya bir de limon sıkmıştım
Çoktan da yememiştım, iyice açılmıştım.

Hem de bunlardan başka yiyeceğim yoğidi
Fakat yol yakın idi bunlar bile çoğidi.

O zaman şeyh bana dedi; “Biraz sabreyle
Yemeği beraber yeriz benim yemeği bekle.”

Muktezâ-yı nezâket⁶¹ “Münasip olur” dedim.
Bir kaç dakika ben de durdum onu bekledim.

Şeyhin yemeği geldi, bir tepsi pilav idi
Hem de acem pirinci güzel bir çilav⁶² idi.

Dedim kendi kendime kısmet böyle olmalı
İnsan deniz üstünde sıcak yemeği bulmalı.

⁶¹ Nezâket gereği.

⁶² İran pirinciyle yapılan ve üzerine et, tavuk ya da kebab konulduktan sonra tereyağı dökülerek yapılan bir tür pilav.

İlk evvela başladık bizim peynir ekmeğe
Sonra girişecektik balıkları yemeğe.

Nezakat olsun için peynirden pek az aldım
Fakat şeyhe baktım gayet hayrette kaldım.

Zira o mübarek zat kalan peyniri aldı
Hemen ağzına attı, hiç parça bırakmadı.

Ben içimden dedim ki balık da şimdi biter
Lakin geride pilav, elbette o bize yeter.

Sardalya balığını altı tane saymıştım
Onların arasından ben bir tane almıştım.

Ben o bir bahğı azar azar yiyordum
Bir yandan da şeyhi yan gözle süzüyordum.

Baktım ki balıklar da birer birer gidiyor
Benim balık bitmeden ötekiler bitiyor.

Dedim ekmekten olsun biraz daha alayım
Gördümki o da bitmiş ne var ki ne bulayım?

Artık sırası geldi pilava başlıyorduk
Onlar kaşıkla yemez elle avuçluyorduk.

Ben üç dört parmakla ancak bir tutam aldım
Şeyh avuçlamıştı o manzaraya daldım.

Avucunda yemeği sıkıp sıkıp bakıyor
Bir yumurta şeklinde pilavı top yapıyor.

O kocaman lokmayı birden ağzına aldı
Fakat bir çok daneler elde yapışmış kaldı.

O elini getirdi yemeğin sofrasına
Daneleri silkeleydi pilavın ortasına.

Onu görünce midem bulanmaya başladı
Hemen sofradan kalktım, şeyh işi anladı.

Dedi: “Afedersiniz bizim adeti yaptım”
Fakat ben yiyemedim, O gün öyle aç yattım.

Aden Yolunda

Hudeyde limanından küçük vapurla kalktık
O gün akşam üzeri Bâb-ül-mendeb’e⁶³ vardık.

Pirim adası⁶⁴ vardır boğazın medhalinde⁶⁵
Adada karakol var İngilizin elinde.

O karakol binası görölmeye lâyıktır.
İki katlı bir köşktür, etrafı ağaçlıktır.

⁶³ Kızıldeniz’i Hint Okyanusuyla birleştiren boğaz.

⁶⁴ Bazı kaynaklarda Perim olarak yazılan ve Bâb-ül-mendeb boğazının girişinde bulunan küçük ada.

⁶⁵ Girişinde.

Hele o asfalt yollar her ne desen değerd
Zâbitle madaması arabayla gezerdi.

Onun karşısındaki Yemen karakolları
İnsan kıyas etmekle utanırdı onları.

O gün Bâb-ül-mendebe'i gece vakti geçmiştik
Sabaha karşı Aden limanına gelmiştik.

Aden'de

Aden'e çıktığımda karakola göründüm
Nizamları veçhile deftere kaydolundum.

Belimdeki palayı almak istemişlerdi
“Gidiyorken buradan alırsın” demişlerdi.

Lâkin razı olmadım onlar da cebretmedi
Fakat öyle gezdiğim hoşlarına gitmedi.

Çünkü baktım uzaktan polis takip ediyor
Her mıntıka polisi arkam sıra geliyor.

Aden'in sevhili pek sıgıktır orada
Çok uzak oturuyor gelen vapur burada.

Sevahil baştan başa hep rıhtım döşenmiştir
Üzerinde muhteşem binalar yükselmiştir.

Rıhtımın arkasında hep asfaltır yolları
Ağaçlarla süslüdür o uzun bulvarları.

Pek zariftir orada oteller, gazinolar
Hem mülkî hem askerî, o lüks lokantalar.

Rıhtımın kenarına bir vapur getirilmiş
Dışarıya vapurdan islim suyu verilmiş.

Beldenin ahâlîsi bütün o suyu içer
Buz fabrikası da var, suları buzlu içer.

Eski Aden arkada bir katlı ve topludur
Hem de zemini toprak gayet rutubetlidir.

Sabah vakti sanırsın o gece yağmur yağmış
Halbuki yağmur değil rutubetten nem olmuş.

Otellerin ücreti beş kuruştı her yerde
Yetmiş kuruş istedi orada sorduğumda.

Aden'in otelleri vakıa yemekliydi
Fakat bize gurbette para daha gerekti.

Gittim eski Aden'e yerleştim bir odada
Yüz para gecelikle rahat ettim orada.

Kadirşinas Bir Zât

Anadolu'lu bir zatla orada buluşmuştum
Gece gündüz onunla pek güzel görüşmüştüm.

O adam kasabanın yegâne dişçisiydi
Bana odayı bulan yine o kendisiydi.

Lokantada kahvede her ne ki yer içerdik
Onların bedelini bütün taksim geçerdik.

Çünkü ecneblerde herkes kendisi için
Saire masraf etmek ayıptır onlar için.

Bu adama o vakit çok minnettar olmuştum
Çünkü her yerde ondan insaniyet görmüştüm.

Çok uzaklarda idi acenteler hep yerden
Yarım saat çekerdi bulunduğumuz yerden.

Bir İngiliz vapuru geldi limana bir gün
Acentasına gittik bilet almaya o gün.

İşini terkederek o da geldi benimle
Böyle çok yardımını görüyordum hep böyle.

On dört lira istedi vapur eksik almazdı
Hem de Süveys'e kadar, Port-Sait'de kalmazdı.

O zat bana dedi ki: “Bu vapurdan kalınız
Fransız geliyormuş yarın ucuz alınız.”

Bir Fransız vapuru geldi ertesi günü
Altı buçuk Napolyon istemişti o günü.

Buna memnun olarak derhal bileti aldık
Eşyaları alarak hemen gemiye vardık.

Her nasılsa o zata ismini sormamıştım
Buna bilmem ki neden lüzum da görmemiştim?

O ayrılık zamanı geldi elimi tuttu;
“Dostum ben İzmirliyim ve hem de Rumum” dedi.

“Tuna boyunda Lâzlar canımı kurtarmıştır
Beni Lâzlara karşı minnetar bırakmıştır.”

“Ne vakit ki öğrendim o taraftanmışsın sen
Bu ahbablığı sana severekten yaptım ben.”

“Allah selâmet versin beni unutmayınız
Hayatta kaldıkça da daim hatırlayınız.”

Mısır Yolunda

Biz vapurla Aden’den gece hareket ettik
Otuz altı saatte tamam Süveyş’e geldik.

Vapur gayet süratli ; on altı mil almıştı
Süveyş'ten sonra da Port-Sait'de kalmıştı.

Bu Fransız vapuru Bombay'dan geliyordu
İçinde beş yüz küsür seyyah bulunuyordu.

Hem muzika, hem cazband, danslar da seyretmiştik
Gece sabaha kadar çok güzel eğlenmiştik.

Ben bu vapurda ancak iki gece kalmıştım
Gece balolarından pek çok neşe almıştım.

O vapurda ki kuşlar belki on bin kadardı
Yalnız papağanın on, on beş cinsi vardı.

Vapurun üç direk, var idi dört bacası
Büyük geniş salonlu üç katta güvertesi.

Kasaplık hizmetini Çinli zâbit görürdü
Hayvanlara alnından tokmaklarla vururdu.

Tokmağı yiyen hayvan derhal düşüp ölüyor
Kasap da boğazını bir şiş sokup deliyor.

Port-Sait'de

Port-Sait'e gelince hemen vapurdan indim
Sonradan Suriye'ye giden vapura bindim.

Port-Said'de birkaç gün dolaştım her yerini
Çayet muhteşem gördüm hep ebniyelerini.⁶⁶

Her caddenin ziyası başka bir renk verirdi
İnsan bütün eşyayı hep o renkte görürdü.

Yolların intizamı çarşının nezafeti
Her bir methe lâyıktır oranın letafeti.

Memleketin harici sanki kum deryasıydı
Gidince zainedersin âmâlar dünyasıydı.

Birçok âmâ hafızlar etrafta Kur'an okur
O Mısır makamını dinleyen hayran olur.

Ecnebler de gelip onları dinliyorlar
Hem de bol bahşişlerle çok memnun ediyorlar.

Suriye'ye Avdet

Port-Sait'den ayrıldım tekrar gittim Sayda'ya
Oradaki lüzumlu eşyaları almaya.

O sıra ebeveynim Lâzkiye'ye gelmişler
Benim için Sayda'ya şu haberi vermişler.

“O tarafa gelirse Trabzon'a gitmesin
Biz buraya gelmişiz, O da buraya gelsin.”

⁶⁶ Binalarını.

O sebeble oradan Lâzkiye'ye gitmiştim
Oradayken taahhül âlemine girmiştim.

Dört aylık tebdil-i havam Lâzkiye'de geçmişti
Taburlar da Yemen'den o sırada gelmişti.

Sonra beş sene daha Sayda şehrinde kaldım
Üç yüz yirmi Mart'nda yüzbaşılığı aldım.⁶⁷

Terfiim ilk evvelâ Deyr-üz-zor'a⁶⁸ seçildi
Sonra bilmem ki neden oradan vazgeçildi.

Galiba bir iltimas girmişti bu araya
İşlerimiz o yüzden gidiyordu karaya.

Elbistan Hâtırâtı

Tayin olundum Redif Elbistan Taburu'na
Çocukları almıştı ebeveynim yanına.

O sıra gitmişlerdi Tüdmür⁶⁹ nevahisine
Çocuklarla beraber Şam'ın havalisine.

Ben Beyrut'tan vapurla gittim İskenderun'a
Sonra Maraş yoluyla varmıştım Elbistan'a.

Elbistan kasabası Maraş'ın kazasıydı

⁶⁷ Miladi 1904 yılı.

⁶⁸ Suriye'de, Fırat nehri kıyısında bir yerleşim birimi.

⁶⁹ Suriye'de antik Palmyra kentinin yakınında bir yerleşim birimi.

Meşhur Ceyhan Nehri'nin menbai orasıydı.

Kış günleri soğuktan insan barınamaz olur
Menba bir duman yapar kimse tanınmaz olur.

Elbistan kasabasının geleni gideni çoktur
Lâkin bu kasabanın hanı , oteli yoktur.

Ağaların evinde mahsus odalar olur
Gelip geçen yolcular orada yatak bulur.

Bütün ağalar çeker masrafın sıkletini⁷⁰
Ahâlî de ağanın görürler hizmetini.

Mühim Hadise

Elbistan'da Ömer Ağa çok handan bir zattı
Elli altmış hanelik bir köy ona aitti.

Rakibi olan Ağa köylüyü iğfal etti
Köylüler de o köyü fuzulî işgal etti.

Ağanın konağını temelinden söktüler
Suya geldiği zaman başına su döktüler.

Bu sebepten Ömer Ağa çok davalar açmıştı
Elindeki serveti bu uğurda saçmıştı.

⁷⁰ Ağırlığını.

Çünkü diğ er ağanın iltiması çoğidi
Kendisinin sarayda bir bildiği yoğidi.

Son zamanda zaruret yakasına yapışmış
Ş    r olsun ki hürriyet imdadına yetişmiş.

O hürriyet devrinde yeniden dava açtı
Bu sefer de rakibi birçok paralar sa tı.

Fakat mahkeme işi adalete ermişti
Ömer Ağa'nın lehine hâkim hüküm vermişti.

Ağaya teslim için köye bir heyet gitti
Fakat iş görülmedi köy halkı isyan etti.

Karı, erkek bir çok halk jandarmaya daldılar
Z  bitin omuzundan apoleti aldılar.

Bunların te'd  bine kat'i emir gelmişti.
Binbaşı da bu işi de bana tevdi etmişti.

Dedim ki; "Ben askerce hareket edeceğim
  craat hususunda biraz sert gideceğim."

"Olur ki sonra beni adliye mesul eder
Onun için elimde kat'i bir emir ister."

Binbaşı da yeddime tahr  r-i emir⁷¹ verdi

⁷¹ Yazılı emir.

“Ne yapmak lâzım ise tereddüt etme” dedi.

Fakat sonra Adliye bu emri dinlemedi

“Her bir cürmün mesulu icra edendir” dedi.

İlk İcraat

Bir müfreze askerle bir gün o köye vardım

Efradı ava yayıp köyü dört yandan sardım.

Askere icap eden talimatı vermiştim

İcra heyetiyle ben köy içine girmiştim.

Baktım bütün erkekler fıranı ele almış

Köyün içerisinde sade kadınlar kalmış.

O gece ele başının doğru evine gittim

Askerleri celbedip evi temelden yıktım.

Sonrada parçaladık onun kap kacağını

Hasılı söndürdük herifin ocağını.

Bundan haberdar ettim civardaki köyleri

Dedim; “Böyle olacak gelmeyenin evleri.”

Tamam üç gün zarfında hepsini buldurdum

Kırk kişi kadar vardı , bir odaya doldurdum.

Haber göndermişlerdi gittim ben yanlarına

Vekil ettiler beni kendi taraflarına.

Dediler; “Hakikatı artık söyleyeceğiz
Köy Ağa’ya aittir, hep mühürlieeğiz.”

“Şu kadar ki Ömer Ağa bin lira istiyor bizden
Biz fakiriz affetsin ricamız budur sizden.”

Geldim bu meseleyi heyete not ettirdim
Bu karan ayniyle de ağaya bildirdim.

Bin lira vakasını söyleyince Ağa’ya
Gözlerine baktım ki başladı yaşarmaya.

Dedi; “Bu günü gördüm hamd ü senalar olsun
Emredersin köyüm de şimdi hep feda olsun.”

Muamele orada kanuni şekle girdi
Köyün teslim işi de hüsn ü hitama erdi.

Mücrimleri⁷² mahfuzen adliyeye sevkettik
Biz de arkalarında merkeze avdet ettik.

Eşkiya Takibi

Kazanın emniyeti o günler azalmıştı
Her tarafta şekâvet,⁷³ sirkatler⁷⁴ çoğalmıştı.

⁷² Suçluları.

⁷³ Eşkiyalık, haydutluk.

⁷⁴ Hırsızlık.

Bütün halk hayvanını göz önünde tutardı
Kimse çalmasın diye ahırlarda yatardı.

Eşkiya o tarafta çok soygunlar yapmıştı
Sıkışınca kendini Akça Dağ'a atmıştı.

Akça Dağ Malatya'nın Arga⁷³ kazasındadır
Daima hükümete isyan arkasındadır.

Onlar ne vergi verir, ne askere giderdi
Jandarma asker görse hemen isyan ederdi.

Akça Dağ'da yirmi bin fırar bakaya vardı
Hükümet de onları ne arar ne sorardı.

Bir köye on neferle bir yüzbaşı gitmişti
Onlara o köy halkı çok hakaret etmişti.

Silâhlarını alıp, götürüp sakladılar
Kendilerini ipile direğe bağladılar.

Toz toprak atmışlardı neferlerin gözüne
Büyük küçük tükürmüş yüzbaşının yüzüne.

Bu tahkir yüzbaşının gayet gücüne gitmiş
Ertesi gün ansızın yüzbaşı vefat etmiş.

⁷³ Malatya'ya bağlı Akçadağ ilçesinin eski ismi. Bazı kaynaklarda "Arga" şeklinde de yazılmıştır.

Bu köy halkı korkudan Akça Dağ'a kaçtılar
Birçok zaman orada dağda çadır açtılar.

O köy halkı mecburen sonra teslim olmuştu
Kabahatli olanlar büyük ceza görmüştü.

Eşkiyanın Tenkili

Gezdiğim dağda bir gün bir çoban haber verdi
Dedi; "Mahke'nin oğlu şimdi evine geldi."

Bu adamın orada pek büyük namı vardı
Sair eşkiyalar da hatırını sayardı.

Kendisi reisiydi bir çetenin başında
Hem de daha genç idi henüz otuz yaşında.

On nefer bir çavuşla onun evini sardım
Hiç karşılık vermedi, onu kolayca aldım.

Dedi "Artık usandım dağları dolaşmada
Selâmeti düşündüm gelip teslim olmada."

"Biz devr-i istibdadı hırsız devri duymuştuk
O sebeble onların viyâsına uymuştuk."⁷⁶

Bu adamı hakikat mert bir halde görmüştüm

⁷⁶ Burada mecazî anlamda kullanılan ve yaklaşık olarak "onların yolundan gitmiştik" şeklinde yorumlanabilecek olan sözcük, İtalyanca kökenli olup "dümeni ortaya alarak gemiyi bulunduğu doğrultuda yürütme, doğru seyir" anlamına gelmektedir.

Hususiyyet halini kendisinden sormuşum.

Dedi; “Familyam ile beşikte çocuğum var
Bir de servet olarak sırtımda gocuğum var.”

Dedim; “Bunca seneler soygun yaptın her yerde
Topladığın o mallar o servetler nerede?”

Dedi; “Bir şey kalmazdı tahrîrât kâtibinden
O da bizi korurdu jandarma takibinden.”

Düşündüm ki bunu ben şayet affettirsem
Bir de asker yaparak yanıma aldırırsam.

Bu dağların başında büyük işler görürüm
Belki de eşkiyayı hep siler süpürürüm.

Ona da böyle dedim; “Seni ben affettirsem
Hem de asker yaparak bir de yanıma alsam.”

“Benimle sadakatile vazife görür müsün?
Cevabın mertçe olsun vaadinde durur musun?”

“Bu sesi cennetten mi istiyorum” dedi
Ve her hâl ü tavrıyla bana teminat verdi.

Dedim ki; “İstiyorum eşkiyayı toplamak
Kazayı bu belâlı heriflerden paklamak.”

Dedi ki; “Şakavetin önünü almak için
Daha bir tedbir var kolaylık olmak için.”

“Akça Dağlı Kullo da derhal affolunmalı
O namli eşkiya da bizimle bulunmalı.”

Hemen bu fikrimizi binbaşuya bildirdim
Bu her ikisini de sonradan affettirdim.

Onların yardımıyla tutulan eşkiyalar
İki bine yakındı mahkûmla bakayalar.

Aleyhimde Tahrikât

İsmi geçen tahrirat kâtibi kan ağlamış
Mahke’nin derdestinden bana çok kin bağlamış.

Çünkü istifadesi kalmadı dağlardan
Kısmetleri kesildi artık o bağlardan.

Bir kardeşi var idi memleketin kahpesi
O da kardeşi gibi eşkiyanın hâmisî.⁷⁷

İki kardeş memleket mütegallibesiydi
Aleyhimdeki tedbir onların hilesiydi.

Binbaşuya gelerek beni çok methetmişler
İcraatımı güya çok takdir eylemişler.

⁷⁷ Koruyucusu.

Demişler Akça Dağ' da iki katilimiz var
Hep onların yüzünden pek çok zararımız var.

Bir çok jandarma gitti birini alamadı
Onlar da bildiğinder. hiç geri kalamadı.

Fakat sizin yüzbaşı ınutlak onları bulur
Bu yüzden de vatana büyük hizmeti olur.

Tahrirat kâtibinin bakın şu planına
Binbaşı da inandı onun bu yalanına.

O devirde Akça Dağ hiç kuş uçurmuyordu
Kendi içerisinden kervan geçirmiyordu.

Vaktiyle idi tabur ıslâhatına gitmiş
Hiçbir iş göremeden geriye ricat etmiş.

Hatta esir de oldu bir bölük o sırada
Hepsini kestiler bir derede orada.

Binbaşı emir verdi Akça Dağ için bana
Dedi; “Bu ahâlînin itimadı var sana.”

Dedim binbaşıya ki; “Bunu samimi sandın
Bunların yalanına nasıl oldu da kandın.”

“Emin ol bunlar mahsus metihte bulundular
Onlar hiç şüphe yok ki bir hile düşündüler.”

“Mamafih Akça Dağ’a herhalde gideceğim
Bildiğim bir şey var tecrübe edeceğim.”

Akça Dağ ağasını çok güzel tanımıştım
Malatya’ya giderken evinde de kalmıştım.

Aldım bir takım asker gittim hududlarına
Haber selâm götürdüm bizzat kendilerine.

Geldi olduğum yere pek samimi görüştük
İki mahkûm işini beraberce konuştuk.

Bu babta her ikimiz kardeş gibi anlaştık
Bu iki mahkûmları beynimizde⁷⁸ paylaştık.

Dedi; “Biri sizindir, O size hizmet eder
Öteki de benimdir, artık o bana yeter.”

Aldım delikanlıyı doğru depoya vardım
Herşeyi etrafıyla binbaşuya anlattım.

Görüştü kaymakamla mahkûmu çağırdılar
İdareten beraat kararını verdiler.

Böyle nihayet verdik mahkûmun davasına
Yine gider gelirdi Akça Dağ Ağasına.

⁷⁸ Aramızda.

Kaymakam Vekâleti

Göksun kazasında da asayiş bozulmuştu
Hattâ iki kaymakam kazadan koğulmuştu.

Ben yine geziyordum o sıra da köylerde
Topluyordum çalınan hayvanatı her yerde.

Binbaşından müstacel⁷⁹ mühim tahrirât aldım
Yazdıkları emirden gayetle memnun kaldım.

Emirde deniyordu Göksun'a gideceksin
Kaymakamlık işine sen rü'yet edeceksin.

Uhdene verilmiştir kaymakam vekâleti
Orada göstermeli satvet ve adaleti.

Yanındaki askerle hemen hareket eyle
Bozulan asayişi ıslâha gayret eyle.

Maiyetimde olan otuz küsür neferle
O gün hareket ettim emri alınca böyle.

Bir müddet sonra vardık Göksun kasabasına
Götürdüler beni kaymakam odasına.

Jandarma koğuşuna efradı yerleştirdim.
Her iki kuvveti de orda birleştirdim.

⁷⁹ Accelc.

Dedim onlara; “Silâh elde hazır durmalı
Her türlü tehlikeden uyanık oturmalı.”

Sordum kaymakamlara; “Kim yaptı hakareti?
Ne sebeble yaptılar onlar bu rezaleti?”

Dediler ki; “Ağalar hiçbir vergi vermezler
Vergi isteyenleri onlar hiç istemezler.”

“Onlar kaymakamlara çok rezalet yaptılar
Başlarına çürümüş domatesler attılar.”

“Kimi çıkamaz oldu hükümet konağından
Kimi gece kaçmıştı o sıcak yatağından.”

Bu haberi alınca faaliyete geçtim
Efradın arasından zorlu neferler seçtim.

Onları almış idim odanın yakınına
Artık mecbur kalmıştım cebir isti'mâline.⁸⁰

Dedim; “Meclis-i idare azaları toplansın
Bütün ağalara da şimdi haber yollansın.”

Mal müdüründen aldım borçlular listesini
Hakaret yapanların isim pusulasını.

Memleket ağaları hep geldi göründüler

⁸⁰ Zor kullanmaya.

Tarafımdan pek güzel istikbal olundular.

Hemen kahve sigara ikramında bulundum
Hem de onlara karşı pek yumuşak göründüm.

Dedim; “Görüyorsunuz ben bir asker adamım
Ancak hükümetime sadakattır meramım.”

“Çalışmak için vardır çok şeye ihtiyacım
Hele yardımınıza pek ziyade muhtacım.”

“İnşallah sayenizde hep muvaffak oluruz
Memleketin asayiş refahını görürüz.”

Yüzlerinden belli ki içinden gülüyorlar
Anladım ki beni de pek aciz buluyorlar.

Mamafih o sırada bana cevap verdiler;
“Başımızla beraber çalışınız” dediler.

Büyük teşekkür ettim kalktım ayakta durdum
Efkârımı açıkça artık meydana vurdum.

Dedim; “Evvel emirde borçları paklayalım
Diğer mahrem işleri sonraya saklayalım.”

Şimdi de görüyorum yüzlerini bir hoşça
Hep kulak kesildiler keyifleri mayhoşça.

İlk evvelâ okudum başta yazılısını
Yedi yüz altın borçlu olan azılısını.

Hemen kalktı ayağa dedi; “Hiç borcum yoktur
Bu babta hükümete müracaatım çoktur.”

“Vaktiyle ambarımı hükümet mühürledi
Erzakımı rutubet bu yüzden mahveyledi.”

Dedim; “Benim martaval dinlemeye vaktim yok
Para verecek misin? Zira başka işim çok.”

Baktım herif katiyen paraya yanaşmıyor
Sen ne söylersen söyle inadından şaşmıyor.

Çağırdım iki nefer dedim; “Şunu hapsedin
Fazla ev eşyasını hem de gidin haczedin.”

Döndüm tekrar okudum onun gibi birini
Fakat O anlamıştı gideceği yerini.

Dedi; “İş anlaşıldı deveyi güdeceğiz
Bundan kurtuluş yoktur, borcu ödeyeceğiz.”

“Ağayı da bırakın biz kefalet edelim
Münasip taksitlerle borcu eda edelim.”

Böyle karar yapıldı hepimiz imzaladık
İşi altı haftalık taksitlere bağladık.

Bu sayede tahsilât fevkalâde güzeldi
Askerin satvetinden asayiş de düzeldi.

Yedi sekiz ay kadar o vazifede kaldım
Tahsilâtın kâmilen nihayetini aldım.

Kaymakamları tahkir edenler de tutuldu
Memleket de bu gibi şerirlerden kurtuldu.

İcraattan vilâyet gayet memnun kalmıştı
Kaymakamlık emrimi asaleten almıştı.

Fakat arzu etmedim mülkiyenin işini
Daha iyi bulmuştum askerlik gidişini.

O sıra taburumuz terhis emrini aldı
Bizim kuvvetimiz de sırf jandarmaya kaldı.

Asker elden çıkınca bana gariplik çöktü
Esasen jandarmaya hiç emniyetim yoktu.

Çünkü yerli jandarma bana yar olmazlardı
Ağaların şerrinden beni kurtarmazlardı.

Hemen o vazifeyi kadıya devir verdim
Neferlerle birlikte ben de bıraktım geldim.

Haçın⁸¹ Seferi

Gayet karlı bir günde Haçın'e sevk olunduk
Geçit yoğidi fakat ihtiyatlı bulunduk.

Daim kara bakmaktan gözümüz kararırđı
Sonra göremez olur büsbütün yaşarırđı.

Onun için askere kar gözlükleri aldık
Ayaklarımıza da kar hedikleri taktık.

Hedik bir nevi na'leyn⁸² ayağa giyyorduk
Karların üzerinden rahatça yürüyorduk.

Bu hedikle yürüyen asla kara batmazdı
Bu da fenni bir hâlet⁸³ ona akıl yatmazdı.

Bu Haçın Adana'nın mühim bir kazasıydı
Beş altı bin hanelik Ermeni yuvasıydı.

Yalnız altmış hane bulunurdu müslüman
Onları da askerler gözetirdi her an.

Kıtamızın mevkii kasabaya civardı
Yakınında yalnız tek bir manastır vardı.

⁸¹ Adana'ya bağı Saimbeyli ilçesinin eski ismi.

⁸² Bir çift ayakkabı.

⁸³ Nitelik, özellik.

Şifre Meselesi

Bir gün kumandanlıktan mühim bir şifre aldık
Vakanın dehşetinden epey telaşa kaldık.

Şifrede manastırın içerisi kazılmış
Kışlamızın altına büyük lağım açılmış.

Oraya dinamitle bombalar konulacak
Kışlamız askerlerle ber-hava olacak.

Binbaşı bu şifreyi bana havale etti
“Bu manastır ansızın basılacaktır” dedi.

Aldım bir manga asker o manastıra vardım
Bir çok askerlerle de her tarafını sardım.

Manastırın dört köşe etrafını aradık
Her yerini dikkatle karış karış taradık.

Buna rağmen lağımdan bulamadım nişâne
Fakat bir mahzen buldum içi silah cephane.

O sebepten bir hayli komiteler topladık
Onların hepsini adliyeye yolladık.

Suikast

Bu yüzden Ermeniler bana hasım olmuşlar

Hayatıma kast için şöyle tedbir bulmuşlar.

Terziyan ismindeki Belediye Reisi
Daim bana güleryüz gösterirdi kendisi.

Bazı akşam giderdim onun selamlığına
Fakat kıymet vermezdim çokça ahbaplığına.

İşte bu dostum bana bir suikast yapacak
İçeceğim kahveye fennî zehir katacak.

Bu zehir içilirken bir şey fark olunmazmış
Beş altı gün geçmeden insana dokunmazmış.

Bu haberi ben aldım Ermeni bir dostumdan
Başka iyilikler de görmüş idim ben ondan.

Bu vakada da bana şöyle yardım etmişti
“Daim tedbirli davran, hasmın çoktur” demişti.

“Bir daha Terziyan’ın sakın evine gitme
“Gidecek olursan da kahvelerini içme.”

Bu haber üzerine tam bir tertibat aldık
Gece devriyeleriyle bütün etrafı sardık.

Gündüz mağazaya gittim kendisiyle görüştüm
Her vakitten ziyade teklifsizce konuştum.

Kahve teklif eyledi ben de teşekkür ettim.
“Şimdi mühim işim var akşam gelirim” dedim.

O gece karanlıkta odasına gitmişim
Bir pencere önünde yer intihap etmişim.

Biraz sonra kahveyi getirdiler önüme
Terziyan’da sigara tutuşturdu elime.

Hemen bir kibrit çakıp o sigarayı yaktım
Pencere’den dışarı o yanan çöpü attım.

Bu benim parolamdı, gözcüler anlamıştı
Bir bahane bularak odaya damlamıştı.

Bu gözcüler oranın adliye hakimleri
Onlarla beraberdi jandarma zâbitleri.

O kahveyi ayniyle heyete teslim ettim.
Bu kahveyi hanenin sahibi içsin dedim.

Tabii içemezdi saçma bahane buldu
Cinayetini zımnen hemen meydana vurdu.

O odada derakap zabıt tanzim ettiler
Kahveyi de alarak tahlil için gittiler.

Tahlil neticesinde zehir tebeyyün etti.⁸⁴

⁸⁴ Ortaya çıktı.

O da layık olduğu tevkifhaneye gitti.

Haçın'de beş altı ay ancak vazife gördüm
O sırada bölükle Kozan'a memur oldum.

Kozan'da

Bu Kozan Adana'nın mühim bir sancağıydı
O havali yaz vakti bir sıtma ocağıydı.

Sis kasabası onun merkez-i idaresi
Ermeni Katagos'un⁸⁵ mekanıydı burası.

Katagos'ta feriklik pâyesi bulunurdu
Hükümete gelince selamlık olunurdu.

Kozan havalisi de hep Çukurovası'dır
Oraları adeta bir yılan yuvasıdır.

Evin içinde yılan daim dolaşır durur
Yastıkların altında gece vaktinde uyur.

Onlar ev yılanıdır gerçi zarar etmezler
Fakat alışmayanlar hiç görmek istemezler.

⁸⁵ Ermenice doğru telaffuzu Gatoğigos'tur. Ancak çoğu Osmanlıca ve Türkçe metinlerde Katogigos olarak geçen sözcük; Katolik Ermenilerin ruhani liderlerine verilen bir ünvandır. Sis (Kozan) Gatoğigosluğu ise o dönemde İstanbul Ermeni Patrikliği ile bir takım problemleri olmasına rağmen Anadolu'daki en büyük Ermeni Gatoğigosluğu idi.

Yaz vaktinde yerliler hep köylere dağılır
Kasabada yalnız askerle memur kalır.

Tam haziran ayında biz Kozan'a gelmiştik
Sıcağın şiddetinden bir de kurban vermiştik.

Kozan'da da bölükle ancak altı ay kaldım
Yine bir kış vaktinde terhis emrini aldım.

Tabur geldiği yoldan Elbistan'a geçmişti
Yine geldiği gibi yolda zahmet çekmişti.

Ben bölüğümle Maraş üzerinden gitmiştım
Yollar pek müsaitti daha rahat etmiştım.

Zeytun⁸⁶ Faciası

Maraş'tan sonra geçtik Zeytun'un kazasından
Çok faide görmüştüm onun ılıcasından.

Daima romatizma taciz ederdi beni
İlica sayesinde artık görmedim onu.

Bu Zeytun kasabası Maraş'ın kazasıydı
Bir kaç bin hanelik Ermeni belasıydı.

Orada Ermeniler silah da yaparlarmış
Yer altında da ayrı fabrikaları varmış.

⁸⁶ Kahramanmaraş'a bağlı Göksun ilçesinin eski ismi.

Her nedense hükümet mani olamıyordu
Galiba ecnebiden fırsat bulamıyordu.

Civar köylerinde de Ermeni çok bulunurdu
Onun için Zeytun'da bir tabur otururdu.

O taburun mevcudu bin ikiyüz neferdi
O mevkiye miralay hep kumanda ederdi.

Üç yüz on bir'de⁸⁷ onlar ihtilal çıkardılar
Kışladaki askeri her taraftan sardılar.

Tabur susuz, erzaksız üç gün harp etti durdu
Baktı ki bir imdat yok, teslimi ehven buldu.

Fakat Ermeni ancak miralayı seçmişti
Sair efrad, zâbitân hep bıçaktan geçmişti.

Efrad boğazlanırken onlar hora tepermiş
Hem de şöyle diyerek birde alay edermiş:

“Maraş'tan ağa geldi getirin on kurbanlık”
“Ah yarın şerefine gelsin on beş kurbanlık”

Her neferi sımsıkı iplerle bağlamışlar
Getirip taş üstüne öyle boğazlamışlar.

O taşlardaki kanlar çok seneler dururdu

⁸⁷ Miladi 1895 yılı

Gelen geçen yolcular hep onları görürdü.

Bunlardan ibret alsın evlad u ahvadımız
Anlasınlar, ne çekmiş bunlardan ecdadımız.

Efsus nâm-ı diğer Yarpuz⁸⁸

Benim bölük merkezim Efsus nahiyeydi
Vaktiyle Dakyanus'un⁸⁹ makarr-ı idaresiydi.

Burası Elbistan'dan altı saat ıraktır
Sivas-Maraş beyninde pek lüzumlu duraktır.

Oranın da ne hanı ne de oteli vardı
Hacı Bey'in evinde misafir odası vardı.

Havası suyu sağlam, bereketli bir yerdir
İhracatı buğdayla hep kırmızı biberdir.

Bu mevkide Dakyanus hükûmdarlık yapmıştır
Allahlık davasıyla bir batıla sapmıştır.

Kasaba dahilinde cennetler yaptırmış
Yağmur yağdınıyorum diye su attırmış.

Cennet döşemesinden ben de biraz bulmuştum
Onun safi rengine cidden hayran olmuştum.

⁸⁸ Kahramanmaraş'a bağlı Afşin ilçesinin eski isimleri.

⁸⁹ Çeşitli kaynaklarda "Dakyanus", "Dakinus" ya da "Dakyus" olarak geçen ve Eshâb-ı kehf söylencesine göre putperestlerin hükûmdarı olan kişi.

Bir çok tavla zarları yan yana getirilmiş
Kuvvetli bir macunla onlar birleştirilmiş.

Evvelce bu zarları her renge boyatmışlar
Cennetin zeminini bunlarla donatmışlar.

Eshâb-ı kehf

Meşhur Eshâb-ı kehf'in mukaddes mağarası
Tam yarım saat çeker Efsus ile arası.

Bu tarihî ziyaret bir sırt eteğindedir.
Orada âb u hava her yerin fevkindedir.

Maa aile orada ara sıra kalırdık
Mağaradan geçerken hep tekbirler alırdık.

Bu mukaddes mağara bir mescide civardır
Etrafında muazzam bir çok kaleler vardır.

Bu tarihi kaleler pek eski yapılmıştır
Kapıların üstüne tarihler atılmıştır.

Bu kaleleri şahlar, padişahlar yaptırmış
Altın yazılarla da adlarını yazdırmış.

Kıtmir'in⁹⁰ çanağı da mescid dahilindedir
Yemliha çeşmesi de onun yakınındadır.

⁹⁰ Eshâb-ı kehf'in yanlarında bulunan köpeğin adı.

Çeşmenin karşısında taşlar yirmiden çoktur
Bunların hiçbirinin koyundan farkı yoktur.

O manzaraya bakan koyun sürüsü sanar
Fazla dikkat edince taş olduğuna kanar.

Bu bâbda rivayetler birbirinden a'ladır
Fakat El-âlem-i İndillah demek daha evladır.

Eshâb-ı kehf'in İsimleri

Yemliha, Mekselina, Şazenuş, Mislina, Memuş
Bebemuş, Kefeştatayyuş, Kıtmir.

Halep'de

Bin üç yüz yirmi beş'te⁹¹ almıştım kolağalığı
Verilmişti uhdeme tabur kumandanlığı.

Halep'in Fera Fera taburuna varmıştım
Oranın hayatından gayet memnun kalmıştım.

Fera Fera Halep'te bir mahalle ismidir
O mahallenin semti şehrin orta kısmıdır.

Halep'ten dört taburlu bir alay çıkıyordu
O alayın mevcudu dört bini geçiyordu.

⁹¹ Miladi 1909 yılı.

**Bu şehir sonraları daha büyük olmuştur
İstasyona kadar binalarla dolmuştur.**

**Şehirden mesafesi yarım saat kadardı
Yolları gayet geniş, bulvarları da vardı.**

**Yedi sekiz ay kadar Halep şehrinde kaldım
Sonradan memlekete iki ay izin aldım.**

**Maa aile Halep'ten şimendüfere bindik
Hama - Humus yoluyla Beyrut şehrine indik.**

**Oradan da doğruca gelmiştik İstanbul'a
Trabzon için vapur tekrar çıkmıştı yola.**

**Çi sıra Trabzon'da yalnız bir ay kaldım
Çocukları bırakıp tekrar Halep'e vardım.**

**Çünkü haber almıştım Şam'da kura çekilmiş
Otuz üç kolağası Rumeli'ne seçilmiş.**

**Ben ikinci ordunun defterine konmuştum
Onun için Halep'ten Edirne'ye dönmüştüm.**

Edirne'de

**Üç yüz yirmi altı'da Edirne'de bulundum
Merkezdeki taburda kumandan nasb olundum.**

O sene adliyeden bir teskere gelmişti
Beni mahkum olarak ordudan istemişti.

İstiyordu askerden alakamı kessinler
Sivil hapishaneye beni teslim etsinler.

Zira ben Elbistan'da takiplerde gezerken
Mahkum eşkiyaları dağda der-dest ederken.

Güya o mahkumlara zulümde bulunmuşum
Bu yüzden işkence ile itham olunmuşum.

Bu davayı yapanlar hep mütegalibe⁹² idi
Çünkü her icraatım onlar aleyhine idi.

Yukarıda bir nebze bunlardan bahsetmiştim
Kurdukları planı bir parça anlatmıştim.

Elbistan'da korkudan hep yüzüme güldüler
Benden sonra meydanı artık bomboş buldular.

Harbiye Nezâreti meseleyi anladı
Hakkımdaki evrakı hasır altı sakladı.

En nihayet bu evrak sobada yakılmıştır
Bizim o davamız da maziye katılmıştır.

⁹² Zorbalar, zorba grubu.

Çorlu'da

Üç yüz yirmi yedi'de tabur Çorlu'ya kalktı
Orada şimendüfer hatlarına da baktı.

Çünkü Bulgar çetesi daim fırsat arardı
Boş bulduğu köprüyü dinamitle atardı.

Maksatları treni havalara atacak
Hükümete siyasi gaileler açacak.

Bütün gece bu yüzden trenlerde kalırdık
Ancak gündüz vaktinde uykumuzu alırdık.

Eğridere'de⁹³

Sonra Eğridere'ye o sene nakl olundum
Bir sene de oranın redifinde bulundum.

Eğridere üç evli gayet küçük bir yerdi
Zâbitân yemeğini tek bir aşçıdan yerdi.

Çünkü orada zâbit gailesi olmazdı
Hem hudut boyuydu hem de ev bulunmazdı.

Bizim aşçı Mustafa bir türlü yemek yapar
Onu da zâbitâna müsâvât⁹⁴ üzere satar.

⁹³ Bulgaristan'da Kırcaali çevresinde bugünkü adı Ardino olan bir yerleşim birimi.

⁹⁴ Eşitlik.

İş paraya gelince müsâvâta bakmazdı
Kendi prensibinden hiç bir vakit şaşmazdı.

Faraza mülâzımdan alırsa iki kuruş
Yüzbaşından mutlaka alıyordu üç kuruş.

Kolağasından tabii daha fazla alırdı
Rütbeler büyüdükçe fiyat da çoğalırdı.

Öyle antika yer ki dükkânı bile yoktu
Aşçı gücenmiş olsa aç kalmak muhakkaktı.

O sırada binbaşı rütbesini de aldım
Fakat tecelli bu ya bunda saplandım kaldım.

Balkan Harbi

Üç yüz yirmi sekiz'de⁹⁵ taburumuz toplandı
O meş'um fırkamızla Balkanlara yollandı.

Birinci teşrin beş'te tam hududa varmıştık
Bulgarları önceden sol taraftan sarmıştık.

Fakat fırkamız sağdan yardımda bulunmadı
Hemen geriye döndü, hiç silah kullanmadı.

Bu sebepten alay da ricata mecbur oldu
Evvelce galip iken bu yüzden mağlup oldu.

⁹⁵ Miladi 1912 yılı.

Fırka kumandanımız meğer İtilafçıymış
Hükümet partisi ise bütün İttihatçıymış.

Onun için kumandan teslim olmak azmetti
Böyle vatansızlığı bilmem nasıl hazmetti.

Zâbitânla konuştuk biz teslim olmayalım
Kumandanın fikrine kat'iiyen uymayalım.

Çünkü bunun yaptığı açık bir hıyanettir
Vatan ve millet için büyük bir cinayettir.

Hatta bu kumandanı herhalde vurmaliyiz
Fırkayı esaretten böyle kurtarmaliyiz.

Sonra biz kumandayı elimize alalım
Fırka ile Edime üzerine varalım.

Muhasara hattını bir yanından yaranız
Bulgarın askerini arkasından sarınız.

Zâbitân dediler ki; “Harbe efrad girecek
Bakalım ki bu bâbda onlar da ne diyecek.”

Çavuşları çağırdık, anlattık meseleyi
Şu vechile gösterdik gelecek tehlikeyi.

Dedik; “Bulgar milleti son derece hunhardır
Türk kanına susamış hain bir canavardır.”

“Onlar esir alırsa bizi sağ bırakmazlar
Geride çocuklar da emniyette kalmazlar.”

Fakat bu sözlerimiz hiç bir tesir yapmadı
Onlar da kumandanın o fikrinden sapmadı.

Onun için fırkamız kahren teslim olmuştur
Rezil rüsva olarak Filibe’ye dolmuştur.

Esaret Hayatı

Ben o günler tutuldum kanlı dizanteriye
O sebeple kalmıştım kafilenden geriye.

Kızılhaç arabası göndermişlerdi bana
O beni götürmüştü hastahaneden yana.

Üç gün hastahanede tedavi için durdum
Sonra çıktım otelde arkadaşları buldum.

Baktım iki bin nefer Plevne’ye gidiyor
Arzu eden zâbitler oraya naklediyor.

Bende pek istiyordum Plevne’yi görmeyi
Ziyaret etmek için o tarihi beldeyi.

Plevne’de

Gittim ben de yazıldım, o gün trene bindik

Plevne yakınında istasyonda indik.

Kar geçit vermiyordu, kızaklara binmiştik
Gecenin yarısında kasabaya inmiştik.

On iki zâbit idik, yerleştik bir otele
Alaka kesilmişti askerlerimiz ile.

Biz zâbitân otelde serbest bulunuyorduk
İstedüğimiz yerlerde gezip eğleniyorduk.

Fakat efradı büyük bir kışlaya aldılar
Onlar kışla içinde mahpus gibi kaldılar.

Eski Zağra⁹⁶ Faciası

Bizden üç bin nefer de Eski Zağra'ya gitti
Onların da nasibi o taraflarda bitti.

O günlerde olmuştu Eski Zağra vakası
O yürekler acısı katliam faciası.

Kışladan istemişler yirmi nefer angarya
Almışlar götürmüşler bir hizmet için güya.

İkinci gün de tekrar gelmişler istemişler
Sorulan evvelkiler çadırdadır demişler.

⁹⁶ Ezkizagra ya da Zağra-i atik olarak da bilinen ve bugünkü adı Stara Zagora olan Bulgaristan'ın Filibe havzasındaki bir yerleşim birimi.

Üçüncüsünde artık herkese şüphe geldi
Kimse cesaret edip gitmeyi istemedi.

Filhakika yırınışer yırınışer alırlarmış
Götürüp bir ormana hemen süngülerlermiş.

Bu seferde bir başka hileye başvurdular
Memleketin içinde gizli pusu kurdular.

Dediler ki; “Kışlanız badana olacaktır
Bu gün asker tel örgü içinde kalacaktır.”

Üç bin nefer esiri tel örgüye aldılar
Etrafına müsellâh⁹⁷ ahâlîyi saldılar.

Birdenbire şiddetli bir ateştir başlamış
Neferlerin feryadı âsümânı kaplamış.

O günü üç bin nefer dizildi hep kurşuna
Beynelmilel kanunlar gitti böyle boşuna.

Medeni Avrupa’da bu hali haber aldı
Sonradan anladık ki onlar da memnun kaldı.

Plevne Vakası

Plevnedekilerin mahvına da gidilmiş
Şu kadar ki bunlara tifûs alet edilmiş.

⁹⁷ Silahlanmış.

Bir gün haber aldık cenaze kırka çıkmış
Bir haftadır tifüsten bir kaç yüz nefer gitmiş.

O gün bütün zâbitân gittik kışlalarına
Gördük baktık efradın ahvâli pek çok fena.

Kimisi yeni ölmüş, kimi çene atıyor
Kimisi de serilmiş yataklarda yatıyor.

Gördüm o çavuşları ağzı burnu sarılmış
Dedim ki; “Gördünüz mü esir olmak nasılmış?”

Ağlayarak diyordu; “Cahildik, bilemedik
Nasıl oldu da senin sözünü dinlemedik.”

Düşmana teslim olan çok defa bunu görür
Her iki cihanda da rezil ü rüsva olur.

Hemen gittik, anlattık generala dehşeti
Dedik; “Niçin yaptınız bize böyle vahşeti?”

Dedi ki; “Ne yapayım ancak bir doktorum var
Ona gördürecek başka da işlerim var.”

Dedik; “Olmaz olaydı o katil doktorunuz
Bil-iltizâm⁹⁸ yapıyor, yok mudur haberiniz?”

“Yapılan bunca zulüm artık yetişir bize

⁹⁸ Bile bile.

Alem-i insaniyet lanet ediyor size.”

**Yüzü sapsarı olmuş hiddetle dinliyordu
Esasen de suratı çiyana benziyordu.**

**“Telefon ederseniz” dedik şimdi Sofya’ya
“Tabii gönderirler bizden doktor buraya.”**

**Kalktı yerinden hemen telefonun yanına
Meseleyi anlattı Sofya kumandanına.**

**Ertesi gün iki Türk doktorumuz geldiler
Kışlada hastaları üçe tefrik ettiler.**

**Evvel emirde çavdar ekmeği men edildi
Hastalara süt ile francala verildi.**

**Bu sayede hastalık biraz hızını aldı
Ne çare ki efradın ancak yarısı kaldı.**

**Bu tifüse çavdar adeta zehir imiş
Onun için hainler onu yedirirlermiş.**

**Tamam sekiz ay sonra kurtulduk esaretten
Romanya sayesinde o müthiş felaketten.**

Romanya Fırkası

Balkan harbi bitmeden Bulgarlarla Sırpılar

Boğaz boğaza geldi, ittifakı bozdular.

Bir taraftan Romanya düşman oldu Bulgara
Yürüdüler arkadan yardım için Sırplara.

O sebeple bir fırka gelmişti Plevne'ye
Harp etmeden Bulgarlar çekilmişti geriye.

Romanya askerleri ne vakit ki yaklaştı
Bizim bir zâbitimiz onları alkışladı.

Bunu gören Bulgarlar hiddet etmiş oldular
Fenalık yapmak için tam bir fırsat buldular.

Bu vakayı Sofya'ya kumandana yazmışlar
Ertesi gün oradan şu cevabı almışlar:

“Alkışlayan zâbitle en büyük rütbelinin
İdamları lazımdır onları gözetleyin.”

Hele bak ki en büyük rütbeli ben bulundum
Şu halde o idama ben de dahil olundum.

Mescleyi bildirdik fırka kumandanına
Bizi himaye için emretti erkânına.

Hem de terhisimizi o anda temin etti
Bizim için Tuna'ya bir de vapur celbetti.

Çok iltifat ettiler Romanyalılar bize
Ziyafetler verdiler alayda hepimize.

Esaretten Avdet

Askerler de bizimle Niğbolu'dan⁹⁹ binmişti
Vapurumuz o günü İbrail'e¹⁰⁰ inmişti.

İbrail tüccarları çok ikramda bulundu
Her ihtiyacatımız o gün temin olundu.

Gece etrafımıza çatana gönderdiler
İnce saz takımıyla bizi eğlendirdiler.

Çünkü Bulgaristan'ı bulaşık saymışlardı
Onun için ikramı vapurda yapmışlardı.

Ertesi gün erkenden Kalas'a¹⁰¹ vasıl olduk
Orada da ayrıca güzel itibar bulduk.

Sonradan da Sünne'de¹⁰² yine karşıladılar
Bir müfreze askerle hem de selâmladılar.

Selâmet girebildik İstanbul Boğazı'na
Yerleştirdiler bizi Ora'nın Beykozuna.

⁹⁹ Kuzey Bulgaristan'da, Tuna nehri kıyısında bugünkü adı Nikopol olan bir liman şehri.

¹⁰⁰ Romanya'da, bugünkü adı Braila olan bir yerleşim birimi.

¹⁰¹ Romanya'da, bugünkü adı Galati olan bir yerleşim birimi.

¹⁰² Romanya'da bugünkü adı Sulina olan ve Tuna nehrinin Karadeniz'e döküldüğü deltada yer alan bir yerleşim birimi

Tamam on gün orada karantina bekledik
Sonradan İstanbul'a giderek serbesledik.

Vazifeye Tayin

Harbiye Nezâreti celbetti hepimizi
Münhal olan yerlere tayin eyledi bizi.

Benim gençlik hayatım taşralarda geçmişti
Vatan sevgisi beni memlekete çekmişti.

Onun için Trabzon tarafını istedim
Kadere çare olmaz böyle imiş kısmetim.

Çünkü sonra başımda çok felaket dönmüştür
Ümid-i istikbalim hep burada sönmüştür.

Gurbetteki hayatta daim mesud olmuştum
Her an âmirlerimden teveccühler görmüştüm.

Beni teselli eden o tatlı hatıradır
Yoksa sonraki hayat acı bir badiredir

Polathane'de¹⁰³

Polathane taburu o sıra da münhaldi
O fırsat benim için hiç bulunmaz bir haldi.

¹⁰³ Trabzon'a bağlı Akçaabat ilçesinin eski ismi.

Hemen gittim kaydoldum, sonra emrimi aldım
Gülcemal vapuruyla Polathane'ye vardım.

Ben Polathane'yi ta eskiden bilirdim
Çünkü çocukluğumda daim gider gelirdim.

Orada ki hayatım gayet rahat geçmiştir
Fakat bu rahatımız pek az devam etmiştir.

Zira Harb-i Umumi o senesi patladı
Harpten yorgun milleti tekrar bu harp kapladı.

Askeri işlerine valiler bakıyordu
İttihad ve Terakki işleri yapıyordu.

Askerliği bilmeyen bu insanlar yüzünden
Tedbirsizlik herkesin kaçmıyordu gözünden.

Şube binlerce efradı silâh altı etmişti
Hepsi de gülerek oynayarak gitmişti.

Fakat onların çoğu yolda izde mahvoldu
Çünkü gittiği yerde hep mahrumiyet buldu.

Bir taraftan soğuktan çıplak efrad donuyor
Bir yandan da tifüsten hiç durmayıp ölüyor.

Vali Emrinde

Belediye reisi bir gün gelmişti bana
Dedi; “Vali istiyor, gideceğiz yanına.”

Gittik gördük valiyi, dedi; “Otur şuraya
Bilir misiniz, ne için siz geldiniz buraya?”

“Altı yüz eşkiya var, bunlar harbe gidecek¹⁰⁴
İyi hizmet göreni hükümet affedecek.”

“Bunların başlarına bir kumandan istiyor
Oraya da ahâlî hep seni gösteriyor.”

Dedim ki: “Ben askerim, benim kumandanım var
Her ne emrederlerse ona itaatim var.”

Dedi; “Bizim de sizden istediğimiz budur
Şimdi buyurun gidin, bütün arzumuz odur”

Birkaç saat sonra gittim Polathane’ye
Baktım şifreler gelmiş bizim yazıhaneye.

Biri ordudan idi, birisi de fırkadan
Şu mana çıkıyordu bu her iki şifreden.

¹⁰⁴ İttihat ve Terakki önderleri (Nail, Cemil, Rıza, Bahacddin Şakir, Filibeli Hilmi), hapislilerden sağlanan ‘gönüllüler’ ve 1878’de Rusya’ya terk edilen üç sancak ahalisinin oluşturduğu çetelerle yürütülen savaş için bkz. M. Adil Özder, *Kurtuluşunun 50. Yılı Dolayısıyla Artvin ve Çevresi 1828-1921 Savaşları*, Ankara, 1971, s. 96-171.

Bilâ-müddet mezunsun git valinin emrine
Zâbitândan birini vekil eyle yerine.

Gittim doğru valiye emirleri gösterdim
Bir şerefli iş görmek zaten ben de isterdim.

Koydu masa üstüne on Osmanlı altını
Dedi; “Elbise için alın şimdilik şunu.”

“Bunun ile bir sivil elbise yaptırırsın
Beylikten de bir binek hayvanı aldırırsın.”

“Bu çete efradı ile hududa gideceksin
Onların hizmetini sen tastik edeceksin.”

“İki üç güne kadar yola çıkmalısınız
Ona göre bu günden hazırlanmalısınız.”

Trabzon’dan Hududa

Aldığım emre göre hazırlandım gitmeye
Her levazimatımı tedarik eylemeye.

İzinli efrad için telgraflar verildi
Hududa gelmeleri onlara bildirildi.

Ağırlıklarımızı bir motorla sevkettim
Ben de karayoluyla doğru Rize’ye gittim.

Vali Cemal Azmi de¹⁰⁵ o sırada gelmişti
İaşe hususunu Rize’de halletmişti.

Ben Rize’den motorla gitmiştim Arhavi’ye
Çete efradını da toplamıştım oraya.

İttihat ve Terakki azaları da geldi
Alman komutanları onlarla beraberdi.

Başımızda var idi Rıza¹⁰⁶ namında bir zat
O kumanda ederdi o havalide bizzat.

Kendisi cemiyetin hem azalarındandı
Hem de Enver, Talat’ın arkadaşlarındandı.

Hudutta

Hudut karakolları üç mevkide dururdu
O mevkilerde hudut taburu otururdu.

¹⁰⁵ Mehmet Cemal Azmi (1866-1922) Arapkir doğumludur. 1891’de Mekteb-i mülkiye’yi bitirdikten sonra Elazığ İdadisi’nde öğretmenlik yaptı. Daha sonra sırasıyla Şam Islahhane Müdürlüğü (1892) ve Suriye Maiyyet Memurluğu (1892) görevlerinde bulundu. Baalbek (1894), Suşehri (1895), Usturumca (1898) ve Kerpe-Avrethisar’daki (1902) Kaymakam Vekilliği hizmetlerinden sonra 1907’de Kosova Kaymakamı, 1908’de Sevice Mutasarrıf Vekili, 1911’de Siverek Mutasarrıfı ve 1912’de Bolu Mutasarrıfı oldu. 9 Ağustos 1915 - 2 Şubat 1918 tarihleri arasında Trabzon’da valilik yaptı. Tehcir suçlamasıyla idam cezasına çarptırıldı. Ancak İttihat ve Terakki liderleriyle birlikte yurt dışına kaçtı. 1922’de Berlin’de Ermeniler tarafından vurularak öldürüldü.

¹⁰⁶ Topçu binbaşılığında emekli olan ve Sarıkamış muharebelerinde “Rıza Bey Müfrezesi” ya da “Teşkilat-ı mahsusa Müfrezesi” adıyla anılan müfrezenin komutanı. Müfrezesi Giresun, Trabzon, Rize seyyar jandarma taburları, Hopa hudut taburu ile gönüllülerden oluşuyordu.

Bizim çete efradı katılmıştı onlara
Ayrıldı ikişer yüz mevcutlu partilere.

Hudut taburunda da tam bin mevcut var idi.
Bu her iki kuvvetler biraz işe yarardı.

Ben hududun sağında Podocur'da¹⁰⁷ kalmıştım
Düşmanın ahvâlinden tam haberler almıştım.

Bir Mûnakaşa

Geldi bir gün Rıza Bey dedi; “Yap planını
Taarruz edeceğiz, bildir malûmâtını.”

Dedim; “Rusların bizden hiç haberleri yoktur
Bizim onlar hakkında malûmâtımız çoktur.”

“Ahâlî hep İslamdır, bize haber verdiler
Nerede ne kuvvet var bize hep bildirdiler.”

“Onları iki misli kuvvetle sardınız
Tekmilini esaret altına aldınız.”

Dedi; “İstemiyorum ben esir almasını
İstiyorum onların bırakıp kaçmasını.”

“Çünkü firarlarını hep ahâlî görürler

¹⁰⁷ Bugün Arhavi ilçesine bağlı Soğucak köyünün bulunduğu mevkii. Eski ismi Podocur-ı süflâ olan Dülgerli köyü ile karıştırmamalıdır.

Askere yardım için gelir, bizi bulurlar.”

Bu mütaalasını onun pek saçma buldum
Bunlarla geldiğime zaten pişman oldum.

Dedim; “Siz bilirdiniz niçin benden sordunuz?
Beni beyhude yere buralara yordunuz.”

“Bu ahâlînin fikri bize muavenettir
Bu fırsatı kaçırmak sonunda nedamettir.”

“Bu kaçanlar geriki kuvvetlerle birleşir
Böyle birleşince de daha çok kuvvetleşir.”

“Halbuki esir alsak kuvvetleri azalır
Ellerindeki silah, onlar da bize kalır.”

“Çeteye de muntazam silah vermiş oluruz
Onların mermisini burada da buluruz.”

“Malûmdur ki çetenin silahı kırk anbardır
Her birinde azami ancak yüz fişek vardır.”

“Silahların kimisi Belçika süvarisi
Kimisi de dumanlı hiç yaramaz birisi.”

Öyle bir teşkilat ki sanki bir köy düğünü
Güleceğim geliyor düşündükçe o günü.

Taarruz

Buna karşı dedi ki; “Mademki muhalifsin
Ben fikrimi yaparım sen burada kalırsın.”

Aldı bir mülâzımı bastı karakolları
Bir iki saat kadar kovaladı onları.

Rus’un bir mangasıydı hudutun üzerinde
Bir takımı da vardı arkada, Kurtdüzü’nde.

Mangada on neferdi takımda da kırk nefer
İşte kaçıp gidenler topyekün elli nefer.

Onlarda kaçtı gitti hep Kura¹⁰⁸ kışlasına
Karıştılar yüzlerce mevcudun arasına.

Küçük bir orman vardı Kura’nın civarında
Siperler kazılmıştı o orman kenarında.

Bizim asker ateşle karşılanmış burada
Daha hiç gidememiş, üç gün kalmış orada.

Düşmanın bu üç günde mevcudu bini buldu
On dört mitralyözle iki de topu oldu.

Rıza Bey mülâzıma taarruz emri vermiş
O’da bu askerlere itimadım yok demiş.

¹⁰⁸ Orjinal metinde “Kura” olarak yazılan yerleşim birimi Göktaş (Murgul) ilçesine bağlı Küre köyüdür.

Harpte hiç emre karşı itiraz olunur mu?
Askerde bundan büyük bir hata bulunur mu?

Şimdi sen var kıyas et Cemiyet'in halini
Bu harpler de andırdı doksan üç ahvâlini.¹⁰⁹

O harpte de emirler saraydan verilirmiş
Siviller tarafından idare edilirmiş.

Çete zâbitlerini hep Cemiyet şımarttı
Harpte farz-ı ayn olan itaatten çıkarttı.

O mülâzım esasen harp yüzü görmemişti
Belkide harbe dair hiç fikir yormamıştı.

Alman komutanları Rıza Bey'e geldiler
“Düşman kuvvet alıyor ne durursun?” dediler.

“Bu mülâzım korkuyor harpte bir iş yapamaz
Bu askerde burada daha fazla kalamaz.”

“Bundan başka yok mudur zâbitiniz burada?
Kalede bir binbaşı var, ne duruyor orada?”

Bu vaka üzerine Rıza Bey geldi bana
Dedi; “Bu iş senindir, daha karışmam sana.”

¹⁰⁹ 1877-78 Osmanlı Rus harbi.

Harp Cephesinde

Derhal hareket ettim Kura harp meydanına
Daha henüz gitmiştim çetelerin yanına.

O sırada iki top birdenbire patladı
Baktım bir takım efrad hep kaçmaya başladı.

Bunlar eşkiya elinde sade tüfek görmüşler
Top sesi işitince birdenbire ürkmüşler.

Atladım önlerine söylenmeye başladım
Tükürdüm yüzlerine bir iyice haşladım.

Dedim; “Toptan korkulmaz, düştüğü yeri yakar
Onun bir marifeti maneviyatı yıkar.”

“Türk milleti yılar mı böyle toptan tüfekten?
Hiç mert olan kaçır mı düşman gibi köpekten?”

“İrzini Allahını sevenler geri dönsün
İşte ben gidiyorum, benim arkamdan gelsin.”

Kura'nın Zaptı

Kaçanları döndürdüm, ormanı yandan sardık
Düşman siperlerini yan ateşine aldık.

Düşman artık ormanda barınamaz olmuştu

Siperleri terkedip hep kışlaya dolmuştu.

Anlaşıldı o gece düşman fırar edecek
Çoruh nehrini geçip selâmete erecek.

Bu nehrin üzerinde geçit noktası vardı
Orayı elde etmek bize pek çok yarardı.

Dedim ki mülâzıma; “O geçite gidersin
Kaçıp giden düşmanı tekâmil esir edersin.”

Ne cevap verse bana siz de hoşlanırdınız?
Mutlaka benim gibi sizde huylanırdınız.

Dedi ki; “Ben burada senin için kalmadım
Sana itaat için kimseden emir almadım.”

Gördünüz mü böyle hiç serkeş zâbit bir yanda
İtaatsız askerlik görülmüş mü cihanda?

Bunlar bize sonradan ne belalar açmıştır
Hep bunların yüzünden ne fırsatlar kaçmıştır.

Düşman gece kışladan Borçka’ya doğru kaçtı
Oradan da durmayıp Batum semtini aştı.

Bize yedi cephanelik, iki topu kalmıştı
Fakat mermilerini kendileri almıştı.

Altı nefer de ancak esirleri tutuldu
Zâbitsizlik yüzünden ötekiler kurtuldu.

Murgul'un Zaptı

Kura işi bitince asker Murgul'a vardı
Bakır madenlerini her tarafından sardı.

Yukarı ki madene bir sabah baskın verdik
Bu sayede her iki madeni elde ettik.

Fabrikada muhafız bir bölük bulunurdu
Onlar yedi zâbitle idare olunurdu.

Biz bunları kâmilten o günü esir ettik
Bir miktar muhafızla Trabzon'a sevkettik.

Sade binbaşılıarı bir gün sonra gitmişti
Çünkü kendisi bizden öyle rica etmişti.

Orada hayvanımı mekâreye malettim
Ona mukâbil bir Rus hayvanını kaydettim.

Bu atımı haydutun biri sonra gaspetti
O haydutluk yüzünden çok servet peydah etti.

Bir canavar da olsa bundan fazla yapmazdı
Fakat menfaat için o asla utanmazdı.

Böyle resmî bir haydut bilmem var mı cihanda?
Hep görürüz inşallah o sürünür dünyada.

Borçka'nın İşgali

Asker serbest kalmıştı Murgul madenlerinde
Çok hevesleri vardı harbe kendilerinde.

O sıra sahilden de düşman gerilemişti
Fakat İskaristi'den¹¹⁰ biraz ilerlemişti.

İskaristi hududun tam orta kolundadır
Batum'la irtibatı hep Borçka yolundadır.

Askerlikte düsturdur düşman sağdan sen soldan
Elbet zafer bulursun ayrılmazsan bu yoldan.

İşte İskaristi'ye düşman girdiği zaman
Asker de arkasına doğru yürüdü hemen.

Düşman bu vaziyette tehlikeyi anladı
Derhal harpten vazgeçip hep firara başladı.

Düşman çekilmeseydi biz Borçka'yı almadan
Esir olacaklardı haberleri olmadan.

Bu sayede Borçka'ya vukuatsız varmıştık
İcab eden yerleri tamamiyle sarmıştık.

¹¹⁰ Bugünkü ısıni Subaşı olan Hopa'ya bağlı köy.

Ahâlînin askere çok yardımı olmuştu
Bütün delikanlılar harpte hizmet görmüştü.

Maradit'in¹¹¹ Zaptı

Biraz müsademededen sonra düşman çekildi
Emniyetle Çoruh'tan Maradit'e geçildi.

Bayrağımızı hemen kasabaya çektiler
Selametimiz için bir de dua ettiler.

Ben o gece Maradit kasabasında kaldım
Halktan ahvâle dair bir çok malumat aldım.

Tahkikatımda düşman Maçahel'den¹¹² gelirmiş
Borçka cephelerinden arkamızı alırmış.

Bu sebeple mecburen Maçahel'e geçmiştım
Hep geçit yollarını bütün elde etmiştım.

Bir Maçahel beyinin çok yardımı olmuştu
O beyin sayesinde kuvvetimiz dolmuştu.

Eli silah tutanlar askere katılmıştır
Silahı olmayana silahlar dağılmıştır.

Ahâlî askerlerle beraber birleştıler
Siperler kazılarak oraya yerleştıler.

¹¹¹ Bugünkü ismi Muratlı olan Borçka'ya bağlı nahiye merkezi.

¹¹² Bugünkü ismi Camili olan Borçka'ya bağlı nahiye merkezi.

Bizim o bin altı yüz mevcudumuz artmıştı
Son zamandaki kuvvet yedi bini aşmıştı.

Orada müdaafa hattımız küçülmüştür
Çoruh nehri Acara suları tutulmuştur.

Acaralılar'ın¹¹³ Mûraacatı

Acara'nın halkı da mûraacat ettiler
“Biz de silah, cephane istiyoruz” dediler.

Sordum; “Ne kadar silah kâfî geliyor size?”
Dediler; “Batum için on bin silah ver bize.”

Dedim; “Size verecek o kadar silah yoktur
Fakat on beş gün sonra size gelecek çoktur.”

“Silah gelinceye dek düşmana dost görünün
Böylelikle onların şüphesinden korunun.”

O on bin silah için bir telgraf yazmıştım
Fakat hiç ummadığım tuhaf hâle kalmıştım.

Felâketin Mebdei

Maradit'e giderek hemen Borçka'yı buldum
Telefonda karşımda yine bir sivil gördüm.

¹¹³ Bugün Gürcistan sınırları içinde özerk cumhuriyet teşkil eden Acaristan'ın halkı.

Sordum ben Rıza Bey'i; "Dedim o nerededir?"
Dedi; "Ben vekiliyim O Trabzon'dadır."

Dedim; "Bir telgraf var şifreye çevrilecek
Hem gayet aceledir şimdiden çekilecek."

Evvel Allah ümidim Acaralılar'daydı
O bâbdaki telgraf aynı şu mealdeydi.

On bin silah geldiği günü ferdası günü
Batum şehri eldedir, vaad almışım ben onu.

Dedi; "Sen buraya gel, bizim teşebbüsümüz var
Burada görüşecek başka da işimiz var."

Dedim; "Ben burasını nasıl terkedeceğim?
Bu teşkilatı kime emanet edeceğim?"

Bu sözlerime benim hiç itibar etmedi
"Şimdi kumanda bende, emrediyorum" dedi.

Ne kadar söyledimse hiç laf anlatamadım
Hâsılı ısrarından yaka kurtaramadım.

O gün gittim Borçka'ya görüştüm kendisiyle
Daha iyiydi görüşsem düşmanın birisiyle.

Bakın beyefendinin teşebbüsü ne imiş

Kumandayı o ma'hûd¹¹⁴ mülâzıma vermiş.

Hem de bana dedi ki; “Sen Hopa’ya gidersin
Oradan bize erzak, cephane sevkadersin.”

Kahkaha ile güldüm de dedim bu rüya mıdır?
Benim gibi yayanın sevk memuru var mıdır?

O vakit sevkiyatı yapan bir onbaşıydı
Bu gibi vazifeler silah-endâz¹¹⁵ işiydi.

Meğer bunların fikri bir parsa toplamakmış
Hem de hiç zahmetsiz hep hazıra konmakmış.

Bu sivil zat Nail Bey namıyla tanınmıştır
O sonradan siyasi cürümden asılmıştır.¹¹⁶

Trabzon’a Avdet

Dedim; “Başıbozukla benim bir işim yoktur
Orduda benim için münasip hizmet çoktur.”

“Allaha ısmarladım, işte ben gidiyorum
Fakat bu ahâlîye ziyade acıyorum.”

¹¹⁴ Sözü geçen

¹¹⁵ Gerektiğinde karaya çıkanları tüfekli deniz eri.

¹¹⁶ İttihat ve Terakki örgütünün ünlü fedailerinden Yenibahçeli Nail. Trabzon’da Teşkilat-ı mahsusa kumandanlığı ve Batum’da İTC’nin müfettişi olarak örgütlenme çalışmasında bulundu. Yine kendisi gibi ünlü fedailerden olan Yakup Cemil’in 1916 yılında idam edilmesinden sonra İstanbul’dan uzaklaştırıldı. 1926 yılında idam edildi.

“Emin ol bu mülâzım o hattı bozacaktır
Bu fedakar ahâlî perişan olacaktır.”

Yanından ayrılarak hemen atıma bindim
Cepheye veda edip doğru Hopa’ya indim.

O sıra Rıza Bey de gelmişti Trabzon’dan
Dedi: “Niçin ayrıldın, geldin cephe-i harpten.”

Anladım artık meseleyi dedim; “Artık duramam”
“Bunlar çapulcuymuşlar ben onlarla olamam.”

Esasen yorulmuştum biraz dinlenecektim
Oradan da doğruca orduya gidecektim.

Dedi: “Mesul olursun bari izinsiz gitme
Şimdi izin vereyim, sonra bizi terketme.”

Trabzon’da

Memlekette izinli ancak üç gün kalmıştım
O sıra da valinin bir emrini almıştım.

Benden sonra valiye onlar mektup yazmışlar
Benim orduya gitmek fikrimi anlatmışlar.

Bu mektup üzerine vali celbetti beni
Dedi; “Enver Paşa’ya şimdi söyledim seni.”

Enver Paşa o günler Trabzon'a gelmişti
Bütün selâhiyeti valilere vermişti.

Onun için valiye lâzım idi itaat
Şüphesiz ki aksi hal olacaktı felâket.

Dedi: "Sen hiçbir vakit orduya gidemezsin
Trabzon cephesinden asla ayrılamazsın."

"Yarın sen de benimle Rize'ye geleceksin
Oradan da be-tekrar hududa gideceksin."

Tekrar Cepheye

Mecbur oldum valiyle yine Rize'ye gittim
Oradan da çaresiz cepheye avdet ettim.

Ben Rize'de iken donanma limandaydı
Nizamiye yedinci alayı da oradaydı.

Alayın kumandanı Alman Şitanye Bey'di¹¹⁷
Bizim cephemizin de umum kumandanıydı.

Türkiye'de kaymakam, Almanya'da binbaşı
Çok da yaşlı değildi otuz var idi yaşı.

¹¹⁷ Sarıkamış Muharebesi'nde (22 Aralık 1914 - 18 Ocak 1915) kuzey kanattaki birliklerden "Stange" müfrezesinin komutanı olan Yüzbaşı Stange. Daha önce Edirne, Çanakkale ve piyade topçu atış okulunda topçu subayı olarak görev yaptı. Sarıkamış muharebeleri sırasında halka İbrahim Bey olarak tanıtılmıştır. Müfrezesi "iki seri cebel topunu düşmana kaptırdığından" kalan iki topla savaşmak zorunda kalmıştı.

Mecidiye zırhlısı kamarasından birgün
Bana haber gönderdi gittim yanına o gün.

Ne vakit ki yanına girdim beni gördüler
Haritayı açarak vaziyeti sordular.

Ben de bildiğim gibi gösterdim vaziyeti
Halbuki hâkim tepe düşman elinde idi.

Cephenin Vaziyeti

Benden sonra mülâzım geçmiş cephe boyuna
Fakat alışmamamış kimse onun huyuna.

Hep yerli ahâlîyle bütün neşesi sönmüş
Siperleri terk edip herkes evine dönmüş.

/ Bu yüzden müdafaa hatları zayıf kaldı
Düşman da ilk hücumla hakim tepeyi aldı.

İşte felaketimiz oradan başlamıştı
Bu hali o çapulcu beyler de anlamıştı.

Böyle halde ortadan onlar galip olurlar
Cephe bozuk oldu mu yine beni bulurlar.

Şitanye Bey cephede yine beni celbetti
Bizim efradımızın vaziyetini sordu.

Dedim; “Hâkim tepeyi istirdâd etmeliyiz¹¹⁸
Müdafaa hattını tekrar düzeltmeliyiz.”

O yüzden taarruza karar verdirilmişti
Keyfiyet kıtalara derhal bildirilmişti.

Şafakla hücum için alayı hazır etti
Akşamdan zâbitâna bir de konferans verdi.

Biz de can ü gönülden taarruz umuyorduk
Sabahı da dört gözle habersiz bekliyorduk.

Ricat

Bir de baktık geceleyin alay avdet ediyor
Haber aldık ki meğer Ardahan’a gidiyor.

Sordum Şitanye Bey’e niçin gidiyorsun sen
Dedi; “Enver Paşa’dan böyle emir aldım ben.”

Dedim; “Sabah oluyor taarruzu edersin
Tepeyi zapteder de sonra dönüp gidersin.”

Dedi; “Emir almışım bir dakika duramam
Aldığım emre karşı başka tedbir bulamam.”

Dedim; “Ardahan değil Kars’ı da zaptedersin
Fakat bizim zararı telâfi edemezsin.”

¹¹⁸ Geri almalıyız.

“İşte bizim asker de cepheden çözülüyor
Bu hattın emniyeti büsbütün bozuluyor.”

“On binlerce ahâlî hicrete koyulacak
Geride ahâlî de hep perişan olacak.”

Benim bu sözlerimi hiç de kale almadı
Yine o bildiğinden asla geri kalmadı.

Gidiyorken bir bana bir de hem Rıza Bey’e
Şöyle bir emir verdi vazife olsun diye;

“Mecbur olur Borçka’dan belki çekilirsiniz
Mutlaka Ereğona¹¹⁹ hattına çekersiniz.”¹²⁰

Bu çekilme yüzünden ben Divan-ı harp oldum
Onun için bu emri yazmaya lüzum gördüm.

Alay gittikten sonra bizim asker de döndü
O binlerce kuvvetler bütün sıfıra indi.

¹¹⁹ Artvin’in Göktaş ilçesine bağlı olan Erenköy’ün eski ismi. Yörc halkı ağzında “Eregüne” olarak da söylenmektedir.

¹²⁰ Süleyman Bey Ştanye’nin böyle bir emir verdiğini yazmasına rağmen kimi kaynaklarda durum farklı anlatılmaktadır: “Ştanke Bey, bulunan hattı tahkim ederek inatla savunulmasını, ... taarruz edilmemesini, Murgul’da Teşkilât-ı Mahsusa Reisi Rıza, Hopa’da Jandarma Komutanı Hasan Vasfi ve Murgul’da Hudut Tabur Komutanı Süleyman Beylere kesin olarak emretmektedir. ... Rıza Bey... kesin emrine rağmen taarruz etmiştir.” bkz. *1. Dünya Harbinde Türk Harbi Kaskas Cephesi 3ncü Ordu Harekâtı*, cilt:1, s. 609, T.C. Genelkurmay Başkanlığı yay., Ankara, 1992.

Hicret

Ahâlî, çoluk çocuk başlamıştı hicrete
Ağlamamak kâbil mi böyle hazin ibrete.

Rıza Bey ağlayarak Borçka'dan geldi bana
Dedi; “Ne yapacağız? Çare bulalım buna.”

Dedim; “Asker getirin, gideyim ileriye
Belki yardımım olur birazcık geriye.”

“Bu ahâlîyi düşman hep esir alacaktır
Esir aldığında da onları doğrayacaktır.”

Ancak yirmi baş nefer getirebildi bana
Dedi; “Şayet toplarsam yine yollarım sana.”

Aldım o neferleri, çıktım Borçka'dan yola
Başka bir kuvvetimiz yoğidi sağdan sola.

Maradit karşısına Zedüban'a¹²¹ varmıştım
Fakat yanımda ancak üç neferle kalmıştım.

Köyün bazı yerinde birkaç ateş yaktırdım
Güya çok kuvvet varmış gibi tedbir yaptırdım.

Düşman belki bu yüzden bizi anlayamadı ,

¹²¹ Artvin'in Şavşat ilçesine bağlı olan Arpalı'nın eski ismi. Yöre halkı ağzında "Zendeba" olarak da söylenmektedir.

Çünkü üç gün yerinden asla ayrılamadı.

Müdafaa

Bu üç günde Borçka'dan bölükler aldım durdum
Onlar ile düşmana zayıf bir cephe kurdum.

Arazi çok dağlıktı, müdafaa kolaydı
Düşman hiç gelemezdi biraz kuvvet olaydı.

Yine bu az mevcutla bir cephe alabildik
Aylarca o dağlarda biz sebat edebildik.

Taarruz Fikri

Rıza Bey çağırmıştı bir gün Murgul'a beni
"Taarruz edeceğiz, bildir" dedi fikrini.

Dedim; "Hasma taarruz faik kuvvetle olur
Az kuvvetle taarruz aksi netice bulur."

"Ezcümle karşımızda düşman kuvveti çoktur
Bizde ise ihtiyat istinat bile yoktur."

"Bilmem ki taarruza nasıl bir yol buluruz
Korkarım ki evdeki bulgurdan da oluruz."

"Elde bir avcı hattı var, kuvvete ihtiyaç çok
Arkamızdan gelecek başka bir kuvvet de yok."

“O da elden çıkarsa nerden kuvvet alınız
Emin olun sonradan çok mümkünsüz kalınız.”

“Hâli hazır kuvvetle buna ben rey veremem
Mesuliyet olursa sonra kabul edemem.”

Bu münakaşalarla o gece dargın yattık
Ertesi gün tabii yine yüzyüze baktık.

Dedi; “Şayet orduya yazsam da kuvvet alsak
Nasıl yapmış olurduk, taarruz etmiş olsak.”

Fikrini anlıyorum taarruzu yapacak
Ordu bir bahanedir, benden fikir kapacak.

Böylelikle orduya kendisini gösterdi
Çünkü Enver Paşa da hep taarruz isterdi.

Zira Alman der imiş; “Ruslar biraz Türk kırsın
İsterse kendileri İstanbul’a da girsin.”

“Yeter ki ben toplayayım bu harbin parsasını
Türklere vereceğim Rus’un Kafkasyasını.”

İşte böyle diyerek askeri hep kırdırdı
Elde on nefer kalsa yine hücum ettirdi.

Taarruz Emri

Borçka cephesinde dört mfrezemiz vardı
Solda İskaristi'de yine o kadar idi.

Taarruz fikri için hayli tazyik olundum
Nihayet mecbur oldum şu fikirde bulundum:

“Kuvvet olsa cepheden sahte hücum ederdim
Düşmanın kuvvetini üzerime çekerdim.”

“Sonra İskaristi'den vururdum sağ yanına
Hakiki taarruzu yapardım o yanına.”

Oradan döndüm geldim kendi mfrezemize
Biraz sonra baktım ki telefon oldu bize.

Kalktım, baktım Rıza Bey, dedi; “Yazın şu emri
Zinhar kimse kalmasın bu taarruzdan geri.”

“Cepheden her müfreze birer bölük amalı
Düşmana ale-s-sabah¹²² sahte hücum yapmalı.”

“Hakiki taarruzu İskaristi yapacak
Düşmanın habersizden sağ yanına sapacak.”

Baktım bizim fikrimiz tam kopya olunmuştu
Sanki kuvvet var gibi tatbike konulmuştu.

¹²² Sabah erkenden.

Taarruz

Yazdım emirlerini kıtalara yolladım
Bütün gece düşmanın ahvâlini kolladım.

Ben bir bölük gönderdim bulunduğum kıtadan
Yardım da bekliyordum öteki üç kıtadan.

Sabah vakti şafakla bölük harbe girişti
Yarım saat sonra da harp büsbütün kızıştı.

Maalesef bu bölük tek başına kalmıştı
Öteki kıtalar da hep seyire dalmıştı.

Hezimet

Rıza Bey telefonla sormuştu vaziyeti
Ben de ona şöylece anlattım keyfiyeti.

Dedim; “Bizim bölüğün ancak yarısı kaldı
Kumandanı Rüştü de şehit rütbesi aldı.

“Bilmem diğer kıtalar neden seyirci durdu
İskaristi kuvveti düşmanı nerden vurdu?”

“Bu nasıl askerliktir? Hiç emri dinleyen yok
Bu ne biçim harpdır ki hem de ceza gören yok.”

“Bu itaatsizlikle sonra nasıl harp olur

Bu ahvâl karşısında insanın akli durur.”

“İşte düşman da karşı taarruza geçiyor
Sizin kabadayılar hâlâ uyku çekiyor.”

Buna karşı dedi ki; “Kalbimi yakıyorsun
Beni deli edecek noktaya basıyorsun.”

Dedim; “Benim de öyle yüreklerim yanıyor
İşte düşman yürüdü, solumuzdan sarıyor.”

Bu haberi alınca ricat emrini verdi
Fakat tuhaflığa bak bize; “Siz kalın” dedi.

İşte asker olmayan böyle cahil amirler
Orduyu felaketten felakete sürükler.

Madem ki tehlike var, üç kıta çekiliyor
O mevkîde bir kıta nasıl durabiliyor?

Baktım o vaziyette kalmak büyük felaket
Bunun neticesinde muhakkaktı esaret.

O sebeple çekildim Ereğona hattına
Şitanye’nin emri de zaten böyleydi bana.

Şitanye’nin Avdeti

Ertesi gün Şitanye Ardahan’dan dönmüştü

Ricatın esbabını Rıza Bey'den sormuştu.

Ne kadar küçüklüktür hatasını gizlemiş
“Askeri ben çekmedim, binbaşı çekti” demiş.

O makamdaki zâtın hakikat gizlemesi:
Sonraları olmuştur ona bir yüz lekesi.

Baktım ki Şitanye Bey bir çok zâbitle geldi
“Hangi mecburiyetle askeri çektin?” dedi.

Ben de çıkardım verdim Rıza Bey'in emrini
Dedim; “İşte bu emir mecbur etmiştir beni.”

O kağıdı fırlattı Rıza Bey'in yüzüne
“Binbaşının hakkı var” dedi, baktı gözüne.

Ondan sonra orduya şöyle telgraf verdi
“Rıza Bey'in harplerde bir kıymeti yok” dedi.

“Haksız yere bozmuştur müdafaa hattını
Kanunen görmelidir onun mücâzâtını.”¹²³

Rıza Bey bu telgraf havadisini duydu
Erzurum valisine o da telgraf vurdu.

Dedi; “Beni Şitanye şekvâ¹²⁴ etti orduya

¹²³ Karşılığını.

¹²⁴ Şikâyet.

Beni mücâzât için çektirecek sorguya.”

Halbuki binbaşığı ben suçlu görüyordum
Çünkü her yaptığımı ben ondan soruyordum.

Acep hiç yapmış mıydı benim dediklerimi
Yukarıda yazmıştım onun sorduklarını.

Erzurum valisi de İttihat erkânıydı
O da Rıza Bey gibi cemiyet ayanıydı.

Bu vali Tahsin Uzer,¹²⁵ vali-i umûmî oldu
Trabzonumuz ondan büyük himmetler gördü.

Ertesi gün ordudan bir telgraf gelmişti
Ordu o telgrafta şöyle emir vermişti:

“Rıza Bey İstanbul’a hemen hareket etsin
Binbaşı da Rize’ye Divan-ı harbe gitsin.”

İşte biz Rıza Bey’i İstanbul’a yolladık
Bir de onun yüzünden Erzurum’u boyladık.

¹²⁵ 1877’de Sclanik’te doğmuştur. İttihat ve Terakki hareketinin Mekteb-i mülkiye’de örgütçüsü olarak bilinmektedir. 1901’de Pürsican’da başlayan kaymakamlık hayatını, Razlık, Geygili, Florina ve Kesendire’de devam ettirdikten sonra Sclanik’te Merkez Memurluğu ve Drama’da Mutasarrıflık yaptı. Beyoğlu Mutasarrıf ve Polis Müdürlüğü’nden sonra sırasıyla Bursa’da Vali Vekiliği, Van, Erzurum, Şam ve İzmir’de valilik yaptı. Son Osmanlı Meclis-i mebusan’ında İzmir mebusu olarak görev yaptıktan sonra Malta’ya sürüldü. 1936 yılında 3. Umum Müfettiş oldu. 1939 yılında vefat etti.

Çünkü zâbit namına Rize’de kimse yoktu
Ordunun bu emirden belki haberi yoktu.

Bu bâbdaki esbâbı ben esasen bilirdim
Rıza Bey’in yerine Divan-ı harp edildim.

Divan-ı harp’te

Reis sordu; “Askeri siz mi çektiniz geri?”
İbraz ettim onlara yanımda olan emri.

Dedim; “Bu üç kıtayı bu emir geri aldı
O cephede yalnız bir bizim tabur kaldı.”

“Bir mevkide madem ki dört tabur barınmıyor
Acep niçin bir tabur oradan alınmıyor?”

“O bu emri verirken acep akıllı mı durdu?
O hiç şüphe yoktur ki benim mahvımı kurdu.”

“Çünkü o taarruza ben muhalif durmuştum
Sonradan hatasını hep yüzüne vurmuştum.”

“Fikri beni ortadan gaiplere katacak
Sonra bu hatasını yakasından atacak.”

“Düşman o üç taburun yerlerine girmişti
Benim o taburumu onlardan ayırmıştı.”

“İşte o vaziyeti ben tehlikeli buldum
Mecburen çekilerek Ereğona’da durdum.”

“Yerimde siz olsanız ne çare bulurdunuz?
Eminim ki kalsanız hep esir olurdunuz.”

O günkü muhakeme şöyle bir karar aldı
Netice Rıza Bey’in isticvâbına¹²⁶ kaldı.

Sonradan da Rıza Bey isticvâba gelmedi
Heyet de bana hiçbir mesuliyet vermedi.

Divan-ı harp kararı Şitanye’ye verildi
O da gerçi vakanın esasını bilirdi.

Fakat yine; “Cürüm var, cezasız olmaz” demiş
Eminim ki bunda da Rıza Bey’i kastetmiş.

İkinci Divan-ı harp tekrar teşekkül etti
O da evvelki gibi yine beraet dedi.

Şimdi bu kararı da ordu kabul etmedi
Bir maksatla kararın tasdikine gitmedi.

Yeniden bir üçüncü Divan-ı harp açıldı
Heyetin reisine şu talimat yapıldı:

“Rıza Bey asla gelmez, Şitanye’yi susturun

¹²⁶Sorgusuna.

Binbaşıya bir şamar vurun, işi bitirin.”

**Bu talimata karşı heyet bir tedbir kurdu
Benim için nihayet şu kararında durdu.**

Karar

**“Ereğona’ya ricat pek zaruri olmuştur
Yapılan o hareket münasip görülmüştür.”**

**“Ancak çekiliyorken pek acele olundu
O da on beş gün için hapis mucip bulundu”**

**Bu karar okununca reis yüzüme baktı
Şevkatli bir nazarla şu nasihatı yaptı:**

**“Verdiğimiz kararı bir kabahat zannetme
İdareten vermişiz, sakın itiraz etme.”**

**“Biz senin hizmetini mahallinden sormuşuz
Aldığımız cevapta seni haklı görmüşüz.”**

**Fakat ben ale-l-usûl yine itiraz ettim
Eski kararlar gibi beraeti istedim.**

**Erkân-ı harp reisi sonra çağırdı beni
Dedi; “Bak yırtıyorum bu itiraznamenı.”**

“Şimdi doğru gidersin merkez kumandanına

Lazım gelen tebligat yaptırılmıştı ona.”

Oradan gittim, gördüm merkez kumandanını
Odasında on beş gün misafir etti beni.

Mukadderât

İşte tam o sırada başka bela çatmıştır
Bütün istikbalime manialar açmıştır.

Vatan muhabbetiyle sarfettiğim emekler
Kim derdi ki sonradan böyle netice bekler.

Sade vatana değil, insanlığa da düşman
Bir menfaat düşkünü, tam bir hain-i vatan.

Yazmış, almıştı beni bulunduğu fırkaya
Kendisine samimi bir dost bulunsun diye.

Çünkü efrad, zâbitân kimse sevmezdi onu
Ona bel bağlayanın yaman olurdu sonu.

Süvari zâbitleri onu hep bilirlerdi
Bana; “Kendini gözet, bel bağlama” derlerdi.

O vakit inanmazdım ona sahip çıkardım
Bilmiyordum meğer ki ben yuvamı yıkardım.

Bana da sarmıyordu zaten onun gidişi

Fakat hiç ummazdım kim bana yapar bu işi.

O bir fırtına gibi birdenbire eserdi
Menfaati uğruna babasını keserdi.

Hiç yoktan bir iş için kaç defalar kızmıştır
Günahsız askerleri hep kurşuna dizmiştir.

Onun bu sebeplerle düşmanları pek çoktur
İnsanlık âleminde çünkü hiç yeri yoktur.

O harpte hiç yaramaz, ne hatalar etmiştir
Cehaleti yüzünden çok efrad mahvetmiştir.

Hırsızlık işi olsa bir kurt gibi salardı
Peygamber postu olsa onu bile çalardı.

Beni kendi yanına kendisi getirtmişti
Sonra bilmem ki neden celladım kesilmişti?

O beni çok defalar tehlikeye atmıştır
Kendisi yarım saat gerilere kaçmıştır.

Bakın bir tanesini burada zikredeyim
Hayatıma kastını şöylece bildireyim:

Suikast

Bir harp sonu taburlar vukuatı verdiler

Kalan mevcutlarını raporla bildirdiler.

Bir taburda mülâzım sekiz neferle kalmış
Birinde de bir zâbit, on yedi nefer varmış.

Bu hallere ağlamak lazımken güldüler
Hayatıma kast için tam bir fırsat buldular.

Raporlar okununca derhal emir yazıldı
Bu emirde kurnazca bana mezar kazıldı.

Güya bunlar taburmuş gibi tabir buldular
Rütbemle mütenasip kuvvet vermiş oldular.

Halbuki biri sekiz, birisi de on yedi
Zâbitlerle neferler hepsi yirmi yedi.

Bana karşı çok vakit bunun yaptığı budur
İşte sabaha karşı aldığım emir şudur:

“Gelen düşmana karşı bu taburları alın
Giresun Deresi’nde müdafaada kalın.”

“Sabah güneşten evvel oraya varacaksın
Düşmanın geçmesine sen mani olacaksın.”

Şayet gitmemiş olsam mutlak idam edecek
Çünkü bir damar yoktur onda insan denecek.

Dereden mesafemiz tam bir saat kadardı
Günün açmasına da ancak o kadar vardı.

Gayet acele gittik derenin kenarına
Efradı yerleştirdim şosenin civarına.

Bir Rus torpidosu da yanaştı o sahile
Soñradan bir zâbiti çıkarmıştı dahile.

Tenbih verdim askere; “Vapura hiç bakmayın
Hem de gelen zâbite sakın ateş açmayın.”

“Vapurun dürbünü var, onunla bize bakar
şayet bizi görürse top ateşiyle yakar.”

“Zâbit yakın gelirse onu esir alınız
O zâbit sayesinde belki emin kalınız.”

“Çünkü o vakit atmaz zâbit vurulur diye
Eğer yine atarsa çekiliriz geriye.”

Denizden mesafemiz beş yüz metreden çoktu
Orası hep kumluktu, orada ağaç yoktu.

Zâbit tam o kumluğun yarı yerinde durdu
Korkusundan olacak oradan geri döndü.

Vapura gider gitmez bir çok bayrak çektiler
Karadaki askere işaretler verdiler.

Anlaşıldı ki zâbit keşfini noksan yapmış
Çünkü düşman yok diye yanlış işaret takmış.

Onun için Ruslar toplu yürüyorlardı
Silahlar kollarında türkü söylüyorlardı.

O zaman bizim efrad onlara ateş açtı
Vapur da toplarıyla etrafa mermi saçtı.

Karadan da piyade mitralyöz ateşi
Bütün parçalıyordu etrafta dağı taşı.

Ricat

Neferler çekilmeğe artık mecbur kalmıştı
Çünkü piyade bizi üç taraftan sarmıştı.

İki gün, iki gece aç açına dolaştım
Bir çok dağları aşip selâmete ulaştım.

Geldim buldum kendimi Eynesil¹²⁷ sahilinde
Dedim duramam artık müfrezem dahilinde.

Neler çekeceğimi ben artık biliyorum
Onun için şimdiden orduya gidiyorum.

Dedi; “Vallahi sana daha bir iş göstermem
Ahdim olsun bir daha öyle yerc göndermem.”

¹²⁷Giresun'a bağlı ilçe merkezi.

Bilmem k  neden beni hep böyle kandırıyordu
 u saflıĝıma bak ki hem de inandırıyordu.

Vatana İhaneti

Son zamanda hususi çete de gezdirmişti
 enginleri onlarla celbedip sızdırmıştı.

Benim yuvam gibi de daha ne ocaklar yıktırdı
O kanlı servetini hep böyle biriktirdi.

Güzel Tirebolu'yu onlara yaktırmı tır
Evlerin eşyasını Sinop'ta sattırmı tır.

Sonra da istedi ki Trabzon'u da yaksın
Yaĝmanın b y ĝ n  asıl oradan kapsın.

Bu maksatla bir vali olmak için çarpıştı
Bir vatansız n zırın eteĝine yapıştı.

O n zırın sonradan İzmit'e sevkettiler
Onu memleket halkı çarşıda linç ettiler.¹²⁸

O hain de hep kendi gibileri arardı
Onun için bu onun i lerine yarardı.

Vali olması için emrini yazdı, durdu

¹²⁸Damat Ferit Paşa kabinesinde Maarif ve Dahiliye N zırlıklarında bulunan *Peyam* gazetesinin sahibi Ali Kemal'den (1867-1922) bahsedilmektedir. Nurettin Paşa'nın adamları tarafından İzmit'e götürüldü ve orada halk tarafından linç edildi.

Fakat memleket halkı emri kıçına sürdü.

Düşman torpidosuyla o sebepten kaçmıştı
Ne kimse kıymet vermiş, ne yüzüne bakmıştı.

Hâl-i harpte bu gibi hain-i vatanlara
Kanun idam cezası tayin eder onlara.

Bu bilmem ki idamdan nasıl oldu kurtuldu
Herhalde sefil ruhlu bir iltimas buldurdu.

O vakit tardlığıyla bu işi sağladılar
Sonra ne kepazelik; maaş da bağladılar.

Duyduk ki geçmişteki maaşları da alacak
Desene A. Fehim Paşa rahmetle yâd olacak.

Gerçi o canavarın mazarratı çoğidi
Fakat hazineye hiç bir zararı yoğidi.

Bilmem onlar bu kadar fazla gitmişler miydi?
Kanunu bu derece rezil etmişler miydi?

Şimdi sen emin misin, cihan buna gülmüyor
Bu nasıl idare ki bu hale göz yumuyor.

Bunu ne kadar eşsen bulamazsın dibini
Bak çekebilir misin bu kuyunun ipini.

Tekaütlük

Hiç anlamadım bana ne idi bunun kastı
Ortada sebep yokken hakkımda şifre yazdı.

Tekaüte sevk için bakın ne bahane etmiş
İleride, geride bir iş göremez demiş.

Kendi için yazılsa çok yerinde olurdu
Kullandığı o tabir tam ehlini bulurdu.

Resmî Haydutluk

Hakkımdaki şifreyi ordu terviç eyledi
Bir taraftan beni de orduya celp eyledi.

Kıtadan ayrılırken az kaldı ki ağlasın
Sonra da istedi ki atımı benden alsın.

O vakit vermemiştim, hemen atıma bindim
Giresun'a gidince nokta önünde indim.

O sırada üç asker atımı yakaladı
Dediler; "İşte emir, kumandanın yolladı."

Bakınız ne haydutluk hem bana kasdediyor
Hem de öz malım olan atımı gasp ediyor.

Herhalde mukaddermiş nasılsa buna kandım

Hayatımda böylece bunun yüzünden yandım.

Ordu Karargahında

Giresun'da bir zâtın gür hayvanına bindim
İki günde onunla Karahisar'a indim.

Suşehri'ne gidince ordu erkânı şaşı
Aranızdan, dediler; “Kara kedi mi kaçtı?”

Hiç ordu erkânının bundan haberi yokmuş
Şifreyi bir yüzbaşı mevkî-i icraya koymuş.

Sonra o yüzbaşıyla tesadüfen buluştum
Niğde'den Kayseri'ye kadar yolda konuştum.

Sordu bana; “Mektepten ne vakit neş’etiniz?”¹²⁹
“Üçyüz onbir Mart” dedim, dedi; “Geç
kalmışsınız.”

Dedim; “Ben geçen sene tekaüde sevk oldum
Şimdi de tekaüden yine istihdam oldum.”

Son kıtamı, ismimi sordu, söyledim ben de
Baktım ki gözlerine, yaşarmıştı o anda.

Dedi; “Eyvah arkadaş seni ben yakmış idim
O şifreyi postaya çünkü ben atmış idim.”

¹²⁹Çıkışınız.

“Evraklar meyanında kumandan imza etti
Kimse haber almadan şifre ordudan gitti.”

Dedim; “Bunda kabahat ne bendedir, ne sende
Ancak bizim makûs kaderin cilvesinde.”

Tekaüden İstihdam

Kayseri’de levazım reisliği münhaldi
O vakit ordu beni o vazifeye aldı.

Bin üç yüz otuz üç’de¹³⁰ Kayseri’de bulunduk
Sonra umum karargah Batum’a sevk olunduk.

Bir haksızlık yüzünden sonra istifa verdim
Ordu kabul etmedi, eski şubeme geldim.

İşte o şubemdeyken terhis emrimi aldım
Ondan sonra ticaret âlemlerine daldım.

Sivil Hayatım

Mevcut olan sermayem bir fayda etmedi
Kâfi bir kazanç için çok sermaye istedi.

Mecbur oldum mülkiye hizmetine girmeye
Bu sayede temin-i maişet eylemeye.

¹³⁰Miladi 1915 yılı.

İlk evvela Reji'ye intisap eylemiştim
Beş on sene müstakil memuriyet vermiştim.

Sonra tetkik-i hesap komisyonlarında
Sonra da şimendüfer sahil anbarlarında.

Bir kaç seneler daha memuriyette kaldım
Oradan da istifa verip vesika aldım.

Artık memleketime gelmeye mecbur oldum
Burada da ücretli bazı vazife buldum.

İhtiyarlık halimle dağı taşı dolaştım
Hayat pahalılığıyla boy ölçmeye bulaştım.

Tekaüt maaşımız çünkü kâfi gelmedi
Hükümet de baremi bize teşmil etmedi.

Her makama bu bâbda müracaat eyledik
Yüzde yetmiş beş zamdan başka fayda görmedik.

Vatan, millet sağolsun ümidimiz bâkidir
Tasarrufla kanaat edenlere kâfidir.

Tercüme-i hâlime artık son veriyorum
Âtideki mısrayla iktifa ediyorum.

Bu yadigârım olsun efrad-ı aileme
Benden sonra konulsun pişegâh-ı âleme!

21.3.1946

KAYNAKLAR

Dahiliye Vekâleti, *Köylerimiz*, İstanbul, 1933.

Dahiliye Vekâleti, *Son Teşkilât-ı Mülkîde Köylerimizin Adları*, İstanbul, 1928.

Deutsche Offiziere in der Türkei, (ty, yy).

Genelkurmay Başkanlığı, *1897 Osmanlı-Yunan Harbi*, Ankara, 1965.

Genelkurmay Başkanlığı, *I. Dünya Harbinde Türk Harbi, Kafkas Cephesi, 3ncü Ordu Harekatı*, Cilt 1, Ankara, 1992.

İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu*, 1912-1922, TTK, Ankara, 1993.

Ali Güler, *Ermenilerle İlgili 1916 ve 1918 Yıllarında Yapılan Hukuki Düzenlemeler*, A.Ü. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Ankara, 1995.

İçişleri Bakanlığı, *Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu*, Cilt I,II, Ankara, 1946-1947.

Sabahattin Özel, *Millî Mücadelede Trabzon*, TTK, Ankara, 1991.

M. Adil Özder, *Kurtuluşunun 50. Yılı Dolayısıyla Artvin ve Çevresi 1828-1921 Savaşları*, Ankara, 1971.

Sicill-i Ahvâl Daire-i Umûmiyyesi, *Devlet Sâlnâmesi*, 1311 (1893), Defa 49, İstanbul, 1311 (1893).

Erik Jan Zürcher, *Millî Mücadelede İttihatçılık*, Bağlam yay., İstanbul, 1995.

DİZİN

Abdüsselam El-Kur'a; 75, 76,
77, 78

Acaralılar; 142, 143

Adana; 106

Aden; 80, 83, 84, 85, 87

Adlün Köyü; 55

A. Fehim Paşa; 167

Afşin Kazası, bkz. Efsus

Akça Dağ; 95, 96, 99, 100

Ardahan; 148, 155

Arğa (Arga) Kazası; 95

Arhavi; 132

Atina; 24, 34

Bâb-ül-Mendeb; 83, 84

Bahr-i Ahmer (Kızıldeniz); 62

Balkanlar; 119

Batum; 140, 142, 170

Beykoz; 127

Beyrut; 49, 50, 54, 90, 116

_____Taburu; 63

Bombay; 88

Borçka; 140, 141, 142, 143,

149, 150, 151, 153

Bulgaristan; 127

Cemal Azmi, Mehmet (Vali); 132

Ceyhan Nehri; 91

Çorlu; 118

Çoruh; 141

Dakyanus; 113

Deyr-üz-zor; 90

Edime; 116, 120

Efsus (Yarpuz, Afşin) Kazası;
113

Eğridere (Ardino); 118

Elbistan; 90, 91, 111, 113, 117

Enver Paşa; 132, 145, 146, 148,
152

Ereğona (Erenköy); 149, 155,
158, 160

Erzurum; 157

Eski Zağra (Zağra-i Atik, Stara
Zagora); 122

Eynesil; 165

Fera Fera Mahallesi; 115

Ferit, bkz Miltiyad

Filibe; 121

Giresun; 168

_____Deresi; 163

Girit; 18, 19, 23, 24, 25, 47, 48

Göksun (Zeytun) Kazası; 101,
111, 112

Haçın; 106, 110

Halep; 115, 116

Hama; 116

Hanya; 24, 46

Hasan Paşa (Liva); 23, 24, 26

Havran; 55

Hopa; 144, 145

Hortik Mustafa Efendi; 12	Vakası; 35, 42
Hudeyde; 61, 62, 63, 64, 65, 68, 78, 79, 80, 83	Lübnan; 50
Humus; 116	Maçahel (Camili); 141
İbrail (Braila); 127	Mahke'nin Oğlu; 96, 98
İmam Yahya; 69, 70	Malatya; 95, 100, 111
İskaristi (Subaşı) Köyü; 140, 153, 154	Maradit (Muratlı) Köyü; 141, 142
İskenderun; 90	'Maraş; 90, 111, 112, 113
İstanbul; 12, 13, 15, 16, 48, 116, 127, 128, 152, 157	Miltiyad (Ferit); 32, 35
İstiye Kasabası; 45, 46	Murgul; 139, 151
İttihat ve Terakki Cemiyeti; 57, 129, 132	Mustafa (Aşçı); 118
İzmir; 49	Nail Bey (Yenibahçeli); 144
İzmit; 166	Niğbolu (Nikopol); 127
Kafkasya; 152	Niğde; 169
Kalas (Galati); 127	Osman Ağa (Binbaşı); 19, 43
Kâmil Bey-es-Sait; 58	Ömer Ağa (Elbistanlı); 91, 92, 94
Kandiye; 19, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 33, 41, 46	Pirim (Perim) Adası; 83
Karahisar; 169	Plevne; 121, 122, 126
Kars; 148	Vakası; 123
Kayseri; 169, 170	Podocur (Soğucak) Köyü; 133
Kıbrıs; 49	Polathane; 128, 129, 130
Kozan (Sis) Kazası; 110, 111	Port-Sait; 61, 86, 88, 89
Kullo (Akçadağlı); 98	Purgo Kazası; 22, 27
Kura (Küre) Köyü; 135, 137	Raflı; 39, 42
Kışlası; 135	Resmo; 33
Kurtdüzü; 135	Rıza Bey; 132, 133, 135, 136, 143, 145, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159
Lâzkiye; 55, 89, 90	Rize; 131, 132, 146, 157
Liğorya Köyü; 34	

Romanya; 125, 126
Rumeli; 116
Rüstem Paşa; 51, 53
Rüştü (Kumandan); 154

San'a; 68, 69, 72, 74, 75, 77
Sayda; 49, 54, 55, 61, 89, 90
Selanik; 48
Sinan Paşa; 66
Sinop; 166
Sis Kazası, bkz. Kozan Kazası
Sivas; 113
Sofya; 125, 126
Sukulcuma; 73
Sur; 55
Suşehri; 169
Suriye; 18, 49, 54, 75, 88
Sünne (Sulina); 127
Süveyş Kanalı; 61, 62, 86, 87, 88

Şam; 18, 50, 90, 116
Şibam; 75, 78
Şitanye (Stange) Bey; 146, 147,
148, 155, 156, 159

Tahsin Uzer; 157
Talat Paşa; 132
Tavşan Adası; 46
Tekfurçayır Mahallesi; 11
Terziyan (Belediye Reisi); 108
Tihama; 67, 68
Tirebolu; 166
Trabzon; 11, 89, 116, 128, 131, 139,
144, 145, 146, 157, 166
Tüdmür; 90

Vasos, Timoleon (Miralay); 46

Yarpuz , bkz. Efsus
Yemen, Yemenliler; 61, 65, 66, 67,
68, 69, 71, 76, 77, 78, 84, 90
Yorgi (Kaptan); 30, 31, 42
Yunanistan; 41

Zedüban (Arpalı); 150
Zeytun Kazası, bkz. Göksun
Kazası

Süleyman Bey'in Bulgaristan'da esir kampında çekilmiş bir fotoğrafı

*Au bon marché
succursale: Jules Lind*

BEYROUTH
SMYRNE

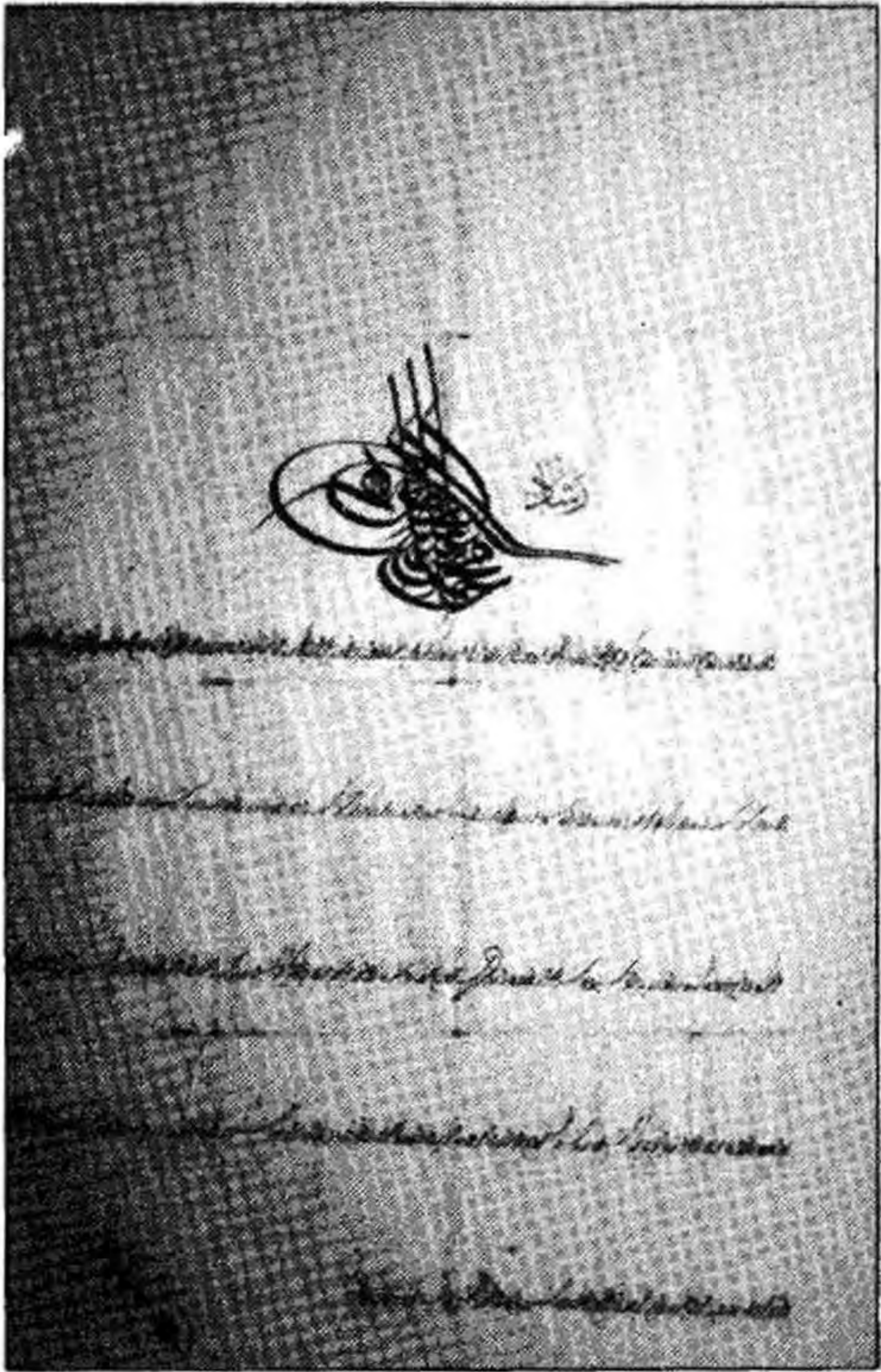
Süleyman Bey Beyrut'ta çocuklarıyla birlikte

"Maa aile çıkarttığımız fotoğrafinız..."

Süleyman Bey 1940 yılında Trabzon'da arkadaşlarıyla

Süleyman Bey'in terfî berâtı

اُکری رره اوج اول غایت کورده بر بری
 ضابطه یکن تک بر آئینده بر بری
 جود که اورده ضابطه عامه اولان ری
 نعم جود بر بری لهره اؤ بولان ری
 بزم آشی مصطفی بوردلو بیله یایا
 اونیض ضابطه ضافات اوزره ضابطه
 ایسه یازده کاتبه ضافات با قمار ری
 کندی بر نسبده لهره بر وقت با قمار ری
 فضا ملازمده آلیس ایکی خواجه
 یوز باشیده مطلقا آلیور ری اوج خواجه
 قول اغا شیده طبعی ره فاعله آلیوری
 رتبلر بورد که قیاسده موغالیوری
 ادیه انتیقه بر که رکافی بایم یوقی
 آشی کوهنسه اولسه آج قالموه محقق ری
 اوجده بیکاسی رتبه سنی ده آلیم
 فقط تجلی بویا بونر ضابطه م قالیم

× ×

[باقیه حری]

در جود بزم سکرده طایور مر طویله ری
 اومشدم فرقه مری باقیانده بولان ری

TARİH-İ HAYATIM *'Tahsil-Harp-Esaret-Kurtuluş Anıları'*

Derleyen ve Latin Harflerine Uyarlayan
Ahmet Emin Güven

Yayına Hazırlayan
M. Bülent Varlık

1915'in 30 Nisan gecesi Sultantepe karakol kumandanı Kayserili Başkâtipzâde Ragıp Bey, ilk askerî raporunu şiir biçiminde kaleme alıyor. Medreset-ül-kuzat'ı kazanan bir halk çocuğu olarak alkışlanırken Sefcrberliğin ilanı ile ulema sarığını çıkarıp lhtiyat Zabit Namzedi Karargahında eğitimden sonra Sarıkamış Cephesine gönderilen Ragıp Bey, Ruslara esir düşüp Sibirya'da kızıl-beyaz savaşına tanık oldu. Kader onu Türkiye'de beğenmediği İttihatçılarla Afganistan'da birleştirdi. Cemal Paşa'nın kadrosunda eğitim suhaylığı yaparken, İttihatçıların Orta Asya düşlerinin sona ermesiyle, yedi yıl sonra yurduna dönebilecekti Ragıp Bey...

ARNAVUTLUKTAN SAKARYA'YA KOMİTACILIK **YÜZBAŞI CEMAL'İN ANILARI**

Hazırlayan: Kudret Emiroğlu

II. Meşrutiyet kuşağından anı yazarları, kişisel olmamayı hedeflerken, kuşaklarının sırlarına, çekişme, zaaf ve entrikalarına sansür uygulamış, sorumluluklarının büyüklüğüne bağlı olarak dosyası kapanmamış bir çok olayda ketum davranmışlardır.

Balkan komitacılığı, Arnavutluk iç savaşı, Kuvayi milliye çeteciliğinden sonra Eskişehir'de bir köye yerleşen İttihatçı Yüzbaşı Cemal Savaşkan'ın anılarında tarihi olaylarla kendi kişilik çözümlemesini, açık yüreklilikle dile getirilmiş biçimde birarada bulacaksınız.

BEŞER

İnceleme - Bibliyografya - Seçme Yazılar

Hazırlayan: M. Bülent Varlık

Toplumsal tarih ile uğraşanların en önemli sorunlarından biri de kaynaklara ulaşmaktır. Bu durum Türkiye Basın - Yayın Tarihi açısından da geçerlidir. Özellikle 1950'lerden önce yayınlanan 'Sol' içerikli süreli yayınların neredeyse hiçbiri bulunmaları gereken kütüphanelerde mevcut değildir.

Bu çalışma, Abidin Nesimi'nin 1949'da yayınladığı **Beşer** gazetesini kaybolmuşluktan kurtarmak amacıyla hazırlanmıştır.

BOLŞEVİK İHTİLÂLİ VE OSMANLILAR

Uygur Kocabaşoğlu - Metin Berge

Yüzyılın en büyük siyasal - toplumsal olaylarından biri olan 1917 Bolşevik Devrimi'nin Osmanlı toplumundaki yankıları ve yansımaları nelerdi? İstanbul ve Ankara, Devrim'i nasıl izlemiş, tartışmış ve değerlendirmişti... 1840'lara kadar giden "Sosyalizm" algı ve yorumlanışından başlayarak, Osmanlı rical ve intelligentsia'sının Devrim'i izleyişinin öyküsü, dönemin 41 süreli yayını taranarak ortaya çıkarılıyor.

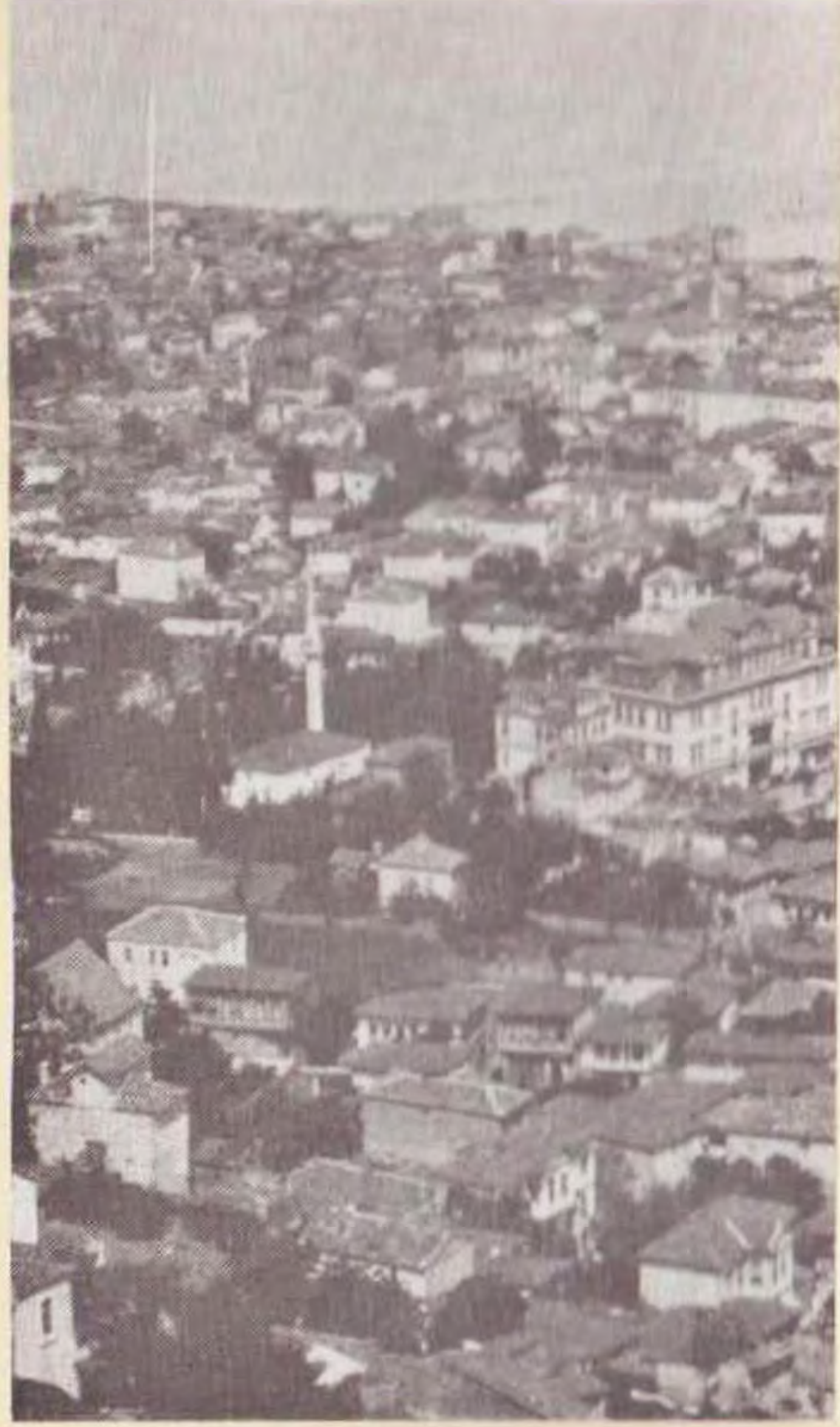
Ahmet Refik

İKİ KOMİTE İKİ KİTÂL

Hazırlayan: Hamide Koyukan

1915 - 1918 yıllarında Anadolu'da yaşanan kıyımın tanıklarından olan tarihçi Ahmet Refik, halen güncelliğini koruyan Ermeni sorunu üstüne, "Hakikati bütün fecialarıyla gösterecek bir vesika" bıraktığının bilincinde ve "İnsaniyetten başka hiçbir şey nazar-ı dikkate alınmayarak" 1919 yılında bu kitabını kaleme almıştır. İttihat ve Terakki iktidarı, Ermeni çeteleri ve kan ve ateş içinde kalan insanların dramı, konu üstüne yapılan sayısız yayında ileri sürülen nedenler, verilen rakamlarla değil, Ahmet Refik'in bilinen heyecanlı anlatımı ve "Seven bir kalp, duyan bir ruh"un ızdırabıyla canlı bir belge olarak bugüne geliyor...

Girit, Lübnan, Yemen, Adana, Balkan Savaşı ve Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri içinde Doğu Karadeniz cephesinde görev yapan Süleyman Bey'in anıları, dost ve düşman kuvvetlerin konuşlanması, lojistiği, belki moral durumlarıyla değil, hepimizin yaşadığı hayat gailisi, hasret ve umutları, görev sorumluluğu ve meslek onuru, yurtsevgisi ve yaşamın gerçekliği olan ilişkilerle örülmüştür; siyasi ve askeri yöneticilerin anılarında bulamadıklarımızı anlatır. Tıbbiye'de okumak aşkıyla gurbete rıza gösteren Süleyman Bey, ailesince 'kendi iyiliği için' Harbiye'ye yazdırılarak kuşağından küçük rütbeli subayların yaşadığı kaderi paylaşır. Anıların bir özelliği de manzum tarzda kaleme alınmalarıdır.

EREN Tel: (212) 252 05 60 Fax: 243 30 16

100-02194

Binbaşı Süleyman Bey'in Manzum Anıları "
Memleketim Trabzon Mahallem Tekfurçayır..."

kebikeç yayınları- anı kitaplığı • ISBN
975-7981-11-7